

Zsugyel János

A szociális gazdaság nemzetközi jó gyakorlatainak alkalmazhatósága a hazai önkormányzati szférában

A szociális gazdaság szerepe a helyi gazdaság- és társadalomfejlesztésben

A modern vegyes gazdaságban a piaci és kormányzati szektor mellett egyre nagyobb szerepet kap a „harmadik szektor”, az önszerveződés keretei között végzett tevékenység, amely meghatározó a gazdasági teljesítmény bővítése, valamint a foglalkoztatottsági szint növelése mellett a társadalmi jólét erősítésében, különösen a vidéki térségek népességmegtartó képességének kialakításában. A fejlett európai országok példája mutatja, hogy a szociális és szolidáris gazdaság teljesítménye a GDP egyre nagyobb hányadát teszi ki, s a foglalkoztatás területén egyes nyugat-európai országokban megközelíti a 10%-os mértéket is (2. táblázat).

Az amerikai Johns Hopkins University 90-es évek elején végzett nemzetközi kutatásának¹ eredményei, illetve a Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kara által koordinált és nemzetközi együttműködésben 2012-ben megvalósult európai integrációs projekt² keretében folytatott vizsgálatok is megerősítették, hogy a kelet-közép-európai civil szektor gazdasági és foglalkoztatási súlya még jelentősen elmarad a nemzetközi átlagtól, így a szektor kiépítésére irányuló erőfeszítésekben jelentős fejlődési potenciál valószínűsíthető. A Johns Hopkins Egyetem 2013. évre vonatkozó globális vizsgálatának eredményei³ is azt a megállapítást támasztják alá, hogy az egyes területeken érzékelhető felzárkózás ellenére sem sikerült a korábbi elmaradásokat felszámolni. Hasonló következtetéseket tartalmaz az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága felkérésére végzett kutatás eredményeit összegző kiadvány⁴ is, amely részletesen értékeli a szektor jelenlegi teljesítményét az Európai Unió tagállamainak körében.

Fentiek alapján a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Önkormányzati Kutatóintézete „Jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” programja keretében megvalósult kutatásról szóló beszámoló az alábbi súlyponti témákat tárgyalja:

¹ Johns Hopkins University. Elérhető: <http://ccss.jhu.edu/> (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)

² Az Ariadne projektről lásd www.social-economy-training.eu/ (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)

³ SALAMON et al. 2013.

⁴ EESC/CIRIEC 2016.

- a szociális gazdaság gazdaság- és társadalomfejlődésre gyakorolt hatása tényezőinek felmérése és értékelése az ezen a területen folyó nemzetközi kutatások eredményei alapján;
- a szociális gazdaság magyarországi helyzetének elemzése a nemzetközi trendek és a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján;
- a szociális gazdaságnak a helyi gazdaság- és társadalomfejlesztésben vállalt szerepére vonatkozó nemzetközi jó gyakorlatok bemutatása és értékelése.

A fenti – alapvetően a nemzetközi és hazai publikációk alapján végzett – szakirodalmi kutatást kiegészíti egy magyarországi kistérség – a Gönci járás – önkormányzati vezetőinek körében végzett kérdőíves megkérdezés eredményeinek bemutatása is. Ezen empirikus, primer vizsgálat keretében lehetőség nyílt a kistérséget jellemző gazdaság- és társadalomstatisztikai adatok elemzésére, valamint olyan közvetlen – a statisztikai adatgyűjtés keretében rendelkezésre nem álló – információk megszerzésére is, amelyek segítségével feltérképezhetővé vált a vállalkozások és a civil szervezetek bekapcsolódási lehetősége az önkormányzati feladatellátás rendszerébe.

A szociális gazdaság fejlődésének nemzetközi tendenciái napjainkban

A szociális gazdaság fejlődésére vonatkozó kutatások helyzete

A szociális gazdaság szerepére vonatkozó közgazdaság-tudományi kutatások 1991-ben a Johns Hopkins Egyetemen Lester M. Salamon professzor által vezetett nemzetközi kutatási programmal indultak.⁵ A kutatási programra vonatkozó igényt az átalakuló gazdasági-társadalmi helyzet hívta létre, amely a nonprofit szervezetek fokozódó szerepvállalásában jelentkezett a hagyományosan piaci és költségvetési szervezetek által ellátott feladatok megoldásában. A nonprofit szektor szerepének, szerkezetének, finanszírozási formáinak megismerésére vonatkozó kvantitatív módszerekkel folytatott elemzés keretében az első ütemben 13 ország adatainak vizsgálata történt meg, nemzetközileg összehasonlítható módszertan segítségével. A 90-es évek során lezárt és publikált vizsgálatok eredményei mára a világ több mint 40 országát fogják át, s publikálásra kerültek 1999-ben,⁶ 2004-ben⁷ és 2013-ban.⁸

A szociális gazdaság nemzetközi megjelenési formái zavarba ejtően változatos formákat öltöttek, így empirikus jellegű összehasonlító elemzésük csak a vizsgálat tárgyát képező gazdasági szektor fogalmi tisztázását követően történhetett meg. A szociális gazdaságba besorolható intézmények jellemzőinek meghatározását a kutatás keretében az alábbiak szerint végezték.⁹

A szociális gazdaság szférájának lehatárolása elengedhetetlen az általa nyújtott teljesítmények meghatározása és elemzése érdekében. Ez azonban számos nehézségbe ütközik, hiszen az ezen a területen tevékenykedő szereplők megjelenési formái, valamint motivációi

⁵ The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project (CNP).

⁶ SALAMON et al. 1999.

⁷ SALAMON et al. 2004.

⁸ SALAMON et al. 2013.

⁹ SALAMON–ANHEIER 1992, 4–12.

rendkívül változatosak. A szociális gazdaság szereplőinek azonosításával kapcsolatos nehézségek csak fokozódnak, ha a nemzetközi összevetés igényét kívánjuk érvényesíteni, hiszen országonként, esetenként más-más jellemzőik alapján történik elnevezésük, besorolásuk.

A Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project szerint a szociális gazdaság fogalmának főbb szinonimái az alábbiak.¹⁰

- A jótékonyági szektor megnevezés azt emeli ki, hogy az erőforrások alapvetően a tárgyi és pénzbeli adományokból állnak össze, így bevételeiket nem piaci, illetve költségvetési támogatásokért folytatott versenyben kell megszerezniük.
- A független szektor megnevezés arra utal, hogy a szereplők nem állami vagy önkormányzati, illetve profitorientált piaci szereplők érdekkörében tevékenykednek.
- Az önkéntes szektor azt a tulajdonságot emeli ki, hogy a működés során nagymértékben támaszkodnak tagjaik, illetve támogatóik önkéntes tevékenységére, így aktivitásuk meghatározó részében nem szorulnak fizetett alkalmazottak foglalkoztatására.
- Az adómentes szektor arra a tényre utal, hogy a szociális gazdaság szereplői – igazodva a célkitűzéseik hagyományosan filantróp jellegére – számíthatnak az állami és önkormányzati törvénykezés és rendeletalkotás tekintetében az adó- és illetékkönnyítő szabályozásra.
- A nem kormányzati szektor megnevezés szokásosan azokat a szervezeteket jelöli, amelyek a gazdasági-társadalmi élet különböző területein kormányzati támogatás nélkül – esetenként ezek ellenében – tevékenykednek a valós vagy a vélt közjó érdekében. Bár az elnevezés alapvetően értéksemleges, és nemzeti, valamint nemzetközi méretekben tevékenykedő szervezetekre egyaránt érvényes lehet, az utóbbi időben a közfigyelem különösen a fejlődő országokban aktivitást kifejtő nemzetközi segítség-szervezetekre irányult, amelyek ideologikus küldetéstudat birtokában, sokszor nemzetek feletti konszenzus hiányában is alternatív politikai erőként jelenhetnek meg.
- A nonprofit szektor megnevezés arra utal, hogy szereplőik (gazdasági) tevékenységük eredményét személyes érdekelttség formájában nem sajátítják ki, hanem szervezeteik tevékenységének bővítésére, diverzifikálására fordítják. A nonprofit jelleget sokan tévesen azonosítják a profitörekvés hiányával, hiszen az erőforrások racionális felhasználása, a ráfordításoknak a hozamokhoz igazodó, azoktól elmaradó mértéke valamennyi emberi tevékenység alapvető célja. Az erőforrások felhasználásának segítségével elért hozamok többlete itt azonban nem az alapítók, illetve a tagok személyes hasznát, hanem kizárólag az adott szervezetek növekedését és bővítését célozhatja.
- A szociális gazdaság megnevezés jelentésének bizonyos szűkülése érzékelhető azon a francia nyelvterületen meghonosodott fogalmon (*économie sociale*), amely kifejezetten azokra az üzleti célú szervezetekre utal, amelyek a biztosítási és bankszektorban, illetve mezőgazdasági és kereskedelmi szférában szövetkezeti jelleggel működnek, s tevékenységükkel elsősorban tagjaik foglalkoztatási és egyéb gazdasági céljait követik.

¹⁰ SALAMON–ANHEIER 1992, 11–12.

A nemzetközi összehasonlítás érdekében a szociális gazdaság fogalmának meghatározásánál az alábbi megközelítések kínálkoznak.¹¹

- A jogi megközelítés azokat a szervezeteket vonja be a vizsgálódásba, amelyek az egyes országok jogalkotásaiban megjelennek. Ez viszonylag egyértelműen határozza meg a szociális gazdaság körét, nehézséget okoz azonban, hogy az egyes országokban eltérő az egyes szervezeti formák tartalma, így ez a mód kevésbé alkalmas a nemzetközi összehasonlításokra.
- A közgazdasági megközelítés független az egyes államok jogalkotási gyakorlatától, s arra helyezi a hangsúlyt, hogy a szociális gazdaság szereplői milyen forrásból szerzik bevételeiket. Az ENSZ-tagállamok gyakorlatában alkalmazott nemzetgazdasági számlarendszer¹² a gazdasági tevékenységeket négy nagy szektorba sorolja, így a vállalkozások, a kormányzat és a háztartások szektora mellett az egyéb szervezetek köre lehet az elemzésre alkalmas szektor. Ide azok a szervezetek tartoznak, amelyek bevételeik legalább 50%-át magánszemélyektől és háztartásoktól szerzik meg. Az utóbbi évtizedek gyakorlata alapján azonban a szociális gazdaság szervezetei – nonprofit tevékenységük fenntarthatósága érdekében – jelentős mértékű piaci tevékenységet is végeznek, illetve közfeladatok átvállalásának ellenértékéért önkormányzati és állami támogatásokat élveznek, így a nemzetgazdasági statisztika nem alkalmas közvetlenül teljesítményeik azonosítására.
- A funkcionális megközelítés alapját azok a tevékenységek képezik, amelyeket a szervezetek kifejtenek, tehát az idősek, a szegények, a sérültek, a társadalmi peremcsoportok „jólléte” érdekében kifejtett aktivitás. A funkcionális megközelítés hátrányát az jelenti, hogy ezeket a tevékenységeket hagyományosan az állami-önkormányzati szektor látja el, s az utóbbi időben mind a profitorientált, mind a nonprofit szervezetek bevonása megtörtént ezeknek a feladatoknak az ellátásába.
- A szervezeti-működési megközelítés a szociális gazdaság szereplőinek azonosítását a szervezetek működési gyakorlata szemszögéből hajtja végre. Ennek során az alábbi jellemzőkkel bíró szereplőket tekinti a szociális gazdaság részének:
 - intézményesült működés, vagyis rendszeres összejöveteleket tart, vezető-irányító-képviselő személlyel, illetve szervezettel rendelkezik, valamint rögzített működési szabályok alapján tevékenykedik;
 - privát működés, vagyis szervezeti függetlenség az állami-önkormányzati struktúráktól;
 - nonprofit jelleg, vagyis a működési eredményt visszaforgatják az alaptevékenységbe;
 - önkormányzatiság, vagyis működésük belső irányítás alatt áll;
 - önkéntesség, vagyis erőforrásaikhoz, működésükhöz a tárgyi és a pénzügyi feltételek tekintetében alapvetően, illetve meghatározó részben önkéntes források járulnak hozzá.

¹¹ SALAMON-ANHEIER 1992, 8–10.

¹² U.N. System of National Accounts (SNA).

A fent bemutatott megközelítések és kritériumok alapján történt meg a szociális gazdaság szektorába tartozó szervezetek körének meghatározása.¹³ Ennek alapján a nonprofit szervezetek az alábbi 12 csoportba sorolhatók be:

1. kultúra és szórakozás;
2. oktatás és kutatás;
3. egészség;
4. szociális szolgáltatás;
5. környezet- és állatvédelem;
6. fejlesztés és lakásügy;
7. jog- és érdekvédelem, politikai pártok;
8. filantróp és önkéntes szervezetek;
9. nemzetközi szervezetek;
10. vallási szervezetek;
11. üzleti és szakmai egyesülések, szakszervezetek;
12. egyéb nem besorolt szervezetek.

A szociális gazdaság szektorának intézményi és funkcionális sokszínűségét jól érzékelteti az 1. ábra.

Az ábra közepén húzódó függőleges vonal osztja ketté a gazdaság teljességét jelképező kört a piacon tevékenykedő és a költségvetési-elosztási elvek mentén tevékenykedő szervezeteket tartalmazó félkörökre, míg a koncentrikus körök a szervezetek nagyságrendje szerinti osztályozáshoz igazodnak.

A hagyományos piaci vállalkozások a bal felső körökben jelennek meg – a kis- és mikrovállalkozásokkal kezdődően a nagyobb vállalkozásokon keresztül a nemzetközi nagyvállalatokkal bezárólag –, míg a jobb felső körök a költségvetési szféra szervezeteit tartalmazza, a közösségi-szomszédsági szervezetektől a helyi és regionális önkormányzatokon keresztül egészen az európai és világméretűben tevékenykedő nemzetközi szervezetekig.

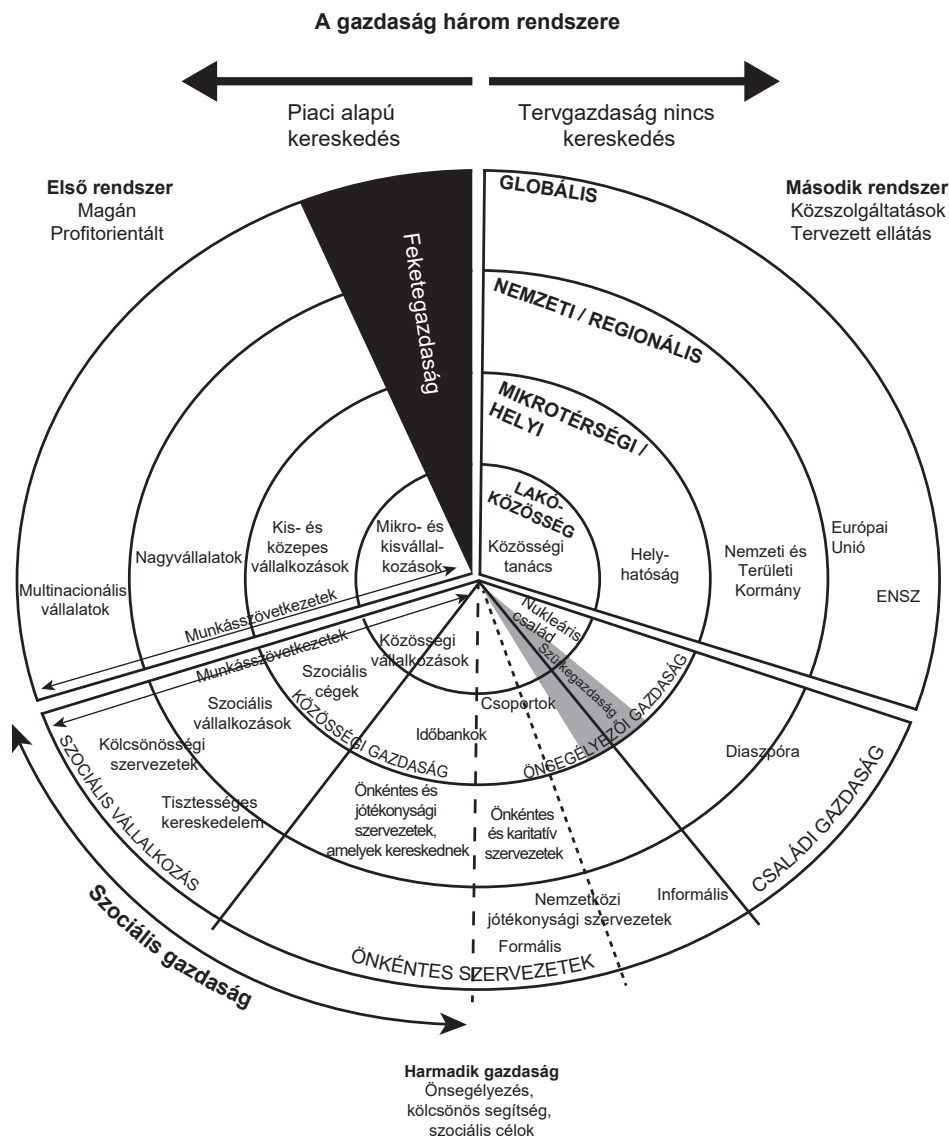
Az alsó – legyezőszerűen szétterülő körök – tartalmazza a nonprofit szervezetek világát. Itt egyrészt a jótékonyági-adományozási alapon működő szervezetek – közöttük a lazább családi, szomszédsági kötődések alapján működő családi gazdaságok és jótékonyági szervezetek – jelennek meg a jobb oldali karéjon, míg az inkább piaci működési jelleggel rendelkező szövetkezeti és adományozó szervezetek a bal oldali karéjon kapnak helyet. Az egyes szervezeti formák közötti átmenet nem határozható meg egyértelműen, s helyet kapnak olyan gazdálkodási formák is, amelyeket inkább az adóoptimalizálási, esetleg adóelkerülési motiváció tesz működőképessé, illetve akár a szürkegazdaság részét is képezhetik (például az időbankok).

Az ábrát alkotó John Pearce (2009) a szociális gazdaságot a nonprofit szféra azon szervezeteire értelmezi, amelyek alapvetően piaci körülmények között, részben vállalkozási, vagy költségvetési, esetleg egyéb nonprofit szervezetekkel versenyezve jutnak bevételekhez, szereznek meg költségvetési támogatásokat, vagy számíthatnak támogatóik adományaira. Ez a definíció leszűkíti a korábban már említett Lester M. Salamon (1999) kutatócsoportja által javasolt intézményi kört. Tekintettel azonban arra, hogy a jótékonyági-adományozási

¹³ SALAMON–ANHEIER 1996, 7.

alapon működő szervezetek is gazdasági erőforrásokat kötnek le, indokolt a szociális gazdaság fogalmát tágran értelmezve ezekre a szervezetekre is kiterjeszteni.

Az ábra természetesen nem tükrözi a piaci, a költségvetési és a nonprofit szektor tényleges teljesítményi és foglalkoztatási arányait, a nonprofit szféra valós súlya és jelentősége messze alulmarad az ábrán feltüntetett $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ aránytól.

A szociális gazdaság szervezetei a gazdaság háromszektoros modelljében

Forrás: PEARCE 2009, 23.

A szociális gazdaság fejlődése nemzetközi kitekintésben

A Johns Hopkins University által 1995-ben végzett kezdeti nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményeinek publikálása 1999-ben történt meg.¹⁴ A tanulmány bevezető részében a szerzők számos tényező együttes hatásának tulajdonították azt a felfokozott érdeklődést, amely a múlt század utolsó harmadában a nonprofit szféra, illetve a civil társadalmi szerveződések felé megnyilvánult. A fejlett világban a II. világháborút követően kialakult jóléti társadalmak gazdasági alapjai éppúgy megrendültek, mint a kelet-európai és ázsiai államszocialista rendszerek, amelyek a 80-as évek végére megbuktak. Az úgynevezett washingtoni konszenzus¹⁵ segítségével keresett neoliberalis válaszok – amelyek a közszolgáltatások piaci jellegű kiszervezését kínálták univerzális receptként – szintén nem kínáltak hathatós megoldást valamennyi gazdasági-társadalmi problémára. Így a korábban csak kiegészítő és periferikus jelleggel tevékenykedő civil társadalmi szervezetek egyre növekvő mértékű szerepvállalása volt megfigyelhető, ami a szektor teljesítményének számbevételére és elemzésére vezette a közgazdaság- és társadalomtudományok képviselőit. Így került sor a Comparative Nonprofit Sector Project indítására 1991-ben. A projekt keretében a világ 28 államában végeztek adatgyűjtést és összehasonlító elemzést. A projekt első fázisa 1994-ben 8 ország (USA, Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország, Svédország, Magyarország és Japán) vizsgálatával indult, majd ezt 22 országra egészítették ki, s utolsó szakaszában mintegy 150 kutató bevonásával zajlott. A nyugat-európai országok (9) mellett további fejlett országok (4), közép- és kelet-európai (4) és latin-amerikai (5) országok is helyet kaptak a mintában. A publikált adatokat egységes definíciós háttérrel és adatgyűjtési és -elemzési módszertannal állították össze, az összehasonlíthatóság érdekében USA-dollárra átszámítva. Amennyiben az adatok hozzáférhetők voltak, néhány országban a vallási szervezetek gazdasági aktivitása is megjelent a statisztikában – a funkcionális besorolásnak megfelelően –, a vallási és az egyéb feladatellátás szerint elkülönítve a teljesítményüket.

A Comparative Nonprofit Sector Project 1996. évre vonatkozó eredményei¹⁶ alapján megállapítást nyert, hogy a vizsgált 22 országban a nonprofit szektor gazdasági teljesítménye 1100 milliárd USD, a foglalkoztatottak száma teljes munkaidős foglalkoztatásra átszámítva 19 millió fő, míg a nonprofit ráfordítások aránya a GDP 4,6%-a volt.

Összehasonlításképpen az Amerikai Egyesült Államok GDP-je 7200 milliárd USD volt, s a nonprofit szektor teljesítménye – amennyiben egy ország teljesítményeként jelenne meg a statisztikákban – a világ nyolcadik legnagyobb gazdaságának teljesítményét tenné ki, valamint megegyezik az Egyesült Királyság és Franciaország gazdasági teljesítményével. A 19 millió fő nonprofit szektorban foglalkoztatott létszám mintegy hatszorosa volt az ezekben az országokban tevékenykedő legnagyobb privát gazdasági társaságok által foglalkoztatottak létszámának (3,3 millió fő), ami a teljes foglalkoztatás 4,8%-át tette ki. A fizetett alkalmazottakon kívül jelentős volt az önkéntes tevékenység aránya is, amelynek figyelembevételével a foglalkoztatás nagysága – teljes munkaidős foglalkoztatásra átszámítva – 22,5 millió főre nőtt. A nonprofit szektor a szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak

¹⁴ SALAMON et al. 1999.

¹⁵ Az Institute for International Economics által 1989-ben a gazdasági-pénzügyi válságok kezelésére kidolgozott gazdaságpolitikai ajánlások megnevezése.

¹⁶ SALAMON 1999.

10%-át (önkéntességgel kiegészítve 13,9%-át), míg a költségvetési szektorban foglalkoztatottak 27,6%-át (önkéntességgel kiegészítve 40,8%-át) tette ki.

Ezek az értékek tovább növekednek, amennyiben figyelembe vesszük a vallási szervezetek hozzájárulását. 16 országra vonatkozóan rendelkezünk adatokkal (a hiányzó 8 ország között szerepelt sajnálatos módon Magyarország is). Megközelítőleg 1,5 millió teljes munkaidőre átszámított foglalkoztatás volt megfigyelhető így, ami a foglalkoztatási érték 7,5%-os növekedését eredményezte. Az ezeknél a szervezeteknél tapasztalható önkéntes tevékenységgel együtt 8,5%-os foglalkoztatottsági növekedést figyelhetünk meg.

Az összesített és átlagos értékek az egyes országok vonatkozásában természetesen jelentős változatosságot takarnak. A fejlett országokban általában erősebb volt a nonprofit szektor teljesítménye is. Ugyanakkor nem volt kimutatható az Amerikai Egyesült Államok – gazdasági fejlettsége arányában – várható dominanciája, mivel egyes nyugat-európai országokban és Izraelben a nonprofit szektor teljesítménye és foglalkoztatási ereje arányaiban magasabb volt. Az összehasonlító vizsgálatok alapján kialakított sorrendiséget azonban sem az önkéntes tevékenységek, sem a vallási szervezetek hozzájárulása nem módosítja jelentősen.

Érdekes megállapítás, hogy az 1996. évi adatok alapján a jóléti állam fejlettsége nem eredményezte a nonprofit szektor gyengeségét, hanem ellenkezőleg, a fejlett szociális védőhálózattal rendelkező országokban a nonprofit szektor foglalkoztatási képessége is erőteljesebb volt.

A nonprofit szektor belső szerkezete nagy hasonlóságot mutatott a vizsgált országokban. A nonprofit foglalkoztatás alapvetően az oktatási (30%), egészségügyi (20%) és szociális szolgáltatások (18%) területére korlátozódott, s ezekről éppen csak lemaradva a kultúra és szórakozás (14%) következett. Az egyes országcsoportokra vonatkozóan azonban különböző jellemzők voltak azonosíthatók. Míg Nyugat-Európában az oktatási, egészségügyi és szociális szolgáltató szervezetek, addig Közép- és Kelet-Európában a kulturális és szabadidős tevékenységre specializálódott szervezetek domináltak, illetve jelentős súlyt képviseltek az üzleti és szakmai érdekvédelmi szervezetek. Ezen országcsoportban az oktatási, egészségügyi és szociális nonprofit szolgáltató szervezetek alacsonyabb foglalkoztatási képessége feltehetőleg a költségvetési szektor korábbi erőteljesebb szerepvállalásával van összefüggésben. A latin-amerikai országokban az oktatási szervezetekben koncentrálódott a nonprofit szervezetek foglalkoztatási képessége, ami a katolikus egyház csaknem kizárólagos oktatási szerepvállalásának tudható be. Latin-amerikai sajátosság az önkéntes tevékenység magas részaránya is, amely a vallási szervezetek tevékenységével volt összefüggésben a szociális szolgáltatási területen. Az Európán kívüli fejlett országok (USA, Japán) nonprofit aktivitásának fő területe az egészségügyi szolgáltatás (35%) volt, ezt követte az oktatás hasonlóan magas foglalkoztatási értékkel (29%), míg a szociális szolgáltatások területén 14%-os és 17%-os értékek figyelhetők meg. Szemben az USA és Japán adataival, Izrael esetében az oktatási intézményekben 50%-os, míg az egészségügyi intézményekben 27%-os értékkel fordított helyzet mutatkozott meg. Ausztráliában a helyzet kiegyensúlyozott volt, a három fő terület (oktatás, egészségügy, szociális szolgáltatások) a nonprofit foglalkoztatás 19–23%-át adta.

A nonprofit szektor pénzügyi hátterének megítélése során alapvető jelentőségű a bevételi szerkezet. A gyakran feltételezett forrástól – az adományoktól – való függés a vizsgált országok nonprofit szervezeteire nem volt jellemző, hiszen mindössze a bevételek 11%-a származott közvetlenül magánszemélyek és a háztartások adományaiból. A fő bevételi forrás a szolgáltatásokért beszedett piaci bevételekből származott (49%), s csaknem ekkora

jelentőségű volt a költségvetési szektor támogatása is (40%). Az átlagos érték természetesen országonként nagy változatosságot takar. Míg Mexikó esetében a piaci bevételek részaránya 85% volt, addig Írország esetében 16%-ot sem tett ki. A vizsgált kelet-közép-európai országok (Csehország, Szlovákia, Magyarország) 50% körüli értékkel rendelkeztek, mindössze Románia maradt el jelentősen ezektől (28%). A költségvetési források részaránya alapvetően a piaci bevételek szerint kialakult sorrend tükörképe volt, itt Írország 77%-os értékével Mexikó 9%-os értéke állt szemben. A középmezőnyben azonban – ahová a kelet-közép-európai országok is tartoznak – az adományozás viszonylag magas szintje mérsékli a költségvetési szerepvállalást. A legmagasabb adományozási részarányt Románia érte el (27%), ezt követi Szlovákia (23%), majd Spanyolország (19%), s ettől éppen csak elmaradva Magyarország (18%). Ez azt jelenti, hogy a várakozással ellentétben nem a magas jövedelmi szinttel rendelkező országok érik el a legmagasabb adományozási értéket, hanem a szerényebb átlagjövedelemmel rendelkező, közepesen fejlett országok adományozási elkötelezettsége tekinthető átlagon felülnek.

A Johns Hopkins University kutatócsoportja által készített tanulmány összefoglaló megállapításai arról tanúskodnak, hogy a nonprofit szektor gazdasági és foglalkoztatási teljesítménye jelentős tényezője az országok gazdasági-társadalmi fejlődésének. Az egyes országok nonprofit szektorainak jellemzőiben jelentkező eltérések és megmutatkozó változatosság azonban arra is utal, hogy az elért eredmények nem visszafordíthatatlanok. Különösen érvényes ez a megállapítás a közép- és kelet-európai országokra, ahol a tervgazdasági rendszer bukása és az adatgyűjtés között mindössze néhány év telt el. A fejlett országokban erős nonprofit intézményi háttérrel rendelkező oktatási, egészségügyi és szociális szolgáltatási szektor közép- és kelet-európai fejletlensége annak a szemléletnek is a maradványa, amely ezeket a területeket hagyományosan az állami gondoskodás hatókörébe utalta. A kulturális és szórakozási, valamint a különféle érdekvédelmi szervezetek viszonylagos dominanciája arra a tényre vezethető vissza, hogy ezek a területek a szocialista társadalmi rendszer keretében sem számítottak a civil társadalom részére tiltott területeknek, így a rendszerváltozás során egy meglévő intézményi háttér megfelelő kiindulási alapot jelentett a későbbi fejlesztés szempontjából.

Véleményem szerint a további fejlődés érdekében szükséges a szervezeti és jogi háttér erősítésén és stabilitásának kialakításán keresztül a nonprofit szektor legitimitásának, társadalmi elfogadottságának megerősítése, a nonprofit kapacitások fejlesztése beruházások, oktatás, hálózatosodás és kölcsönös informálás, támogató „ernyőszervezetek” útján, valamint a fenntartható bevételi források, költségvetési támogatások, adózási könnyítések és mentesítések segítségével.

A Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project több évtizedes tevékenységének eredményeképpen – szoros kooperációban az ENSZ-szel és a nemzeti statisztikai hivatalokkal – 2003-ban publikálták azt a kézikönyvet is, amely a nonprofit intézményekre vonatkozó adatokkal kapcsolatosan a nemzetgazdasági számlák rendszerében történő látthatóság feltételeit megerősítette.¹⁷ A kézikönyvben megfogalmazott ajánlásokat a nemzeti statisztikáikban alkalmazó országok nonprofit szektorára vonatkozó adatokat és az ezek elemzése kapcsán megfogalmazott megállapításokat később, 2012-ben publikálták.¹⁸

¹⁷ United Nations 2003.

¹⁸ SALAMON et al. 2013.

A publikációban szereplő országok Ausztrália, Belgium, Brazília, Kanada, Csehország, Franciaország, Izrael, Japán, Kirgizisztán, Mexikó, Új-Zéland, Norvégia, Portugália, Thaiföld és az Egyesült Államok. Az elemzett országok mintája talán szűkebb, mint a fentebb tárgyalt 22 országra vonatkozó vizsgálat esetében volt, de az európai és Európán kívüli fejlett és fejlődő országokat hasonló mértékben tartalmazza, így megállapításai alkalmasak arra, hogy a nonprofit szektor jelenlegi helyzetére vonatkozó aktuális trendek megismerhetők legyenek.

A magyarországi nonprofit szektorra vonatkozó adatokat a felmérés sajnálatos módon nem tartalmaz, de Csehországnak a mintában történő szerepeltetése alapján a megállapítások – kellő óvatossággal – a nonprofit szektor magyarországi helyzetére is kiterjeszthetők. Erre a megfontolásra nemcsak Csehország földrajzi közelsége, gazdasági-társadalmi modelljének hasonlósága és az ezek fejlődését meghatározó történeti párhuzamosságok jogosítanak fel, hanem – az alábbi táblázatban található adatok alapján – empirikusan indokolva is megalapozható.

1. táblázat

Johns Hopkins Global Civil Society Index

Ország	Kapacitás	Fenntarthatóság	Hatás	Összesen
Hollandia	79	54	89	74
Norvégia	55	82	59	65
USA	76	54	54	61
Svédország	58	56	67	60
Egyesült Királyság	66	60	50	58
Izrael	79	42	50	54
Belgium	65	45	60	57
Írország	64	45	52	54
Ausztrália	51	46	49	49
Franciaország	56	46	44	49
Finnország	48	42	50	47
Németország	47	45	47	46
Spanyolország	54	37	30	40
Argentína	48	35	36	40
Tanzánia	45	32	38	39
Uganda	44	37	30	37
Japán	38	34	35	36
Dél-Afrika	44	35	33	37
Dél-Korea	32	38	36	35
Ausztria	35	42	34	37
Kenya	41	28	29	33
Olaszország	38	37	25	33
Magyarország	38	32	20	30
Csehország	34	35	25	31
Kolumbia	37	26	22	28
Brazília	30	31	26	29

Ország	Kapacitás	Fenntarthatóság	Hatás	Összesen
Peru	32	30	22	28
Fülöp-szigetek	30	35	17	27
Lengyelország	30	38	7	25
Szlovákia	32	28	13	24
India	27	30	20	26
Mexikó	23	29	19	24
Románia	27	26	14	22
Pakisztán	26	19	12	19

Forrás: SALAMON et al. 2004

A táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a nonprofit szektor intézményi kapacitását, fenntarthatóságát és hatását szintetizáló index értéke a két ország esetében 30, illetve 31 ponttal lényegében egyező értéket mutat, így a Csehország relatív helyzetére vonatkozó megállapítások a mintában szereplő 15 ország adatai alapján nagy biztonsággal Magyarországra is kiterjeszthetők lehetnek. A táblázat adatainak áttekintését követően kevés okunk lehet elégedettségre. A Magyarországot jellemző 30-as érték mindössze 40%-át teszi ki a rangsor élén álló Hollandia 74-es értékének. A 34 ország adatait tartalmazó táblázatban a rangsor második harmadának alján foglaljuk el a 22. helyet. Bár az előttünk álló országok általában fejlett európai országok, de olyan fejlődő országok is megelőznek bennünket, mint Uganda, Tanzánia és Kenya, s ezt a tényt az sem kompenzálja, hogy a kelet-közép-európai országok közül Lengyelországot, Szlovákiát és Romániát néhány hellyel megelőzzük.

A Johns Hopkins University kutatócsoportja által 2012-ben publikált – 2010. évi helyzetet feldolgozó – jelentésre visszatérve az alábbi megállapítások tehetők:

A nonprofit szervezetek a vizsgált országok foglalkoztatásában 7,4%-os részarányt¹⁹ képviselnek 2010-ben, miközben ugyanez az érték 1995-ben csak 6,9% volt.²⁰ Ez az érték meghaladja a szállítás (5,8%), szálloda- és vendéglátóipar (4,6%) és a pénzügyi közvetítési (2,6%) ágazatokban mért foglalkoztatási értéket. A nonprofit foglalkoztatáshoz az önkéntesség jelentős mértékben hozzájárult, s a hagyományos foglalkoztatás 5,2%-os részarányát további 2,2%-kal (1995-ben 2,1%²¹) egészítette ki. Nem tekinthető kedvezőnek, hogy Csehország 2,4%-os nonprofit foglalkoztatási részaránya a minta átlagától jelentős mértékben elmarad. A teljes foglalkoztatás értékéből a hagyományos foglalkoztatás 1,9%-ot, az önkéntesség 0,5%-ot tesz ki, ez az önkéntesség – a vizsgált országok – átlagos 1/3-os részarányától elmaradva mindössze 1/5 hányadot képvisel. A fejlett országok csoportjához képest Csehország elmaradása a nonprofit foglalkoztatásban még szembetűnőbb. A maximális értéket Izrael érte el 12,7%-os értékkel, amelyből az önkéntesség 1,6%-ért felelős. A fejlett európai országok élén Belgium 11,5%-os értéke áll, de Franciaország, Norvégia és Portugália 8,9%-os, 8,2%-os és 4,4%-os részaránya is jelentősen meghaladja a csehországi értéket. Különösen szembetűnő Norvégia helyzete, ahol az önkéntesség 4,8%-os aránya meghaladja a hagyományos foglalkoztatás 3,5%-os értékét.

¹⁹ SALAMON 2012.

²⁰ SALAMON 1999.

²¹ SALAMON 1999.

A nonprofit szervezetek teljesítményének GDP-hez történő hozzájárulását – az önkéntesség értéktermelő tevékenységével együtt – átlagosan 4,5%-ban kalkulálták,²² amely kismértékben elmarad az 1995-ben mért 4,6%-tól.²³ A hagyományos foglalkoztatás 3,6%-kal, az önkéntesség 0,9%-kal járult hozzá a mintában szereplő országok GDP-jéhez. Az egyes országok teljesítménye közötti eltérések ennél a mutatónál is jelentősek. A rangsorban első helyen álló Kanada 8,1%-os értéke és az utolsó helyen álló Thaiföld 1,6%-os értéke között az eltérés több mint ötszörös. Csehország helyzete drámai elmaradást mutat, 1,9%-os értékével az országok rangsorában az utolsó előtti helyet foglalja el. Norvégia helyzete ebben az esetben is figyelemre méltó, hiszen a GDP 4,6%-át teljesítő nonprofit szervezeteinél az önkéntesség hozzájárulása (2,7%) meghaladja a hagyományos foglalkoztatás értéktermelő képességét (1,9%).

A nonprofit szervezetek ráfordításai között meghatározó a munkabérek aránya, ami a vizsgálható 14 ország átlagában 54%-ot tett ki. A munkabérek legmagasabb részarányát (71%) Ausztrália és az Egyesült Államok mutatta ki, míg a legalacsonyabb értéket (51%) Kirgizisztán. Csehország 54%-os értéke éppen az átlaggal egyezik meg.

A nonprofit szervezetek bevételei a vizsgálható 12 ország átlagában 43%-ban piaci bevételek, 32%-ban költségvetési támogatások, illetve 23%-an adományok voltak. A piaci bevételek részaránya 85%-kal Kirgizisztánban a legmagasabb, illetve Mozambikban a legalacsonyabb 13%-kal. Csehország 22%-os piaci bevételi részaránnyal a második legalacsonyabb értéket érte el. A költségvetési támogatások részaránya a legmagasabb Belgiumban (68%), illetve a legalacsonyabb Braziliában (5%), míg Csehország a második helyen állva 65%-os értékkel szerepel. Az adományozás részaránya Thaiföldön a legmagasabb (59%), míg Japán és Belgium esetében a legalacsonyabb (4%). A Csehországot jellemző érték 14%. Mivel az egyes bevételi források részaránya kölcsönösen meghatározott, ezért megalapozott magyarázat az egyes értékekhez nehezen rendelhető hozzá, hiszen a magas piaci vagy adomány jellegű bevételi arány szükségképpen korlátozza a költségvetési támogatási igényt, illetve fordítva is igaz.

A nonprofit szervezetek tevékenysége által meghatározott szektor fejlődésének időbeli vizsgálata annak a nyolc országnak az adatai alapján volt lehetséges, amelyek longitudinális adatokat publikáltak. Ennek alapján megállapítható volt, hogy a múlt század 90-es éveitől kezdődően az új évezred első évtizedének közepéig a szektor GDP-hez történő hozzájárulása évenként 5,8%-kal nőtt, ami meghaladta a teljes gazdasági növekedés éves átlagos 5,2%-os növekedési ütemét. Ez a fejlődés – sajnálatos módon – Csehországra nem volt jellemző, mivel a nonprofit szektor itt visszaesést (–4,6%/év) mutatott. A fejlődés élvonalában Ausztrália nonprofit szektora volt 11%/év ütemmel, míg a leglassabb fejlődést 4,4%/év értékkel Japán mutatta. Japán és Csehország összehasonlítása különösen érdekes, mivel a GDP éves növekedési üteme Japánban ez időszak alatt visszaesést mutatott (–0,3%/év), míg Csehország a GDP 5,5%/év növekedési üteme ellenére is visszaesést ért el a nonprofit szektorban.

Ez a tény is arra utal, hogy a kelet-közép-európai országok nonprofit szektora törekény helyzetben van, s e szektornak a fejlett országoktól való végleges leszakadásának elhárítása további tennivalókat feltételez.

²² SALAMON 2012.

²³ SALAMON 1999.

A szociális gazdaság helyzete az Európai Unió tagállamaiban

A szociális gazdaság fejlődésének jelentőségét az Európai Unió a nemzetközi tendenciákhoz igazodóan korán felismerte, így a szektorra vonatkozó kutatások az Európai Unió intézményeinek folyamatos támogatását élvezték. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság²⁴ a szociális gazdaság helyzetére vonatkozóan számos publikációt jelentetett meg az elmúlt években, amelyek sorában meghatározó jelentőségűek a Költségvetési, Szociális és Szövetkezeti Gazdaság Információkutatási Központja (CIRIEC²⁵) szervezetének és kutatói hálózatának közreműködésével összeállított átfogó tanulmányok.²⁶

Az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága (EESC) megbízásából a CIRIEC szervezésében végzett, a szociális gazdasági szektorra vonatkozó kutatások kiemelt jelentőségét jelzi, hogy három jelentősebb kutatási megbízást is kaptak (2008, 2012, 2016), amelyekben a szektorra vonatkozó átfogó megállapítások mellett (status quo), a legutolsó munkában a jelentkező új trendek azonosítására is sor került.²⁷

A kutatás eredményeiről publikált legutolsó tanulmány²⁸ három fő területre koncentrált. Először a szociális gazdaság elméleti megközelítése keretében az utóbbi időszak fejlődési tendenciáit és az Európai Unió szociális gazdaságra vonatkozó koncepcióját veti össze. Másodszor a szociális gazdaságra vonatkozó európai integrációs és tagállami gazdaság- és társadalompolitikai, valamint jogalkotási törekvéseket elemzi és hasonlítja össze. A tanulmány harmadik része a szociális gazdaságra vonatkozó statisztikai adatok gyűjtésére és elemzésére koncentrált.

A szociális gazdaság körülhatárolására vonatkozó európai uniós felfogás nagymértékben igazodik az előző alfejezetekben ismertetett, a Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project keretében kidolgozott felfogáshoz. Ennek megfelelően a szociális gazdaság intézményi köréhez alapvetően a szövetkezetek, a közösségi vállalkozások (mutual societies), az egyesületek és az alapítványok tartoznak. Ezek közös jellemzői:²⁹

- „a személyes és a társadalmi célok követése (a tőke megtérülési követelmények helyett);
- az önkéntes és nyitott tagsági viszony, a működés demokratikus ellenőrzése a szervezetek tagságán keresztül;
- a szervezeti tagság, a kedvezményezettek és a társadalmi érdek összeegyeztetésének szándéka;
- a szolidaritás és a felelősség alapelveinek érvényesítése;
- a szervezetek önálló és kormányzati irányítástól való függetlensége;
- a tevékenységből származó nyereségnek a tagság vagy a társadalom javát szolgáló felhasználása”.

²⁴ European Economic and Social Committee (EESC).

²⁵ International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC).

²⁶ EESC/CIRIEC 2008; EESC/CIRIEC 2012.

²⁷ EESC/CIRIEC 2016.

²⁸ EESC/CIRIEC 2016.

²⁹ EESC/CIRIEC 2016, 9.

Míg a Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector³⁰ keretében kidolgozott megközelítés a szektor működésében a nonprofit jelleget hangsúlyozza, ami a szektorban tevékenykedő szervezetek által termelt profit visszaforgatását jelenti a szervezeti működés bővítése, illetve diverzifikálása érdekében, az EESC/CIRIEC által megfogalmazott kritériumok a működésből származó profitnak a tagság (szövetkezet, közösségi vállalkozás) érdekében történő felhasználását megengedi. Így a szociális gazdaság határvonalait tágabb körben húzza meg, mint ahogyan azt a nonprofit megközelítési mód megengedi.³¹ A szociális gazdaság szereplőinek motivációi e felfogás szerint piaci jellegűek is lehetnek, azonban célkitűzéseik többdimenziós jellege miatt (például a szövetkezetek, amelyek a tőkemegtérülési célok mellett a tagság foglalkoztatási igényeit is messzemenően figyelembe veszik) aktivitásukat akkor is folytathatják, amikor a hagyományos profitorientált gazdasági társaságok azt már felfüggesztenék. Ez a tulajdonság valós gazdasági-társadalmi igényt elégít ki, s olyan erőforrásokat csatornáz be a modern vegyes gazdaság gazdasági-társadalmi életébe, amelyek a tradicionális kétszektoros (piaci és költségvetési szereplőkre korlátozott) modellben nem lennének elérhetők. A szociális gazdaság ezen intézményei mellett az egyesületek és alapítványok – amelyek elsődlegesen nem termelési és szolgáltatási célokat követnek – által létrehozott teljesítmények és felszabadított erőforrások a gazdasági-társadalmi fejlődés korábban nem elérhető értékeit is előhozhatják.

A szociális gazdaságnak a nonprofit szektornál szélesebb értelmezése az Európai Unió felfogásában azt eredményezi, hogy a szociális gazdaság szervezetei aktívabbak a termékek és szolgáltatások előállításában és forgalmazásában. Ez azonban érinti az Európai Unió egyik legfontosabb pillérét, nevezetesen az egységes belső piac működését, valamint az ezen a területen érvényesülő szervezeti semlegesség követelményét. Így mind az Európai Unió egészének, mind az egyes tagállamoknak olyan működési környezetet kell teremteniük a szociális gazdaság szervezetei számára, amely éppúgy alkalmas az ágazattal szembeni támogatási igény követelményeinek, mint az egységes belső piac integrációs alapszerződésében megfogalmazott versenysemlegességi előírásainak megfelelni.

E törekvés keretében több kezdeményezés született a szociális gazdaság szervezeteinek egységes jogi keretszabályozására. Az Európai Bizottság 2003. évi rendelete³² az „Európai Szövetkezeti Társaság” létrehozásáról korlátozott felelősségű, határon átnyúló szövetkezeti forma megalapítását tette lehetővé. A jogi szabályozás által megnyitott lehetőséget azonban nem követte gyakorlati megvalósulás, nem utolsósorban azért, mert a 2004. év után csatlakozott tagállamokban az államszocialista időszakban szerzett kedvezőtlen tapasztalatok miatt a szövetkezeti forma társadalmi elfogadottsága alacsony szintre esett vissza. Az európai egyesületekre,³³ a közösségi vállalkozásokra,³⁴ illetve az alapítványokra³⁵ vonatkozó, európai integrációs egységes aktivitást lehetővé tevő közösségi szabályozás elfogadására a tagállami érdektelenség miatt nem is került sor. A szektor tevékenységének kiemelt gazdasági-társadalmi értékére való tekintettel az Európai Parlament 2016-ban határozatot

³⁰ SALAMON 1999.

³¹ EESC/CIRIEC 2016, 20.

³² Council regulation No 1435/2003: Statute for a European Cooperative Society.

³³ European Association Statute.

³⁴ European Mutual Society Statute.

³⁵ Statute for a European Foundation.

fogadott el az ezen a területen tevékenykedő szervezetek egységes jogi keretfeltételei³⁶ megteremtésének szükségességéről, s javasolta egy egységes EU-jelölés (címke) valamennyi szervezeti formára kiterjedő jogi szabályozásának³⁷ megteremtését.

A szociális gazdaság szektorában tevékenykedő szervezetek azonosítása egy EU-jelölés (címke) hozzárendelésével azért is szükséges, mert e szervezetek adókedvezmények formájában történő támogatása versenytorzító hatást is okozhat. A szabályozási keretfeltételek egységesítése kiemelt jelentőségű mind a szociális gazdaság szervezeteinek piacra lépése, mind növekedési feltételeinek megteremtése szempontjából. Az egyéb állami támogatások nyújtásának feltételeit az általános érdeket szolgáló szolgáltatásnyújtás körében érvényes, „de minimis” szabályozás kiadásával³⁸ a 2012. évben teremtették meg.

Továbbra sem sikerült azonban biztosítani, hogy a szociális gazdaság szervezetei határon átnyúló szerveződéseket és egyesüléseket hozhassanak létre. Az Európai Bíróság döntése ugyanis ezeket versenykorlátozó intézményeknek tekinti, de nem kedveznek a szociális gazdaság intézményeinek a kormányzati költségvetési politikák szigorodása, illetve a bürokratikus közbeszerzési eljárások sem.

A szociális gazdaságban tevékenykedő vállalkozások növekvő szerepének elismerése során jelentős lépés volt a szociális vállalkozásokra vonatkozó 2011. évben létrejött kezdeményezés.³⁹ A kezdeményezés a 2008-ban életbe lépett kisvállalkozási jogszabály felülvizsgálatához⁴⁰ kapcsolódott, amelyhez kötődően a szociális vállalkozások számára kedvező piaci környezet megteremtését kívánták biztosítani.

A kezdeményezés keretében három fő beavatkozási területet jelöltek meg:

- a szociális vállalkozások forrásbővítését egy szociális beruházási alap, egy 90 millió euró nagyságrendű európai finanszírozási eszköz, valamint a strukturális alapokhoz történő hozzáférés megteremtésével;
- a szociális vállalkozások láthatóságának fejlesztése ezek feltérképezésével, tapasztalataik átadás-átvételével, elektronikus információs platform működtetésével, oktatási és tréning programokkal;
- a szociális vállalkozásokat támogató jogi környezet megteremtése a közbeszerzési eljárások észszerűsítésével, valamint az állami támogatások szabályainak egyszerűsítésével.

A kezdeményezés szorosan kapcsolódik a főbb európai integrációs politikákhoz, többek között a foglalkoztatási, a helyi és vidékfejlesztési, valamint a társadalmi kohéziós politikákhoz. Az Európai Tanács 2015. december 7-én kibocsátott állásfoglalása szerint „a szociális vállalkozások és a szociális gazdaság támogatása az európai gazdasági és társadalmi fejlődés fő hajtóereje”.⁴¹ E megállapításhoz igazodóan számos nemzeti és regionális (ön) kormányzati testület bocsátott ki támogató jellegű szabályozásokat, s ezeket a törekvéseket az elmúlt másfél évtizedben tapasztalt gazdasági-társadalmi válsághelyzet még erősítette is.

³⁶ European Parliament resolution No. 2016/2237: Statute for social and solidarity-based enterprises.

³⁷ European Social Enterprise Statute.

³⁸ European Commission No. 360/2012 regulation for the field of Services of General Economic Interest.

³⁹ European Commission COM/2011/0682: Social Business Initiative.

⁴⁰ European Parliament and Council regulation No. 1287/2013: Small Business Act.

⁴¹ EESC/CIRIEC 2016, 47.

A szociális gazdaság támogatására vonatkozó európai uniós közpolitikák kezdetben különböző ágazati politikákhoz kapcsolódtak, s ezek kiegészítő eszköztárát képezték (mezőgazdasági, oktatási, egészségügyi, valamint szociálpolitika). A szociális gazdaság intézményi erősödésével azonban előtérbe került a szociális gazdaságnak a funkcionális politikák céljainak megvalósításába történő bevonása is (foglalkoztatás-, kohéziós, terület- és vidékfejlesztési politika mellett akár a pénzügypolitika is).

A szociális gazdaság fejlesztésére vonatkozó európai uniós és nemzeti politikáknál alapvetően két szemléletmód különíthető el. A szociális gazdaság intézményei egyrészt önmagukban vonzó társadalmi küldetést teljesítenek, amennyiben ezekben méltányolható közösségi célokat és innovatív együttműködési formákat valósítanak meg. Másrészt hatékony eszközként használhatók fel a területi és társadalmi egyenlőtlenségek, munkaerőpiaci egyensúlytalanságok felszámolására irányuló (ön)kormányzati törekvések elérése során. A rövid távú politikai érdekelttség – véleményem szerint – egyértelműen a második megközelítést preferálja, és ülteti át a gyakorlatba.

A szociális gazdaság fejlesztésére vonatkozó támogatások két területet érintenek. Egyrészt a megfelelő gazdasági-társadalmi környezet kialakítását „lágy”, másrészt a szociális vállalkozások versenyképességének fejlesztését „kemény” eszközökkel. A lágy eszközök közé tartoznak a vállalkozások indítását, működtetését, fejlesztését befolyásoló jogi keretfeltételek és a társadalom befogadóképességét érintő információs, képzési és kutatási aktivitások. A kemény eszközök a költségvetési, az üzleti támogatási, a finanszírozási, a hálózatfejlesztő, valamint a piaci hozzáférést segítő intézkedések.⁴²

A 2011 és 2016 közötti időszakban 15 európai uniós tagállam léptetett életbe vagy tervezett a szociális gazdaságot átfogóan (újra)szabályozó jogalkotást. (Ezek között Magyarország nem szerepel.)

Több európai országban magas kormányzati szinten jelennek meg a szociális gazdaság irányításáért felelős szervezetek, ezek között kiemelkedik Franciaország, ahol a szociális és szolidáris gazdaság külön miniszteri tárcával rendelkezik, de több országban államtitkári vagy egyéb magas szintű képviseletet kapott a szektor. Az intézményi elismertség mellett fontos a szektor fejlesztéséért felelős hivatalos tervek, dokumentumok megléte is. Több országban nemzeti és regionális akciótervek segítik az erre vonatkozó kormányzati munkát (Bulgária, Lengyelország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Egyesült Királyság).⁴³ Számos országban nemzeti forrásokból, illetve néhány esetben a szociális gazdaság szektorának saját forrásaiból is támogatási alapokat hoztak létre a szociális gazdaság finanszírozására, amelyek hasznosan egészítik ki az EU strukturális, kohéziós és szociális alapjainak e szektor számára is nyitva álló forrásait.

A szociális gazdaság szektorát támogató politikák érvényesülése mellett szükséges megemlíteni a felmerülő gátló tényezőket is. A jelentés fő akadályozó tényezőként említi⁴⁴ a szociális gazdaság koncepcióját fogadó értetlenséget és érzéketlenséget, köztük Magyarországot. A szektor aktivitásának láthatatlansága is probléma – többek között – a tömegkommunikációs eszközökben és részben a statisztikákban is. Az akadályozó tényezők

⁴² EESC/CIRIEC 2016, 49.

⁴³ EESC/CIRIEC 2016, 52.

⁴⁴ EESC/CIRIEC 2016, 54–55.

második csoportját a nemzeti fejlesztési stratégiák és a koordináló intézmények hiánya és gyengesége jelenti. Az akadályok harmadik csoportjába sorolhatók a pénzügyi és adózási rendszerbeli hiányosságok. Az akadályozó tényezők negyedik csoportjaként azonosíthatók a szociális vállalkozások működését nehezítő jogi akadályok, amelyek esetenként a non-profit társaságok státuszából a gazdasági társaságok körébe terel át bizonyos szervezeteket (egyes pénzügyi és egészségügyi szolgáltatók, nonprofit szervezetek), vagy korlátozza piaci jellegű tevékenységeiket.

A szociális gazdaság jelenlegi helyzete az Európai Unióban a statisztikai adatok tükrében

Az EU szociális gazdasága helyzetének reális értékeléséhez kiemelt fontosságú az erre a szektorra vonatkozó gazdasági-társadalmi információk gyűjtése és elemzése. Ennek érdekében szükséges a nemzetgazdasági számlarendszer kibővítése úgynevezett szatellit (kiegészítő) számlákkal. Az erre vonatkozó felismerést az Európai Parlament 2009. évi kezdeményezésében⁴⁵ rögzítették. E kezdeményezés alapján a nemzeti statisztikai hivatalok – támaszkodva az ENSZ korábban említett hasonló témájú ajánlására⁴⁶ – megkezdték a szociális gazdaság teljesítményének azonosítására alkalmas nemzeti számlarendszer kialakítását. E statisztikai előkészítő tevékenység eredményeképp lehetővé vált, hogy a szociális gazdaság 2014–2015. évi helyzetére vonatkozó, tagállamonként összehasonlítható adatok megismerhetők és elemzés alá vonhatók legyenek. Az egyes országokra vonatkozó adatok azonban nem azonos kormányzati forrásból származtak, s nem volt lehetséges a kellően hosszú – idősoros összehasonlításra alkalmas hosszúságú – adatsorok előállítás sem az egyes változók vonatkozásában, így a hozzáférhető adatokból levonható következtetések bizonytalanságot is magukban hordoznak. Ennek ellenére alkalmasak lehetnek a főbb tendenciák megismerésére és a főbb következtetések levonására.

Összességében az adatalemzésből megállapítást nyert, hogy az Európai Unió 28 tagállamában 2015-re mintegy 13,6 millió fizetett munkahely létesült a szociális gazdaság szektorában, ami a foglalkoztatott népesség 6,3%-át teszi ki. Az önkéntes tevékenységgel érintett 82,8 millió személy teljes munkaidőre átszámított 5,5 millió fő egyenértékével együtt a teljes foglalkoztatási kapacitás 19,1 millió főt tesz ki. A szociális gazdaság 2,8 millió intézményben fejt ki aktivitását, s a szervezetek és egyéb közösségi vállalkozások és szervezetek tagsága 232 millió főre, az Európai Unió népességének tekintélyes hányadára terjed ki (EESC/CIRIEC 2016:66).

Az egyes tagállamok vonatkozásában természetesen jelentős eltérések figyelhetők meg, a részletes adatokat az alábbi táblázat mutatja.

⁴⁵ European Parliament Committee on Employment and Social Affairs 2008/2250 (INI) (2009): Motion for a European Parliament on Social Economy.

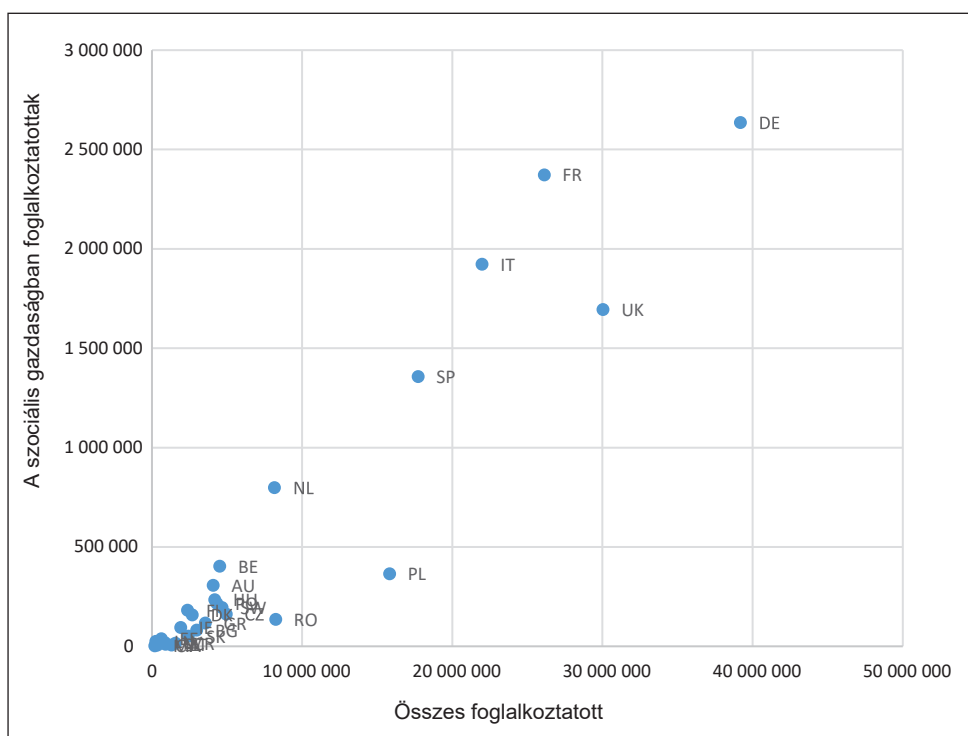
⁴⁶ United Nations (2003): *Handbook for Satellite Accounts on Non-profit Institutions*. Series F. No. 91, New York.

2. táblázat

A szociális gazdaság foglalkoztatása és egy főre eső GDP-je az Európai Unió tagállamaiban

	Összes fogl.	Szoc. gazd. fogl.	Szoc. gazd. részesedés, %	GDP/fő USD
AU	4 068 000	308 050	7,6	51 705
BE	4 499 000	403 921	9,0	47 352
BG	2 974 000	82 050	2,8	7 853
CR	1 559 000	15 848	1,0	13 597
CY	350 000	6 984	2,0	27 400
CZ	4 934 000	162 921	3,3	19 745
DK	2 678 000	158 961	5,9	62 548
EE	613 000	38 036	6,2	19 949
FI	2 368 000	182 105	7,7	49 914
FR	26 118 000	2 372 812	9,1	43 008
DE	39 176 000	2 635 980	6,7	48 042
GR	3 548 000	117 516	3,3	21 760
HU	4 176 000	234 747	5,6	14 201
IE	1 899 000	95 147	5,0	55 412
IT	21 973 000	1 923 745	8,8	35 397
LV	868 000	19 341	2,2	15 693
LT	1 301 000	7 332	0,6	15 032
LU	255 000	25 345	9,9	119 225
MA	182 000	2 404	1,3	25 851
NL	8 155 000	798 778	9,8	52 157
PL	15 812 000	365 900	2,3	14 342
PO	4 309 000	215 963	5,0	22 077
RO	8 235 000	136 385	1,7	10 020
SK	2 405 000	51 611	2,1	18 630
SL	902 000	10 710	1,2	24 202
SP	17 717 000	1 358 401	7,7	29 623
SW	4 660 000	195 832	4,2	59 180
UK	30 028 000	1 694 710	5,6	46 783
Összesen	215 762 000	13 621 535	6,3	34 668

Forrás: EESC/CIRIEC 2016, World Bank. Elérhető: <https://data.worldbank.org/indicator>
(A letöltés ideje: 2018. 04. 11.)

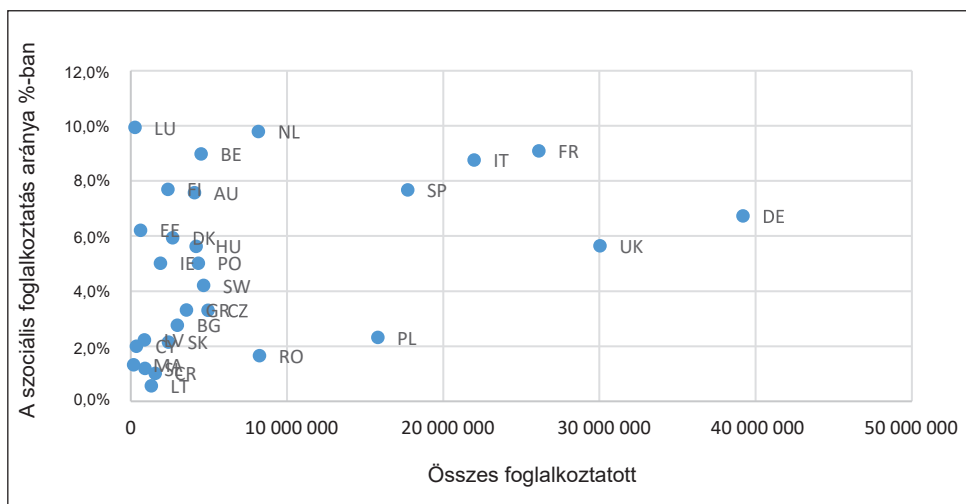
2. ábra

Az EU szociális gazdaságának foglalkoztatása az összes foglalkoztatott függvényében 2014-ben

Forrás: EESC/CIRIEC 2016 alapján a szerző szerkesztése

A 2. táblázat adatait a 2. ábra szemlélteti. Megállapítható, hogy a szociális gazdaság foglalkoztatottsága igazodik az egyes tagállamok foglalkoztatási erejéhez, a növekvő foglalkoztatás növekvő szociális gazdasági foglalkoztatással jár együtt. Az ábrán kirajzolódó képzeletbeli lineáris trendvonal fölé az EU régebbi tagállamai, míg a trendvonalról elmaradva Románia és Lengyelország található, bár a kisebb méretű gazdaságok tömörödő pontfelhője alapján további megállapítások nem tehetők.

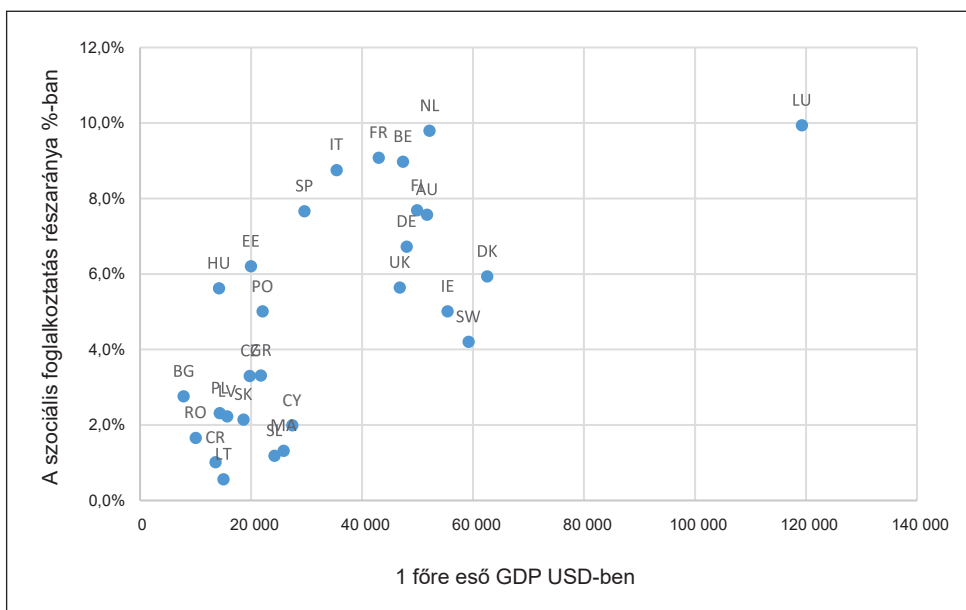
Amennyiben a szociális foglalkoztatottak arányát az összes foglalkoztatott fő arányában vizsgáljuk (3. ábra), a 2004. évet követően csatlakozott tagállamok kedvezőtlenebb adatai még inkább szembetűnőek. Megállapítható, hogy a 2004 után csatlakozott kelet-közép-európai tagállamok szociális foglalkoztatási adatai rendre elmaradnak az EU15 tagállami körének szociális foglalkoztatási adataitól. A szociális gazdaság foglalkoztatotti aránya és az egy főre eső GDP-mutató összefüggéseit a 4. ábra mutatja be.

3. ábra

A szociális foglalkoztatottak az összes foglalkoztatott arányában 2014-ben az EU-tagállamokban

Forrás: EESC/CIRIEC 2016 alapján a szerző szerkesztése

4. ábra

A szociális gazdaság foglalkoztatási aránya és a GDP/fő mutató összefüggése 2014-ben az EU-tagállamokban

Forrás: EESC/CIRIEC 2016 alapján a szerző szerkesztése

A 4. ábra jól szemlélteti az EU15 tagállamai, valamint a 2004. évet követően csatlakozott kelet-közép-európai országok helyzete közötti különbségeket. Az ábra jobb felső sarkában sűrűsödnek a fejlett nyugat-európai országok, míg az ábra bal alsó negyedében találhatók a kelet-közép-európai, tervgazdasági múlttal rendelkező országok, kiegészülve a 2004-et követően EU-taggá vált Máltával és Ciprussal. Ugyanakkor az is látható, hogy Magyarország, Észtország és Lengyelország az EU-28 átlagot reprezentáló érték közelében teljesít a szociális foglalkoztatás tekintetében, miközben az egy főre eső GDP-mutatójuk nem éri el az EU-átlagot.

A 3. táblázat a szociális gazdaság foglalkoztatási szerkezetét mutatja az Európai Unió 28 tagállamában. Megállapítható, hogy a fizetett alkalmazottak mintegy kétharmada az egyesületek és az alapítványok alkalmazásában áll. A szövetkezeti formák a munkavállalók 30%-át foglalkoztatják, s alig 3%-uk tevékenykedik közösségi vállalkozási formákban. Az EU tagállamai közül Franciaországban a legerősebb a közösségi vállalkozások foglalkoztatási jelentősége, ahol ez a vállalkozási forma a kölcsönös biztosítási társaságok működése kapcsán elterjedt.

3. táblázat

A szociális gazdaság foglalkoztatási szerkezete az EU28 tagállamaiban 2014-ben

Ország	Szövetkezet	Közösségi vállalkozások	Egyesület	Összesen	GDP/fő USD
AU	70 474	1 576	236 000	308 050	51 705
BE	23 904	17 211	362 806	403 921	47 352
BG	53 841	1 169	27 040	82 050	7 853
CR	2 744	2 123	10 981	15 848	13 597
CY	3 078	n. a.	3 906	6 984	27 400
CZ	50 310	5 368	107 243	162 921	19 745
DK	49 552	4 328	105 081	158 961	62 548
EE	9 850	186	28 000	38 036	19 949
FI	93 511	6 594	82 000	182 105	49 914
FR	308 532	136 723	1 927 557	2 372 812	43 008
DE	860 000	102 119	1 673 861	2 635 980	48 042
GR	14 983	1 533	101 000	117 516	21 760
HU	85 682	6 948	142 117	234 747	14 201
IE	39 935	455	54 757	95 147	55 412
IT	1 267 603	20 531	635 611	1 923 745	35 397
LV	440	373	18 528	19 341	15 693
LT	7 000	332	n. a.	7 332	15 032
LU	2 941	406	21 998	25 345	119 225
MA	768	209	1 427	2 404	25 851
NL	126 797	2 860	669 121	798 778	52 157
PL	235 200	1 900	128 800	365 900	14 342
PO	24 316	4 896	186 751	215 963	22 077
RO	31 573	5 038	99 774	136 385	10 020
SK	23 799	2 212	25 600	51 611	18 630
SL	3 059	319	7 332	10 710	24 202

Ország	Szövetkezet	Közösségi vállalkozások	Egyesület	Összesen	GDP/fő USD
SP	528 000	2 360	828 041	1 358 401	29 623
SW	57 516	13 908	124 408	195 832	59 180
UK	222 785	65 925	1 406 000	1 694 710	46 783
Összesen	4 198 193	407 602	9 015 740	13 621 535	34 668

Forrás: EESC/CIRIEC 2016, World Bank

A szociális gazdaság működésének egyik jellemző jelensége és feltétele az önkéntes tevékenység bevonása az értéktermelő tevékenységbe. Az Európai Unió 28 tagállamában a felnőtt lakosság átlagosan 26%-a végez valamilyen önkéntes tevékenységet. Korábban láthattuk, hogy a szektor 19,1 millió teljes foglalkoztatotti teljesítményéből mintegy 5,5 millió az önkéntesek tevékenységének tudható be. A 82,9 millió szociális gazdaságban szorgoskodó önkéntes (4. táblázat) így fejenként átlagosan egy teljes munkaidőt teljesítő munkavállaló teljesítményének 6,6%-át teljesítette.

4. táblázat

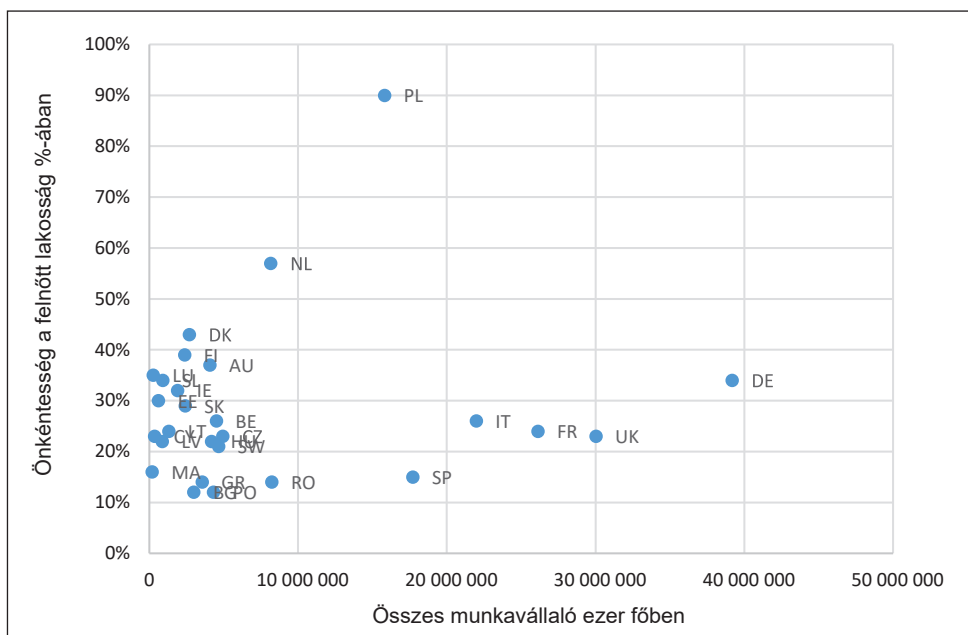
Önkéntesség az EU28 tagállamai szociális gazdaságában 2014-ben

	Felnőttek, %	Önkéntesség	Munkavállalók
AU	37	2 000 000	4 068 000
BE	26	1 165 668	4 499 000
BG	12	93 096	2 974 000
CR	n. a.	45 955	1 559 000
CY	23	24 000	350 000
CZ	23	1 215 363	4 934 000
DK	43	1 477 000	2 678 000
EE	30	285 000	613 000
FI	39	1 300 000	2 368 000
FR	24	13 200 000	26 118 000
DE	34	23 000 000	39 176 000
GR	14	n. a.	3 548 000
HU	22	412 893	4 176 000
IE	32	1 570 408	1 899 000
IT	26	4 758 622	21 973 000
LV	22	477 000	868 000
LT	24	100 000	1 301 000
LU	35	107 000	255 000
MA	16	29 956	182 000
NL	57	5 300 000	8 155 000
PL	90	5 912 500	15 812 000
PO	12	1 040 000	4 309 000
RO	14	900 000	8 235 000
SK	29	304 094	2 405 000
SL	34	96 822	902 000

	Felnőttek, %	Önkéntesség	Munkavállalók
SP	15	1 272 338	17 717 000
SW	21	3 000 000	4 660 000
UK	23	13 800 000	30 028 000
EU	26	82 887 715	215 762 000

Forrás: EESC/CIRIEC 2016, World Bank

Az önkéntes tevékenység felnőtt lakosság körében való elterjedtsége és a munkavállalók száma közötti összefüggést az 5. ábra szemlélteti.

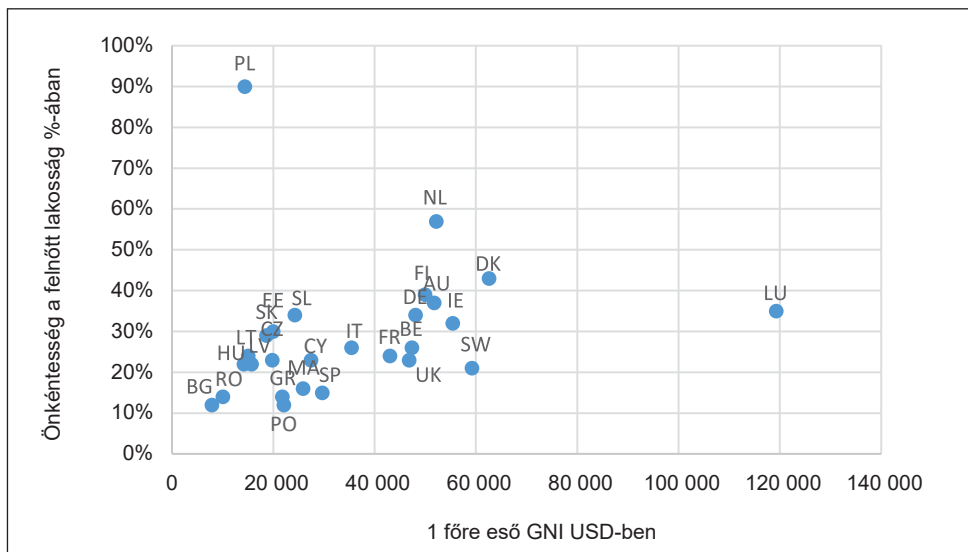
5. ábra

Önkéntesség az EU28 tagállamaiban 2014-ben

Forrás: EESC/CIRIEC 2016, World Bank

Az 5. ábra és az alapjául szolgáló 4. táblázat adataiból látható, hogy az önkéntesség felnőtt lakosság körében való elterjedtsége elmarad az átlagtól az EU28 dél-európai tagállamai körében. Az egyes országok gazdaságának nagyságától (foglalkoztatotti számától) függetlenül a mutató értéke Málta, Ciprus, Portugália, Bulgária, Románia, Spanyolország, Franciaország esetében elmarad az átlagtól. Az EU28 észak-európai országainál többnyire átlagon felüli értékek tapasztalhatók. E tanulmány keretében nincs lehetőség arra, hogy e jelenség gazdasági-társadalmi hátterét feltárjuk, feltehetőleg a gazdasági-társadalmi fejlettség eltérő szintje, a hagyomány- és kulturabeli különbségek is befolyásolják az eltéréseket, még a déli, zömében katolikus, valamint az északi protestáns hagyományok magyarázó erejét sem lehet

elvetni. Amennyiben a pusztán gazdasági tényezők magyarázó hatását kívánjuk vizsgálni, célszerű egy pillantást vetni az önkéntesség és az egyes országok gazdasági teljesítménye közötti összefüggésre, amelyet az alábbi ábra szemléltet.

6. ábra

Az önkéntesség és az EU28-tagállamok gazdasági teljesítménye közötti összefüggés 2014-ben

Forrás: EESC/CIRIEC 2016, World Bank

Bár a 6. ábra alapján nem tehető egyértelmű megállapítás, ennek ellenére kirajzolódik bizonyos összefüggés az önkéntesség és a gazdasági teljesítmény között, vagyis az önkéntesség elterjedtsége (társadalmi elfogadottsága) láthatólag a gazdasági fejlettség szintjéhez igazodik. Tulajdonképpen csak két ország adatai térnek el jelentősen az átlagostól. Lengyelország esetében pozitív, Luxemburg esetében negatív előjellel (az EU28-tagállamok átlagától elmaradó önkéntességi értékkel). Az eltérések okainak feltárása meghaladja e tanulmány kereteit.

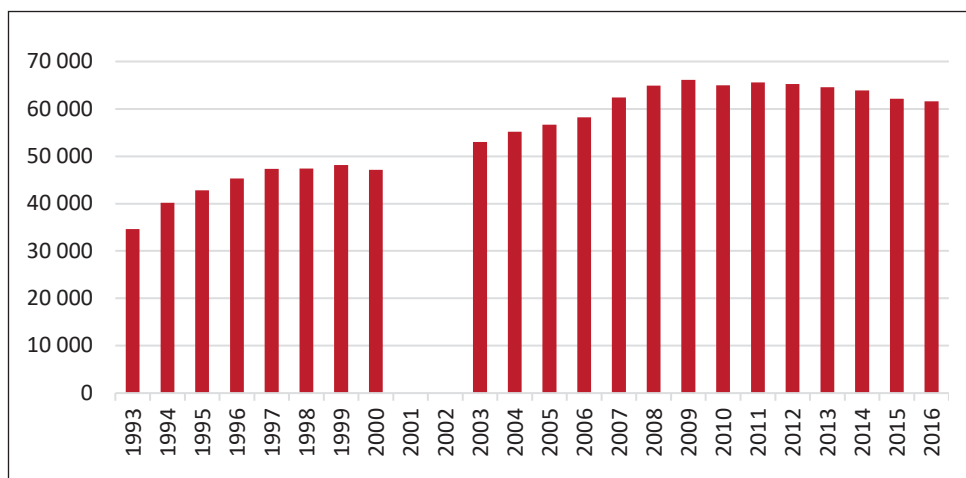
A nonprofit szektor magyarországi helyzetének és lehetőségeinek elemzése

A nonprofit szervezetek társadalmi-gazdasági helyzetére vonatkozó adatok hazánkban a Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtésének köszönhetően a 90-es évek kezdetétől rendelkezésre állnak. Az elektronikusan hozzáférhető legfrissebb adatokat tartalmazó kiadvány⁴⁷ a jelenlegi helyzetről átfogó képet ad, s az idősoros adatok alapján a szektor fejlődésének történeti és távlati tendenciái is megítélhetők. A nonprofit szektor bemutatását e kiadvány adatainak elemzésével értékelem.

⁴⁷ KSH 2018.

A nonprofit szektor szereplői számának és megoszlásának alakulása Magyarországon

A nonprofit szektor – összhangban a nemzetközi fejlődési tendenciákkal – a 20. század utolsó évtizedeiben jelentős fejlődésen ment keresztül. A magyarországi fejlődés sajátossága abban mutatkozott meg, hogy a II. világháborút követő négy évtizedben a társadalmi önszerveződés erőteljes korlátozása miatt a nonprofit szervezetek alapítása és működése csak korlátozott körben volt lehetséges, így az ilyen szervezetek alapvetően csaknem kizárólag a sport, a turisztikai és a kulturális területekre szorultak vissza. A nonprofit jelleggel működő érdekvédelmi és politikai szervezetek lényegében a pártállami hatalmi struktúra intézményrendszerébe integrálódtak, így nem tekinthetők a társadalmi önszerveződés szereplőinek. Ez a kiindulási helyzet a rendszerváltozás évét követő időszakban a civil szervezetek számának robbanásszerű szaporodását eredményezte, s az kevésbé tekinthető egy szerves fejlődés eredményének. Így az eltelt csaknem három évtizedre visszatekintve ellentmondásos kép rajzolódik ki az elemző számára, amelyet az alábbi ábra szemléltet:

7. ábra

A nonprofit szervezetek számának alakulása 1993 és 2016 között

Megjegyzés: 2001–2002-re vonatkozóan nincs adat.

Forrás: KSH 2018

A nonprofit szervezetek száma az 1993. évi 34 662-ről a 2011. évben 65 561-re nőtt, majd fokozatos csökkenéssel 2016-ra 61 616-ra apadt. A mintegy két évtizedes lendületes emelkedés a létező társadalmi igénynek és az önszerveződő társadalom ébredésének egyaránt betudható, míg az utóbbi években tapasztalható csökkenésben szerepet játszhattak a civil társadalom tagjainak nehezedő életkörülményei, vagy a kezdeti eufória lecsillapodása és egy szervezet professzionális működtetésének fokozatosan tudatosuló nehézségei is.

A nonprofit szervezetek típusaira vonatkozó adatok mindenesetre megmutatják, hogy a szektoron belül a professzionalizálódás is tetten érhető. A nonprofit szervezetek meghatározó hányada továbbra is hagyományos civil (egyesület, alapítvány), illetve érdekvédelmi szervezet, ugyanakkor a nonprofit vállalkozások száma 1726-ról 4318-ra emelkedett, így részarányuk már eléri a 7%-ot. Ez azt jelenti, hogy az alapítók egyre növekvő hányada jelentős gazdasági szerepet tulajdonít a nonprofit szervezeteknek. Külön elemzést érdemelne, hogy a szervezetek számának gyarapodását a működési forma megválasztásával járó adózási előnyök milyen mértékben motiválják, de a nonprofit működés a gyakorolt tevékenység társadalmi hasznosságát ettől függetlenül is megalapozhatja.

5. táblázat

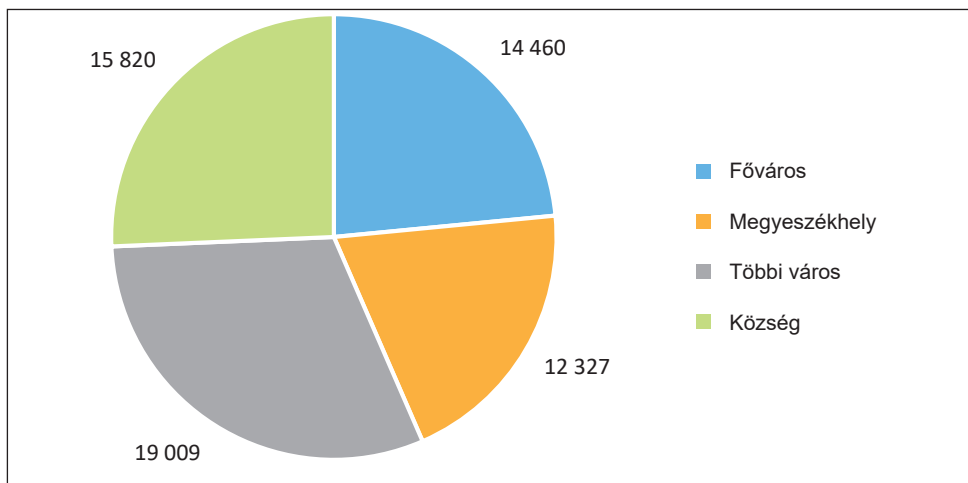
A nonprofit szervezetek tevékenység szerinti megoszlása 2016-ban

Tevékenység	Darabszám	Megoszlás, %
Szabadidő, hobbi	9 746	15,8
Kultúra	9 068	14,7
Sport	8 899	14,4
Oktatás	8 116	13,2
Szociális ellátás	5 496	8,9
Településfejlesztés	3 287	5,3
Szakmai, gazdasági érdekképviselés	3 276	5,3
Egészségügy	2 648	4,3
Környezetvédelem	2 072	3,4
Közbiztonság védelme	2 070	3,4
Gazdaságfejlesztés	1 613	2,6
Kutatás	1 357	2,2
Vallás	1 177	1,9
Polgári védelem, tűzoltás	867	1,4
Nemzetközi kapcsolatok	730	1,2
Jogvédelem	628	1,0
Politika	339	0,6
Többcélú adományosztás, támogatás	227	0,4
Összesen	61 616	100,0

Forrás: KSH 2018

A nonprofit szervezetek tevékenység szerinti megoszlását tartalmazó 5. táblázat megmutatja, hogy a szervezetek jelentős része alapvetően a lakosság életminőségét középpontba állító tevékenységeket végez. Nem lehet ugyanakkor elvitatni az oktatási, egészségügyi, szociális ellátást vállaló szervezetek egyéni jóllétén túlmutató gazdasági-foglalkoztatási szerepét sem, s látható, hogy a primer gazdasági célokért tevékenykedő szervezetek (település- és gazdaságfejlesztés, környezetvédelem, kutatás, érdekvédelem) is jelentős, összességükben mintegy 16,6%-os súlyt képviselnek.

A nonprofit szervezetek számának regionális megoszlása viszont arra utal, hogy a nonprofit szervezetek jelentős részben az urbanizált körülmények között élő lakosság igényeit elégítik ki (8. ábra).

8. ábra

A nonprofit szervezetek számának településtípusok szerinti megoszlása 2016-ban

Forrás: KSH 2018

A szektor intézményeinek mintegy negyede, 15 820 szervezet működik vidéki településen, holott a magyarországi települések 90%-a nem város. Így a vidéki népesség, amelynek a hozzáférése a kormányzat és a vállalkozási szektor által nyújtott szolgáltatások jelentős részéhez nem biztosított, nemigen részesül a helyben vagy elérhető közelségben működő nonprofit szervezetek tevékenységének hozamából sem.

A nonprofit szervezetek gazdálkodási adataik szerinti megoszlása Magyarországon

A nonprofit szervezetek számának elemzése azonban csak elnagyolt képet ad a szektor társadalmi-gazdasági súlyáról. Ennek megítélése érdekében szükséges a nonprofit szervezetek megoszlásának gazdasági és foglalkoztatási mutatói szerinti áttekintése is.

6. táblázat

A nonprofit szervezetek számának megoszlása bevétel és szervezeti forma szerint 2016-ban

Megnevezés	Bevételnagyság					Összesen
	–50 ezer forint	51–500 ezer forint	501–5000 ezer forint	5001–50 000 ezer forint	50 001– ezer forint	
Szervezeti jelleg						
Klasszikus civil szervezet	7 785	14 185	21 655	8 670	1 720	54 015
Érdekképviselő	408	628	1 116	864	267	3 283
Nonprofit vállalkozás	393	502	915	1 214	1 294	4 318

Forrás: KSH 2018

Valószínűsíthető, hogy az 5 millió Ft bevételi határt el nem érő szervezetek csak a takaréklángon történő működés fedezetét képesek megteremteni, s a tagság közvetlen igényeit meghaladó tevékenységre csak jelentős mértékű önkéntes munka segítségével képesek, így azok a szervezetek tudnak a környezetükben jelentős gazdasági-társadalmi hatást kifejteni, amelyek 5 millió Ft feletti bevételt képesek generálni. A táblázat adatai szerint 14 029 szervezet, a sokaság 22,7%-a tartozik ebbe a körbe. A klasszikus civil szervezetek mindössze 19,2%-a, az érdekképviselői szervek 34,4%-a képes erre, míg az „életképesnek” tekinthető nonprofit vállalkozások aránya meghaladja az 58%-ot. Ez a tény kedvező helyzetet takar, hiszen a klasszikus civil szervezetek tevékenységében kifejezetten magas a piaci körülmények között nehezen számszerűsíthető természetbeni adományok és önkéntes tevékenység aránya, míg a nonprofit vállalkozásoknál a profitorientált vállalkozásokkal azonos vagy azokhoz jelentős mértékben igazodó működési modell jellemző.

7. táblázat

A nonprofit szervezetek számának megoszlása bevétel és településtípusok szerint 2016-ban

Megnevezés	Bevételnagyság					Összesen
	–50 ezer forint	51–500 ezer forint	501–5000 ezer forint	5001–50 000 ezer forint	50 001– ezer forint	
Településtípus						
Főváros	2 046	2 571	5 002	3 432	1 409	14 460
Megyeszékhely	1 583	2 806	5 002	2 228	708	12 327
Többi város	2 555	5 030	7 606	2 925	893	19 009
Község	2 402	4 908	6 076	2 163	271	15 820

Forrás: KSH 2018

A 7. táblázat alapján kirajzolódó kép igazodik az előzetes várakozásokhoz. Míg a fővárosban az 5 millió Ft feletti bevételt realizáló szervezetek részaránya 33,4%-os, addig a megyei városokban 23,8%-ot, s az egyéb városokban 20,0%-ot tesz ki. Az említett bevételi határt meghaladó szervezetek részaránya a községekben a legalacsonyabb, 15,4%-os, s különösen

kedvezőtlen, hogy itt mindössze 271 olyan szervezet akad, amelynek éves bevétele meghaladja az 50 millió Ft-os határt, így nagyjából csak minden tizedik magyarországi községben működik olyan nonprofit vállalkozás, amelyik 50 millió Ft feletti bevétel nagysággal jelentős mértékben tudná alakítani környezete gazdasági-társadalmi életét.

8. táblázat

A nonprofit szervezetek önkormányzati kapcsolat szerinti megoszlása 2016-ban

Megnevezés	Kapcsolat a helyi önkormányzattal		Összesen	%
	részt vesz közfeladat ellátásában	részt vesz a döntéshozatalban		
Kultúra	411	287	9 068	7,7
Vallás	14	11	1 177	2,1
Sport	417	205	8 899	7,0
Szabadidő, hobbi	190	200	9 746	4,0
Oktatás	163	82	8 116	3,0
Kutatás	8	21	1 357	2,1
Egészségügy	78	40	2 648	4,5
Szociális ellátás	257	176	5 496	7,9
Polgári védelem, tűzoltás	75	43	867	13,6
Környezetvédelem	82	138	2 072	10,6
Településfejlesztés	193	391	3 287	17,8
Gazdaságfejlesztés	87	120	1 613	12,8
Jogvédelem	11	27	628	6,1
Közbiztonság védelme	270	155	2 070	20,5
Többcélú adományoztatás, támogatás	10	15	227	11,0
Nemzetközi kapcsolatok	11	15	730	3,6
Szakmai, gazdasági érdekképviselet	18	125	3 276	4,4
Politika	–	14	339	4,1

Forrás: KSH 2018

A 8. táblázat adatai némiképp meglepő képet rajzolnak ki az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek közötti együttműködésről. Bár a közvélekedés a nonprofit szervezetek aktivitását a kultúra, sport, szabadidő területén érzékeli, az önkormányzati kapcsolattartás jellege szerinti adatgyűjtés eredménye alapján intenzív együttműködés a közbiztonság (20,5%), a településfejlesztés (17,8%), a polgári védelem, tűzoltás (13,6%), a gazdaságfejlesztés (12,8%) és a környezetvédelem (10,6%) területén alakult ki. Ezek a tevékenységek fedik le azokat a közfeladatokat, amelyek az állampolgári jóllétet érdemben képesek befolyásolni, s emellett az önkormányzati feladatellátás körébe tartoznak, vagy a kormányzati feladatellátásban intenzív önkormányzati együttműködés keretében valósulnak meg. Ezen túlmenően jelentős együttműködési készség mutatkozik az önkormányzatokkal az adományoztatás (11,0%), valamint a szociális ellátás (7,9%), a kultúra (7,7%), a sport (7,0%) és a jogvédelem (6,1%) területén is. Az egyéb területeken az együttműködés jobbra marginálisnak tekinthető (5,0% alatt).

9. táblázat

A nonprofit szervezetek önkormányzati kapcsolatai településtípusok szerinti megoszlása 2016-ban

Megnevezés	Kapcsolat helyi önkormányzattal		Összesen	%
	részt vesz közfeladat ellátásában	részt vesz a döntés-előkészítésben		
Főváros	469	250	14 460	5,0
Megyeszékhely	483	339	12 327	6,7
Többi város	794	703	19 009	7,9
Község	549	773	15 820	8,4

Forrás: KSH 2018

Amennyiben az önkormányzatokkal történő együttműködés településtípusok szerinti megoszlását tartalmazó 9. táblázat adatait vesszük szemügyre, a községek helyzete jobban látható. Míg a településtípusok szerinti önkormányzati együttműködés országos átlagban a nonprofit szervezetek 7,1%-át érinti, addig ez a mutató a fővárosban 5,0%, a megyeszékhelyeken 6,7%, az egyéb városokban 7,9%, a községekben pedig 8,4%-os értéket ér el. Bár a rendelkezésre álló adatok alapján a helyzetet megalapozó intézményi és társadalmi-gazdasági háttérre vonatkozó okokat itt most nem vizsgáltam, megállapítható, hogy a vidéki önkormányzatok helyzete intenzívebb együttműködésre ösztönöz, s a társadalmi kapcsolatrendszer vidéki szorossága ehhez kedvező környezetet teremt.

A nonprofit szervezetek bevételi és ráfordítási adatainak elemzése

A nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlását az alábbi összefoglaló táblázat tartalmazza (10. táblázat).

Látható, hogy a klasszikus civil szervezetek a nonprofit szervezetek bevételeinek 38,1%-át, az érdekvédelmi szervezetek 9,6%-át, míg az egyéb szervezetek – köztük a nonprofit vállalkozások – több mint felét (52,3%-át) szerezték meg. A tevékenység szerinti bevételi megoszlásban előkelő helyet foglal el a településfejlesztés (283 milliárd Ft), a sport (241 milliárd Ft), valamint a kultúra (227 milliárd Ft). A klasszikus civil szervezetek bevételei a sport (179 milliárd Ft) és a szociális ellátás (107 milliárd Ft) területén, az érdekvédelmi szervezeteknél a szakmai, gazdasági érdekvédelmi tevékenységnél (159 milliárd Ft) koncentrálnak, míg az egyéb szervezeteknél meghatározó a településfejlesztés (276 milliárd Ft), valamint a kultúra (171 milliárd Ft).

10. táblázat

A nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlása

Tevékenységszoport	Klasszikus civil szervezet		Érdekképviselő		Egyéb nonprofit szervezet		Összesen	
	millió forint	megoszlása, %	millió forint	megoszlása %	millió forint	megoszlása, %	millió forint	megoszlása, %
Kultúra	55 839,6	8,9	–	–	171 226,5	19,8	227 066,1	13,7
Vallás	6 584,8	1,0	–	–	148,0	0,0	6 732,8	0,4
Sport	179 559,4	28,6	22 910,5	14,4	38 865,6	4,5	241 335,5	14,6
Szabadidő, hobbi	47 809,6	7,6	–	–	13 069,5	1,5	60 879,1	3,7
Oktatás	96 615,2	15,3	–	–	41 800,0	4,8	138 415,2	8,4
Kutatás	14 365,5	2,3	–	–	49 773,3	5,7	64 138,8	3,9
Egészségügy	21 926,0	3,5	–	–	51 222,7	5,9	73 148,7	4,4
Szociális ellátás	107 959,1	17,1	–	–	46 069,7	5,3	154 028,8	9,3
Polgári védelem, tűzoltás	3 688,8	0,6	1 737,0	1,1	17,7	0,0	5 443,5	0,3
Környezetvédelem	10 612,6	1,7	–	–	73 648,9	8,5	84 261,5	5,1
Településfejlesztés	6 770,9	1,1	–	–	276 673,2	32,1	283 444,1	17,1
Gazdaságfejlesztés	37 908,5	6,0	618,2	0,4	97 335,7	11,2	135 862,4	8,2
Jogvédelem	15 603,5	2,5	–	–	263,0	0,0	15 866,5	1,0
Közbiztonság védelme	4 850,6	0,8	–	–	1 344,9	0,2	6 195,5	0,4
Többcélú adományosztás, támogatás	3 980,9	0,6	–	–	92,6	0,0	4 073,5	0,2
Nemzetközi kapcsolatok	10 799,5	1,7	–	–	4 015,8	0,5	14 815,3	0,9
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	296,1	0,0	133 975,0	84,1	301,4	0,0	134 572,5	8,1
Politika	4 614,5	0,7	–	–	4,0	0,0	4 618,5	0,3
Összesen	629 785,1	100,0	159 240,7	100,0	865 872,5	100,0	1 654 898,3	100,0

Forrás: KSH 2018

Bár a nonprofit szervezetek bevételi mutatója nem konform a nemzetgazdasági szintű GDP-adattal, megállapítható, hogy az e körben nyilvántartott forgalom meghaladja a GDP 4%-át, s így tekintélyes gazdasági erőt képvisel. A nonprofit szektor GDP-hez történő hozzájárulásának nagyságrendjére vonatkozóan a ráfordítások elemzése nyújthat eligazítást, amelyet az alábbi, 11. táblázat tartalmaz.⁴⁸

11. táblázat

A nonprofit szervezetek ráfordításainak alakulása, millió Ft, 2016

Költségek	Klasszikus civil szervezet	Érdekkép- viselet	Nonprofit vállalkozás	Összesen
Anyag-, áru-, készletbeszerzés	69 891,3	9 590,7	98 730,9	178 212,9
Szolgáltatásvásárlás	140 918,4	55 499,9	321 576,3	517 994,6
Anyag- és termékvásárlás	210 809,8	65 090,8	420 307,0	696 207,6
Foglalkoztatottak bruttó bérköltsége	79 222,3	22 807,2	191 770,1	293 799,6
Megbízások jogviszonyban állók bruttó megbízási díja	18 807,5	3 597,1	9 220,5	31 625,1
Személyi jellegű egyéb kifizetések	16 309,3	5 619,2	21 718,5	43 647,0
Foglalkoztatót terhelő járulékok	20 986,5	7 233,0	47 358,9	75 578,4
Személyi jellegű ráfordítások	135 325,6	39 256,4	270 068,1	444 650,1
Értécsökkenési leírás	24 704,5	3 803,2	42 537,4	71 045,1
Adóbefizetések	3 555,0	1 238,4	18 960,3	23 753,7
Egyéb költségek	21 172,5	8 569,7	19 627,4	49 369,6
Kamatfizetés	634,0	20,8	1 398,6	2 053,4
Pénzügyi műveletek ráfordításai	25 752,3	332,5	23 861,7	49 946,5
Egyéb ráfordítások	73 897,9	16 570,4	73 206,9	163 675,2
Szervezet által nyújtott támogatások ráfordításai	98 246,8	22 970,9	61 523,7	182 741,4
Egyéb működési költségek	247 962,9	53 505,9	241 116,1	542 584,9
Hiteltörlesztés	1 813,2	13,8	8 846,5	10 673,5
Felhalmozási és tőke jellegű kifizetések	14 367,7	484,3	7 195,7	22 047,7
Felhalmozási jellegű kiadások	16 180,9	498,0	16 042,2	32 721,1
Összesen költség és kiadás	610 279,2	158 351,1	947 533,4	1 716 163,7

Forrás: KSH 2018

A makroszintű GDP-számításoknál termelési oldalról az anyag- és termékvásárlás értékével csökkentett bruttó kibocsátásból határozzuk meg a GDP értékét, amely a nonprofit szervezeteknél analóg módon 958 milliárd Ft összeget, vagyis a GDP körülbelül 3%-át eredményezi. A szektor GDP-hez történő hozzájárulását növeli azonban az ezekben a szervezetekben végzett önkéntes tevékenység értéke, valamint részben a természetbeni adományok összege

⁴⁸ Nincs lehetőség arra, hogy a nonprofit szektor GDP-hez történő hozzájárulására vonatkozó módszertani problémákat részleteiben áttekintsük, így az erre vonatkozó további fejtegetések pusztán nagyvonalú becslésnek tekinthetők.

is, amely a jótékonyági szervezetek újrahasznosító tevékenysége hiányában feltehetőleg nem vagy alacsonyabb értéken hasznosulna.

A nonprofit szervezetek által végzett adományozó tevékenység volumenéről a 12. és 13. táblázatok adnak felvilágosítást.

12. táblázat

A nonprofit szervezetek támogatási tevékenysége 2016-ban

A támogatás for- mája és címzettje	A támogatást nyújtó szervezetek		A kiosztott támogatás		
	száma	aránya, %	összege, millió forint	megoszlása, %	megoszlása a szektor teljes bevételeéhez képest, %
Pénzbeli támogatás					
Lakosságnak	4 311	7,0	29 947,7	16,1	1,8
Szervezetnek	4 801	7,8	139 041,7	74,9	8,4
Összesen	8 239	13,4	168 989,4	91,0	10,2
Természetheni támogatás					
Lakosságnak	1 990	3,2	9 429,9	5,1	0,6
Szervezetnek	1 652	2,7	7 324,4	3,9	0,4
Összesen	3 366	5,5	16 754,3	9,0	1,0
Összes támogatás					
Lakosságnak	5 735	9,3	39 377,6	21,2	2,4
Szervezetnek	6 135	10,0	146 366,1	78,8	8,8
Mindösszesen	10 517	17,1	185 743,7	100,0	11,2

Forrás: KSH 2018

13. táblázat

A nonprofit szervezetek adományozó tevékenysége településtípusok szerint, millió Ft, 2016

Megnevezés	Lakosságnak	Szervezetnek	Összesen
Településtípus			
Főváros	25 699,1	107 762,0	133 461,1
Megyeszékhely	1 885,5	13 232,5	15 118,0
Többi város	1 740,2	13 411,9	15 152,1
Község	622,9	4 635,3	5 258,2
Összesen	29 947,7	139 041,7	168 989,4

Forrás: KSH 2018

A támogatási tevékenység adatait tartalmazó 12. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy 10 517 nonprofit szervezet aktív adományozó tevékenységet végez, vagyis a szervezetek 17,1%-ra terjed ki ez az aktivitás. A támogatások 186 milliárd Ft-os összege a nonprofit szervezetek bevételeinek/ráfordításainak több mint 10%-át teszi ki.

A támogatások pénzbeli és természetbeni megoszlását tartalmazó 11. táblázat adatai alapján látható, hogy a természetbeni támogatás nem jellemző, alapvetően pénzbeli támogatások nyújtására kerül sor.

A pénzbeli támogatások 17,7%-a közvetlen lakossági támogatás formájában hasznosul, míg a fennmaradó tekintélyes hányad szervezeti támogatás formáját ölti. A támogatások alapvetően a fővárosban koncentrálódnak (12. táblázat), itt 133 milliárd Ft jelentkezik, míg kijózanítóan kevésnek tűnik a községekben végzett adományozó tevékenység, amely a nonprofit szervezetek bevételeinek/ráfordításainak mindössze 5 ezrelékét éri el.

14. táblázat

A nonprofit szervezetek adományozó tevékenysége millió Ft-ban 2016-ban

Megnevezés	Lakosságnak	Szervezetnek	Összesen
Tevékenységszoport			
Kultúra	2 025,6	23 782,1	25 807,7
Vallás	707,1	945,2	1 652,3
Sport	5 429,0	16 305,9	21 734,9
Szabadidő, hobbi	146,1	867,9	1 014,0
Oktatás	4 538,5	61 322,0	65 860,5
Kutatás	562,2	5 790,4	6 352,6
Egészségügy	509,2	1 647,2	2 156,4
Szociális ellátás	12 885,5	6 360,5	19 246,0
Polgári védelem, tűzoltás	60,0	27,0	87,0
Környezetvédelem	43,1	2 228,3	2 271,4
Településfejlesztés	102,3	982,6	1 084,9
Gazdaságfejlesztés	278,7	4 221,6	4 500,3
Jogvédelem	63,5	451,2	514,7
Közbiztonság védelme	11,7	2 065,5	2 077,2
Többcélú adományoztatás, támogatás	47,3	686,8	734,1
Nemzetközi kapcsolatok	1 212,4	646,5	1 858,9
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	1 290,3	9 712,8	11 003,1
Politika	35,2	998,2	1 033,4

Forrás: KSH 2018

A nonprofit szervezetek adományoztatása tevékenységi körönként azt mutatja, hogy az adományozások meghatározó hányada oktatási (65,9 milliárd Ft), kulturális (25,8 milliárd Ft), sport (21,7 milliárd Ft), valamint szociális ellátási (19,2 milliárd Ft) területekhez kötődik, így az életminőséget közvetlenül befolyásoló tényezőkhez kapcsolódik.

A nonprofit szervezetek foglalkoztatási helyzetének elemzése

A nonprofit szervezetek számának, bevételeinek, ráfordításainak és adományosztó tevékenységére vonatkozó adatainak elemzését követően érdemes kiemelt figyelmet fordítani ezek foglalkoztatási hatására is. Azok a nonprofit szervezetek képesek érdemi hatást gyakorolni környezetükre – részben a kormányzati és az önkormányzati feladatellátásban való részvétellel –, amelyek rendelkeznek megfelelő erőforrásokkal a stabil alkalmazotti háttér kiépítésére, illetve az önkéntesek tevékenységének koordinálására. A 15. táblázat arról ad eligazítást, hogy a nonprofit szervezetek milyen mértékű foglalkoztatási hatást képesek kifejteni.

15. táblázat

A nonprofit szervezetek foglalkoztatási helyzete 2016-ban

Megnevezés	Fizetett munkaerőt alkalmazó szervezetek		Főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottal (is) rendelkező szervezetek	
	száma	aránya, %	száma	aránya, %
Főváros	3 274	22,6	2 519	17,4
Megyeszékhely	2 398	19,5	1 776	14,4
Többi város	3 088	16,2	2 314	12,2
Község	2 101	13,3	1 588	10,0
Összesen	10 861	17,6	8 197	13,3

Forrás: KSH 2018

2016-ban 10 861 nonprofit szervezet, az összes működő szervezet 17,6% alkalmazott fizetett munkaerőt, s ezek jelentős hányadában (75,5%) főállású munkaerő foglalkoztatására került sor. A nonprofit szervezetek településtípusok szerinti megoszlására vonatkozó adatok alapján kedvező kép bontakozik ki, mivel a megoszlás meglehetősen egyenletesnek tűnik. Míg a fővárosban 3274 nonprofit szervezet képes fizetett alkalmazottak foglalkoztatására, addig a községekben ez az érték 2101, így valószínűsíthető, hogy a községek jelentős hányadában is jelen vannak azok a nonprofit szervezetek, amelyek pénzügyi háttere alkalmassá teszi azokat a tartós foglalkoztatásra.

16. táblázat

A nonprofit szervezetek foglalkoztatottjaira vonatkozó adatok 2016-ban

Megnevezés	Számított főállású foglalkoztatottak		
	száma	bérköltsége, millió forint	egy főre jutó éves átlagbére, ezer forint
Főváros	51 167	156 774,8	3 064
Megyeszékhely	30 030	56 564,8	1 883
Többi város	32 542	64 424,1	1 979
Község	11 277	16 035,9	1 421
Összesen	125 016	293 799,6	2 350

Forrás: KSH 2018

A nonprofit szervezeteknél foglalkoztatott fizetett fő- és részfoglalkozású alkalmazott mintegy 154 ezer fős száma teljes munkaidős munkavállalóra átszámítva 125 016 főt tesz ki, ami a nemzetgazdasági foglalkoztatottak mintegy 2%-át jelenti. A részükre kifizetett bérköltség 293,8 milliárd Ft értéke csaknem eléri a GDP 1%-át. Említést érdemel azonban az a tény is, hogy a nonprofit szervezetekben 23 441 közfoglalkoztatott is tevékenykedik, akik értéket ebben a szektorban termelnek, de személyes jövedelmüket nem a nonprofit szervezetek, hanem az állami költségvetés folyósítja.

A megbízási jogviszonyban foglalkoztatottak számított létszáma további 13 457 fő tevékenységét jelenti, akik részére 31,6 milliárd Ft megbízási díj kifizetése történt meg 2016-ban.

A foglalkoztatási adatok településtípusok szerinti megoszlásának vizsgálata alapján a (nagy)városi és vidéki települések közötti olló figyelhető meg. Bár az alkalmazottak csaknem 10%-a községekben tevékenykedik, a bérköltségekből való részesedésük csak 5% körüli összeget tesz ki, így az egy főre eső 1,4 millió Ft – amely felét sem teszi ki a fővárosi alkalmazottak átlagos bérének – inkább csak a minimálbért alig meghaladó javadalmazásra enged következtetni.

A nonprofit szervezeteknek az adománygyűjtő tevékenység mellett kiemelt jelentőségük van az önkéntesség eszményének terjesztésében és realizálásában. A 17. táblázat arra vonatkozó adatokat tartalmaz, hogyan valósul meg ez a hazai gyakorlatban.

17. táblázat

Az önkéntes szervezetek és segítők településenkénti megoszlása 2016-ban

Megnevezés	Önkéntes segítőkkel rendelkező szervezetek		Önkéntes segítők	
	száma	aránya, %	száma	megoszlása, %
Főváros	6 965	48,2	136 703	32,6
Megyeszékhely	6 178	50,1	86 051	20,6
Többi város	9 538	50,2	95 253	22,8
Község	8 269	52,3	100 648	24,0
Összesen	30 950	50,2	418 655	100,0

Forrás: KSH 2018

Örvendetes tény, hogy a szervezetek fele (30 950) képes önkéntes segítők bevonására, s meglepően magas az önkéntes segítők csaknem 419 ezer fős száma is. A községekben tevékenykedő önkéntesek száma meghaladja a 100 ezer főt, s az önkénteseket foglalkoztató szervezetek nonprofit szervezeteken belüli aránya a községekben a legmagasabb (52,3%).

A KSH által gyűjtött 2016. évre vonatkozó adatok tartalmazzák az önkéntes tevékenységgel elért bérmeztakarítások összegét is. Országos szinten mintegy 25 ezer fő önkéntes tevékenységével 60,4 milliárd Ft becsült bérmeztakarítás volt elérhető, ami a szektorban kifizetett bérköltség összegét további mintegy 20%-kal növeli.

A szociális szervezetek és vállalkozások támogatására és mozgásterük bővítésére vonatkozó nemzetközi jó gyakorlatok

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet által értékelt jó gyakorlatok gyűjteménye

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) évtizedek óta gyűjti és értékeli a legfejlettebb országok gazdasági-társadalmi tapasztalatait. Értékeléseit rendszeresen továbbítja a tagállamok felé, s így a nemzetközi jó gyakorlatok tanulságait a nemzeti kormányzatok megfontolhatják, és gazdasági-társadalmi gyakorlatukban, kormányzati munkájukban hasznosíthatják.

A 2017-ben megjelent jó gyakorlatok gyűjteményében⁴⁹ az OECD publikálta azokat a nemzeti, regionális és helyi programokat, amelyek a szociális vállalkozások mozgásterét bővítik, hatókörét tágitják. A továbbiakban ezeknek a jó gyakorlatoknak a vázlatos bemutatása és értékelése következik.

Szociális innovációs műhely, Belgium

Az ügynökségi formában működő szervezet 2013-ban alakult. Az ügynökség üzleti tanácsadást végez a szociális területen működő szociális szervezetek és vállalkozások számára, ugyanakkor ügyfélkörébe tartozik számos profitorientált üzleti vállalkozás is. Fő tevékenységi területe az innovatív tevékenységek támogatása, illetve az ilyen tevékenységet végző szervezetek és vállalkozások közötti hálózatépítés és -fejlesztés, a kommunikációs csatornák és fórumok megteremtése és ápolása annak érdekében, hogy a szervezetek és a vállalkozások, valamint személyi állományaik és érdekhordozóik felismerjék a szociális szféra problémáit és kihívásait, s az ezek kezelésére alkalmazott megoldások széles körben ismertekké és elfogadottakká váljanak.

Az ügynökség tevékenységének finanszírozása innovatív módon történik, alkalmazkodva az ügyfélkör lehetőségeihez és törekvéseihez. Az alapvető háttérrel költségvetési források biztosítják, amelyek az ügynökség által szervezett tevékenységek 80%-ára nyújtanak fedezetet. Jelentősek a profitorientált vállalkozások által biztosított támogatások is, amelyeket ezek a vállalkozások a saját társadalmi felelősségvállalási (CSR) tevékenységük keretében nyújtanak. A fennmaradó 20%-ot alapvetően az ügynökség szolgáltatásait igénybe vevők saját forrásai teszik ki, amelynek elszámolását egy alkalmazott pénzügyi innováció teszi lehetővé. Az igénybe vett szolgáltatások elszámolása barter pénzgységben (SIF) valósul meg, amelynek nyilvántartása folyószámlán történik. A szolgáltatások igénybevételéhez kapcsolódó kötelezettségeket az ügynökségi körben lévő szervezetek részére történő szolgáltatásnyújtással lehet kiegyenlíteni, s a folyószámlát évről-évre kell rendezni. Bár a teljesítmények elszámolása a speciális barter pénznemben történik, ennek kimutatását elvégzik a hivatalos pénznemben (EUR) is, így az ügynökségi keretek között végzett tevékenységek elszámolhatósága az egyes szervezetek könyvvitelében teljeskörűen megoldottnak

⁴⁹ OECD 2017.

tekinthető. Ez az innovatív finanszírozási megoldás számot vet azzal, hogy a nonprofit szervezetek és szociális vállalkozások általában forráshiányosak, s pénzügyi paramétereik alapján a hagyományos finanszírozási csatornákat csak nehézségek árán vehetik igénybe.

Képzési és tanácsadói szolgáltató szövetség, Belgium

Az 1981-ben alapított szövetség alapvetően a növekvő számú szociális szervezetek és vállalkozások összefogását célozza. Az oktatási és képzési feladatok mellett jelentős szerepet kap az ezekben a szervezetekben felhalmozott tudás és tapasztalat megosztása, az üzletviteli tanácsadás, de jelentős súlyt képvisel a hálózatépítés és -fejlesztés, valamint a lobbitevékenység is.

A szövetség tevékenysége meghatározó volt a 20. század utolsó évtizedeiben, amikor a tagszervezetek koncentrálásával, a politikai szereplőkkel szemben megfelelő erőt képviselve biztosította a szociális és szolidáris gazdaság szereplőinek elismerését. Ennek keretében elérte a szociális gazdaságra vonatkozó konzultatív testület felállítását és működtetését, részt vett a szociális gazdaságra vonatkozó jogszabályok kidolgozásában, a szociális célú gazdasági társaság jogi formájának bevezetésében.

A szövetség finanszírozási forrásai között meghatározóak a költségvetési és az EU-források (90%), míg a fennmaradó 10% gazdasági aktivitáshoz és adományokhoz kapcsolódik. A költségvetési források meghatározó részaránya hátrányos lehet a kormányzati szervekkel szembeni lobb- és érdekvédelmi tevékenység vonatkozásában, s a szociális szektor szervezeti és vállalkozási formáinak differenciálódása is nehezíti az eltérő érdekeltségek megjelenítését az érdekvédelmi tevékenységben.

Szociális vállalkozásfejlesztési nemzeti stratégia, Horvátország

A 2015-ben bevezetett nemzeti stratégia célja a szociális vállalkozások alapításának és fejlődésének ösztönzése, amely eredményesen hozzájárulhat a regionális fejlettségi különbségek mérsékléséhez és a foglalkoztatottság bővítéséhez.

A nemzeti stratégia keretében az alábbi súlyponti tevékenységek jelennek meg:

- jogi és szervezeti keretfeltételek megteremtése;
- szociális vállalkozások nyilvántartási rendszerének létrehozatala;
- partnerségépítés állami testületekkel;
- szociális hatás mérésére szolgáló indikátorrendszer kidolgozása;
- használaton kívüli állami ingatlanok és épületek átengedése szociális vállalkozási célokra;
- finanszírozási keretfeltételek biztosítása;
- garanciaalap, illetve -mechanizmus megteremtése;
- nemzeti és EU-s társfinanszírozási formák kidolgozása;
- szociális vállalkozások oktatási rendszerének támogatása, képzés tanárok, közszolgák, felnőttek részére;
- szociális gazdaság láthatóságának erősítése, szociális vállalkozási védjegy megteremtése.

A viszonylag friss stratégia hatásának értékelése még nem időszerű. A horvátországi szociális szektor viszonylagos fejletlensége miatt a nemzeti stratégia létrehozására irányuló politikai szándék eltökéltsége sem ítéltető meg. A nemzeti stratégia top-down szemléletét hasznosan egészíthetné ki a szociális gazdaság szektorának szereplői által képviselendő bottom-up megközelítés, ami a szereplők önszerveződő szervezeti formáinak megjelenésében lenne tetten érhető.

Kopenhagen Projekt Ház – Inkubátor szociális startupok részére

A 2009-ben létrehozott közösségi tér a korai stádiumban lévő szociális és kulturális vállalkozások számára biztosít feltételeket, munkahelyeket, tanácsadási és oktatási szolgáltatásokat. A multifunkcionális rendezvényter kapcsolódási és kommunikációs teret biztosít a segítő és segített szervezetek részére, s olyan szolgáltatásokat nyújt, amelyek piaci körülmények között nem elérhetők, illetve amelyek biztosításában a költségvetési/városi intézmények nem aktívak.

Az inkubátor kedvezményezettjei szoros kapcsolatban állnak mentoraikkal, ezenkívül eseti mentorálási szolgáltatásokat is igénybe vehetnek piaci és költségvetési szektorok szakértőitől. Az inkubátor titkárságának képviselői részt vesznek a városi tanács összejövetelein, így élő önkormányzati kapcsolatot ápolnak. Az inkubátor támogatói hálózata gondoskodik arról, hogy a kezdő vállalkozók ötleteit tapasztalt vállalkozók értékeljék, üzleti terveik megvalósítását segítik. Az inkubátor mintegy 300 szociális vállalkozót, több mint 60 vállalkozót és szervezetet és kb. 20 permanens kulturális eseményt támogat.

Finanszírozási forrásaik között a költségvetési és EU-támogatáson kívül a tagsági és bérleti díjak, valamint a kereskedelmi tevékenységek szerepelnek. A közvetlen pénzbeli támogatáson kívül meghatározó az önkormányzat által rendelkezésükre bocsátott ingatlan jelentősége. Az ingatlanfenntartás költségeinek megtérüléséhez hozzájárulnak az induló vállalkozások tag- és bérleti díjai. Az induló szociális vállalkozások koncentrált elhelyezkedése megfelelő környezetet biztosít a hálózatépítéshez, az önkormányzati és vállalkozói támogatókkal ápolott mentorálási kapcsolatok pedig a későbbiekben akár jövedelmező üzleti kapcsolatokká is konvertálhatók.

Regionális inkubátor, Franciaország

A 2007-ben alakult szervezet célja a kielégítetlen helyi szükségletek feltárása, az üzleti fejlesztések támogatása a szociális szektorban, a tanácsadói és oktatási szolgáltatások nyújtása, a hálózatépítés és -fejlesztés, valamint a munkahelyteremtés.

Az inkubátor 12 hónapos támogatási programok keretében az alábbi tevékenységekre koncentrált:

- egyéni támogatás: piackutatási, üzletiterv-készítési támogatás, jogi és menedzselési forma kiválasztása;
- kollektív támogatás: csoportdinamikai tréningprogramok, kommunikációs gyakorlatok, marketing- és vezetési készségfejlesztés;
- külső támogatás: külső szakértők mobilizálása, speciális erőforrások megszerzése.

Az inkubátor működésének tíz éve alatt mintegy 250 munkahely teremtésében és 41 szociális vállalkozás alapításában működött közre.

Az inkubátor működésének finanszírozási hátterét meghatározó részben (95%) a régió és az Európai Regionális Fejlesztési Alap biztosította, ezenkívül hozzájárult a működési költségekhez egy szövetkezeti mozgalomhoz kötődő szervezet is. A saját bevételek híján, lényegében költségvetési forrásokból tevékenykedő szervezetnek a költségvetési szervek működésének valamennyi buktatójával számolnia kell, hiszen e források kimerülése, illetve ingadozása esetén egyéb – saját tevékenységre alapozott – bevételekre nem számíthat.

Szociális és szolidáris gazdaság törvény, Franciaország

A 2014-ben elfogadott törvény megteremtette a szociális és szolidáris gazdaság szereplőinek, valamint a szociális vállalkozások speciális vállalkozási formaként való elismerését, s biztosítja a szociális gazdaság szektorának fejlődését.

A törvény biztosította a szociális gazdaság szereplőinek felső szintű képviseletét az alábbi testületekben:

- Szociális és Szolidáris Gazdasági Tanács;
- Szociális és Szolidáris Vállalkozások Francia Kamarája;
- Szociális és Szolidáris Vállalkozások Regionális Kamarái.

A törvény meghatározta a szociális és szolidáris vállalkozások jogi kritériumait. Speciális finanszírozási és közbeszerzési feltételeket biztosított. Előírta a regionális szociális és szolidáris gazdasági konferenciák rendszeres megrendezését. Biztosította a regionális kamarák részvételét a regionális fejlesztési tervek kidolgozásában, a területi kiegyenlítés megteremtésében. Bevezette a szociális és szolidáris vállalkozások saját hálózatának megteremtési lehetőségét a meghatározó intézményi és gazdasági partnerek bevonásával, illetve a gazdasági társaságok átvételének lehetőségét a munkavállalók számára szociális és szolidáris vállalkozási formában.

Szociális vállalkozások finanszírozási ügynöksége, Németország

A 2013-ban alakult ügynökség célja, hogy tőkét mozgósítson az induló szociális vállalkozások számára, valamint innovatív finanszírozási formákat közvetítsen részükre.

A növekedésben lévő szociális vállalkozások gyakran kerülnek abba a helyzetbe, hogy túl nagyok a privát adományozók számára, ugyanakkor túl kockázatosak az intézményi szociális befektetők részére.

Az ügynökség a probléma kezelésére különféle finanszírozási tranzakciókat ajánl, hibrid finanszírozási modelleket fejleszt, potenciális befektetői hálózatot épít, együttműködéseket ajánl különböző pénzügyi szereplők számára, politikai kezdeményezésekben vesz részt, továbbá esettanulmányokat, jó gyakorlatokat és példákat ismertet.

Rövid működése ellenére 2017-ig mintegy 20 tranzakciót bonyolított le, 200 szociális vállalkozás részére nyújtott tanácsadást, 250 tagból álló finanszírozási hálózatot hozott létre.

A kezdeményezés erőssége, hogy nem költségvetési alapítású, hanem az Ashoka Germany 100%-os tulajdonában van. Az ügynökség működési költségei 45%-ban a tranzakciókhoz kötött bevételekből erednek, míg projekthez és infrastruktúrához kötött támogatást az Európai Bizottság és egyes magánszervezetek (55%) nyújtanak.

PHINEO Pénzügyi közvetítő, Németország

A 2010-ben alapított szervezet célja, hogy a szociális vállalkozások számára lehetővé tegye a finanszírozási háttér megteremtését, az üzleti fejlesztések támogatását, a piaci kapcsolatok kiépítését, valamint elősegítse ezek társadalmi láthatóságának megteremtését, s ezen keresztül a civil társadalom elfogadottságát és erősítését. A szervezet kiemelt célja az adományozók, a szociális befektetők, valamint a nonprofit szervezetek és a vállalkozások közötti kapcsolatrendszer erősítése.

Fő aktivitásai közé tartozik az akkreditációs és publikációs tevékenység, amelynek keretében értékeli a szociális gazdaság szervezeteit, a megfelelő szinten tevékenykedő szervezeteket védjeggyel látja el, s azzal a céllal közvetíti ezeket a szervezeteket a szociális befektetők részére, hogy biztonsággal építsenek velük partneri kapcsolatokat, s vegyenek részt a szociális szektor fejlesztésében.

Támogatást nyújt a gazdasági társaságok részére társadalmi felelősségvállalási stratégiájuk megfogalmazásához, workshopok rendezésével, kutatások finanszírozásával, kézikönyvek kidolgozásával gondoskodik arról, hogy a gazdasági társaságokkal megismertesse a társadalmi felelősségvállalás aktuális trendjeit, ezek módszereit és eszközeit.

Konzultációs és tanácsadói szolgáltatásokat nyújt a szociális szervezetek és a vállalkozások részére tevékenységeik stratégiai fejlesztéséhez, szervezetük szociális hatásának és fenntarthatóságának biztosításához, és segítséget nyújt a Szociális Számviteli Standard⁵⁰ alkalmazásához.

Ezenfelül hatásvizsgálatokat végez speciális projektekhez és tevékenységekhez, kiemelten a három gazdasági-társadalmi szektor (közszektor, profitorientált és nonprofit szektor) együttműködésére alapozottan.

A szervezet tevékenysége fennállása óta nagyban hozzájárult a szociális gazdaság szervezetei és vállalkozásai láthatóságának és hitelképességének növeléséhez. A háromszektoros együttműködő hálózatokban részt vevő partnereinek száma 100 fölé bővült, mintegy 800

⁵⁰ Social Reporting Standard – SRO. A szociális gazdaságban tevékenykedő szervezetek és vállalkozások számára a nemzetközi számviteli Standard (IFSR) alkalmazása csak korlátozottan lehetséges, mivel tevékenységükben a gazdasági-pénzügyi jellegű profitorientáltság helyett döntően a társadalmi haszon maximálása jelenik meg. Az SRO célkitűzésének megfelelően a tevékenységi beszámolóknak ezért megjelenik a pénzügyi bevételek és ráfordítások elszámolása mellett a társadalmi hasznosság kimutatása is. Erre a gazdasági társaságoknál alkalmazott üzleti jelentés analógiájára készül az éves beszámoló, amely a szociális szervezetek és vállalkozások valamennyi érdekhordozója számára biztosítja a tevékenységre vonatkozó információkat. Az éves beszámoló első része tartalmazza a szociális szervezetek és vállalkozások célkitűzéseit, valamint szervezeti és menedzsmentmegoldásait. Második részében található a tevékenység keretében célzott társadalmi probléma és a megoldásra alkalmazott eljárás bemutatása. Itt kerülnek bemutatásra a felhasznált erőforrások és az elért társadalmi hatás, valamint az ezekkel összefüggő esélyek és veszélyek. A beszámoló harmadik része tartalmazza a vagyoni helyzet alakulását, valamint a pénzügyi ráfordítások és bevételek elemzését.

nonprofit szervezet és vállalkozás részére nyújtott tanácsadói és konzultációs szolgáltatást, illetve mintegy 200 szervezet részére ítélte meg a védjegyet (címket).

Finanszírozását a szervezet részvényesei és főbb partnerei biztosítják, továbbá projektek megvalósításához, illetve tanácsadói tevékenységhez kapcsolódó bevételekkel is rendelkezik.

Clann Credo Szociális finanszírozási közvetítő, Írország

Az 1996-ban alapított szervezet finanszírozási lehetőségeket közvetít önkormányzatok, önkéntes és szociális vállalkozások számára, illetve erősíti a regionális befektetési piacot. A szervezet alapítását az a tény indokolta, hogy az ezredfordulót megelőzően – különösen a fejletlen régiókban – az önkormányzati szervezetek és szociális vállalkozások korlátozott hozzáféréssel rendelkeztek a szokásos (mainstream) finanszírozási forrásokhoz. A szervezet alapításával ezt a piaci kudarcot kívánták kezelni.

A szervezet a szociális vállalkozások számára elfogadható feltételek melletti finanszírozás lehetőségét biztosítja. A célcsoport számára különösen az alábbi feltételek kedvezőek:

- nem szükséges személyes garanciavállalás a vállalkozások ügyvezetői testületétől;
- nem alkalmaznak hátrányos következményeket a korai törlesztés esetére;
- rugalmas visszafizetési határidők alkalmazása.

A szervezet tanácsadói tevékenységet végez a vállalkozási kapacitás és szakértelem fejlesztése, a pénzügyi források hozzáférése és a vállalkozás szociális hatásának erősítése érdekében.

Kutatási tevékenységet végez a szociális befektetések népszerűsítése és az új finanszírozási eszközök fejlesztése érdekében.

Lobbitevékenységet végez a politikai intézmények felé a szociális gazdaság fontosságának és növekedési potenciáljának felismertetése érdekében. A szervezet meghatározó szerepet játszott az ír kormányzat Szociális Finanszírozási Kezdeményezésének⁵¹ kidolgozásában, valamint tagsággal rendelkezik a Szociális Vállalkozási Szövetségben.⁵² A szervezet megalkotása óta mintegy 800 projekt finanszírozásában vett részt.

A szervezet működésének alapvető nehézsége a szociális vállalkozások magas kockázata miatt a visszatérítendő kölcsönök piacához történő hozzáférésben jelentkezik. Ezenkívül fokozott gondot jelent a teljes egészében magántőkéből történő működés, ami korlátokat állít a tevékenység kiterjesztése elé, bár a magántámogatók között vallási háttérű jótékonyági

⁵¹ Social Finance Initiative (SFI) – Írország pénzügyminisztériuma által a 2006. évi állami költségvetésből kezdeményezett 25 millió ír font nagyságrendű pénzügyi alap, amelyet az önkormányzati infrastruktúra-fejlesztések és a szociális vállalkozások finanszírozási igényeinek kezelésére hívtak életre. Az alaphoz kapcsolódó tanácsadói szolgáltatások gondoskodnak arról, hogy az igénybevevők helyzetéhez alkalmazkodó pénzügyi feltételek mellett a megvalósításhoz és az üzleti tervhez kapcsoló kockázatok kezelése a megtérülést ne befolyásolja kedvezőtlenül.

⁵² Social Enterprise Task Force (SETF) – írországi szociális vállalkozások érdekvédelmi célú szervezete, amely a szociális gazdaság szervezeteinek és vállalkozásainak érdekében lép fel a kormányzati és önkormányzati szervekkel folytatott tárgyalásokban, s megjeleníti a szervezetek és vállalkozások speciális érdekeit a szociális gazdaságra vonatkozó jogalkotási és szabályozási kérdésekben.

szervezetek is megjelennek, s 2007 óta részt vállal a szervezet működtetésében a Szociális Pénzügyi Alap⁵³ is.

JEREMIE Szicília ESZA szociális mikrofinanszírozási program, Olaszország

A Banca Popolare Etica pénzintézet és az Európai Beruházási Alap közreműködésével alapított szervezet 2013 és 2016 között fejtette ki tevékenységét, amelynek során pénzügyi közvetítő és üzleti konzultációs, coaching és mentori, valamint oktatási és képzési tevékenységet végzett a kis- és középvállalati, illetve szociális vállalkozói körben, különös tekintettel a hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok munkaerőpiaci hozzáféréseinek támogatása érdekében.

A kezdeményezés a gazdasági válsághoz kapcsolódó munkaerőpiaci válság kezelésére, valamint a célzott vállalkozói kör hagyományos hitelezési lehetőségeinek megteremtése érdekében indult.

A program elsősorban a válsághelyzetben lévő, valamint az induló kis- és szociális vállalkozások számára biztosított konszolidációs és fejlesztési célú pénzügyi szolgáltatásokat és kölcsönöket. A támogató szolgáltatásaik között szerepeltek az előzetes hitelképességi értékelések és vizsgálatok, az üzleti ötletek és tervek kritikai elemzése, valamint a vállalkozói készségek fejlesztése és a vezetői coachingszolgáltatások. A fejlesztési programok láthatóságának és elismertségének biztosítása érdekében workshopokat és promóciós bemutatókat szerveztek, s különféle hagyományos és elektronikus kommunikációs csatornákat működtettek (újságok, szórólapok, ismertetők, levelezési listák stb.).

A program keretében 82 vállalkozás számára biztosítottak finanszírozási forrást, ami a támogatásért folyamodók mintegy 8%-ra terjedt ki, míg a nem pénzügyi jellegű szolgáltatásokban a pályázó partnerek több mint kétharmada részesült. A pénzügyileg támogatott vállalkozások átlagosan 2 munkahellyel bővültek, így a pénzügyi hatáson kívül a foglalkoztatási hatás is jelentősnek értékelhető.

A program működtetése a profitorientált (pénzintézet) és az (európai) költségvetési forrásokból táplálkozó szervezetek együttműködésének és kölcsönös elkötelezettségének volt köszönhető.

Szociális Hatás Műhely, Hollandia

Az utrechti önkormányzat és a Kirkman Company által 2014-ben alapított szervezet működése a közszféra és a profitorientált szféra együttműködése keretében valósul meg.

Célja a támogatott szervezetek piacra jutásának elősegítése, valamint az üzleti fejlesztések támogatása. Ennek keretében a vállalkozásokat szociálisan felelős működési formák alkalmazására ösztönzi, valamint a szociális vállalkozások befogadását segítő gazdasági-társadalmi környezet biztosítására törekszik.

⁵³ Social Finance Fundation (SFF) – együttműködő finanszírozási szervezetek útján a szociális gazdaság és az önkormányzati szereplők számára kölcsönnyújtási lehetőségeket biztosító alap. Feladata a kormányzati szereplőkkel és az ír bankrendszer szervezeteivel való kapcsolatokon keresztül finanszírozási kontingensek biztosítása az együttműködő, egyedi kölcsönök nyújtására specializálódott szervezetek számára.

A műhely online piacteret működtet, ahol a hagyományos vállalkozások a szociális vállalkozások által kínált termékek és szolgáltatások forgalmazását végzik.

A hat hónapos időtartamú programok keretében különböző érdekhordozókat kapcsolnak össze, hogy az önkormányzatok által felkínált gazdasági-társadalmi problémákra vállalkozási jellegű megoldásokat dolgozzanak ki.

A változásorientált kommunikáció, a kutatás és a lobbitevékenység keretében a társadalmi szereplőkkel megismerteti az üzleti tevékenység tisztességes, fenntartható és befogadó (inkluzív) módszereit.

A műhely hálózatahoz 2015-ben 90 szociális vállalkozás, hét nagy hagyományos gazdasági társaság és 15 önkormányzat csatlakozott. 2017-ig mindösszesen 75 szervezet részesült a műhely támogatásában, 21 kapcsolat realizálása történt meg, s tíz komplex önkormányzati problémára született megoldás a hálózat keretében.

A műhely finanszírozási hátterét költségvetési és alapítói támogatások, valamint az önálló tevékenységhez kapcsolódó üzleti bevételek (szolgáltatások és termékekhez, szolgáltatásokhoz kapcsolódó jutalékok) biztosították.

ESZF TISE Szociális vállalkozási kölcsőnalap, Lengyelország

A 2013. évben létrejött kölcsőnalapot a Gazdaságfejlesztési Minisztérium, a Család-, Munka- és Szociális Minisztérium, a Bank Gospodarstwa Krajowego pénztintézet⁵⁴ és a Szociális és Gazdasági Befektetési Vállalat (TISE⁵⁵) hozta létre.

Az alap célkitűzése a működő szociális vállalkozások hiteligényének biztosítása, valamint az ehhez kapcsolódó üzleti tanácsadás a beruházási aktivitás erősítése és a munkahelyteremtés érdekében.

Az alap működését az a körülmény indokolja, hogy a hagyományos pénztintézmények tartózkodnak a szociális vállalkozások elfogadható feltételekkel történő finanszírozásától, illetve a szociális vállalkozások gyakran nem rendelkeznek a megfelelő üzletviteli felkészültséggel a külső finanszírozás bevonásához.

A projektek kommunikálása érdekében a TISE partnerségi megállapodást kötött mintegy 40 nem kormányzati ernyőszervezettel, szociális gazdasági támogató központtal, alapítvánnyal és szövetséggel, illetve magánszeméllyel workshopok és tanfolyamok rendezésére. Eszköze még a kedvezményes feltételekkel igénybe vehető kölcsönök nyújtása maximum 25 ezer euró összegben, ahol a kamatfeltételek a refinanszírozási kamatláb negyedét, illetve felét teszik ki, s ezekhez nem kapcsolódnak adminisztratív és egyéb igénybevételi díjak. Valamennyi kölcsönfelvevő jogosult 30 órányi belső vagy külső szakértői tanácsadási szolgáltatás igénybevételére.

⁵⁴ Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) – az 1924-ben alapított bank a két világháború között meghatározó állami tulajdonú pénztintézetként foglalkozott az állami beruházási programok és az önkormányzatok hitelnyújtásával. 1948. évi felszámolását követően 1989-ben indította újra működését, államkötvények kibocsátásában való közreműködéssel biztosította hagyományos központi és helyi (ön)kormányzati ügyfélkörének hiteligényét, máig meghatározó szerepvállalással az állam gazdaságpolitikai aktivitásának támogatásában.

⁵⁵ Social and Economic Investment Company (TISE SA) – szociális és gazdaságfejlesztési célú, társasági formában működő szervezet Lengyelországban.

A 2016. évig az alap 431 kölcsönt folyósított 371 szociális vállalkozás részére, aminek eredményeképp 436 új munkahely keletkezett. A fejlesztések befejezését követően 241 vállalkozás élt a tanácsadási lehetőséggel. Az alap eredményes működését és finanszírozását kizárólag nemzeti és európai (ESZF) közpénzekből (15%–85%) oldották meg.

A szociális innováció integrált megközelítése, Portugália

A 2016 és 2020 közötti időszakra alapított kezdeményezést a portugál kormányzat és a szociális gazdaság különféle érintett nonprofit szervezeteinek együttműködése hozta létre.

A kezdeményezés célja a szociális gazdaság szervezetei és vállalkozásai finanszírozási hátterének megteremtése és ezek láthatóságának biztosítása, amelynek segítségével lehetővé válik az európai strukturális alapok mozgósítása a szociális gazdaság fejlesztési elképzeléseinek megvalósítása érdekében.

A kezdeményezés keretében sor kerül a fejlesztési kapacitások megteremtésére a pénzügyi menedzsment, az üzleti modellezés, a hatásvizsgálat, az irányítás és a governance fejlesztésével. Kiemelt cél a partnerség megteremtése az üzleti és szociális szervezetek között a kölcsönös előnyök felismerésén keresztül. Eszköz lehet a forrásteremtés a Szociális hatás kötvény⁵⁶ mint speciális finanszírozási eszköz segítségével.

A kezdeményezés működteti a Szociális Innovációs Alapot, amely finanszírozási kontingenst biztosít a szociális vállalkozások és programok számára, amelyek megfelelő potenciállal rendelkeznek a kívánt társadalmi hatás és pénzügyi hozamok eléréséhez.

A kezdeményezés a kidolgozott pénzügyi innováció segítségével a szociális befektetők forrásait vonja be a szociális gazdaság céljainak megvalósításába, ugyanakkor a program működésének pénzügyi hátterét alapvetően az európai strukturális alapokon keresztül a közpénzek biztosítják.

Barcelona Városi Tanács: szociális felelősségvállalású közbeszerzési rendelet, Spanyolország

A 2013-ban kibocsátott rendelet biztosítja a szociális szervezetek és vállalkozások számára a piacra jutás nehézségeinek kezelését, és ezen keresztül javítja a szociális gazdasági szektor jövedelmezőségi és foglalkoztatási képességét. Évente 8 millió euró értékben közvetlen szerződéses kontingenst biztosít a speciális foglalkoztatási centrumok részére.

A közbeszerzésben érdekelt üzleti vállalkozásoknak biztosítaniuk kell, hogy alkalmaztaik legalább 2%-a legalább 33%-os mértékben megváltozott munkaképességű munkavállalói csoporthoz tartozzon, valamint az elnyert közbeszerzések költségvetési összegének

⁵⁶ Social Impact Bond (SIB) – pénzügyi innováció a szociális szervezetek és vállalkozások számára finanszírozási igényeik biztosítására. Háromoldalú szerződés a kormányzat, a szociális befektető és a szolgáltatást nyújtó szociális szervezet vagy vállalkozás között. A szociális befektető biztosítja a szociális hatással rendelkező tevékenységhez szükséges forrásokat. A kormányzat kötelezettséget vállal a befektetés és hozamainak megfizetésére, amennyiben az elvárt és szerződésben vállalt szociális hatás létrejön.

legalább 5%-os értékében alvállalkozói szerződést kötnek a foglalkoztatási centrumokkal. A közbeszerzésben érdekelt üzleti vállalkozásoknak környezetvédelmi előírásoknak kell megfelelniük.

A rendelet bevezetésének első évében 770 szociálisan hátrányos helyzetű személy részesült az ezen keresztül biztosított előnyökből. A rendelet teljes körű bevezetése a közbeszerzési szerződések megújításakor válik hatásossá, de így is a szerződéses kapcsolatok 75%-a volt érintett az első évben. A régió többi önkormányzata hasonló jellegű előírásokat kíván bevezetni, illetve erre már sor is került, így a rendelkezésnek továbbgyűrűző hatása is van.

A rendelet bevezetése közvetlen finanszírozási háttérrel nem igényel, illetve a felmerülő ráfordítások a költségvetési források terhére kezelhetők. Az üzleti vállalkozásokat terhelő pótlólagos ráfordítások ugyan feltehetőleg jelentkeznek majd a közbeszerzési ráfordítások növekedése révén, de ezek közvetlen hatása nem mérhető, illetve elnyújtott és mérsékelt formában jelentkezik majd, amelyeket a rendelet foglalkoztatási és gazdasági-társadalmi előnyei feltehetőleg kompenzálhatnak.

El Hueco helyi inkubátorház, Spanyolország

A 2012-ben alapított nonprofit szervezet a gyéren lakott spanyolországi Soria régióban segíti a szociális vállalkozások alapítását és fejlesztését, gondoskodik finanszírozási forrásokhoz való hozzáférésről, és segíti a vállalkozások láthatóságát.

A Spanyol Szociális Vállalkozás Ösztönző Program⁵⁷ segítségével képzési és támogatási segítséget nyújt szociális vállalkozók részére, vállalkozási ötleteik kidolgozására, indítására és bővítésére. Az inkubátorház telephely-szolgáltatással támogatja az induló vállalkozásokat. Hat hónapos támogatási program keretében mentorálási és finanszírozási segítséget nyújt. A program tevékenysége nemcsak a Soria régióra, hanem nemzetközi kötődésű vállalkozókra is kiterjed, akik spanyolországi és dél-amerikai fókuszú tevékenységekben érdekeltek. A helyi inkubátor által nyújtott szolgáltatásokkal lehetőséget biztosít a képzési és mentorálási fázisban a vállalkozási ötletek kidolgozásához és az egyéb vállalkozókkal és érdekhordozókkal történő szoros kapcsolattartáshoz.

Éves versenyek, valamint a tavaszi nemzetközi találkozók szervezésével biztosítja a támogatott szociális vállalkozási programok kölcsönös értékelési lehetőségét, nemzetközi ismertségét.

A szociális vállalkozások különösen a gyéren lakott térségek esetében elengedhetetlenek a regionális fejlesztési politikák és programok bevezetéséhez, a munkahelyteremtési programok eredményes megvalósításához.

Az inkubátorház 2015-ben 22 szociális vállalkozás alapítását segítette, és 120 munkahely teremtését támogatta, s 115 vállalkozási tanácsadót vont be. Az inkubátorház telephely-szolgáltatását 30 vállalkozás vette igénybe.

A szervezet finanszírozási háttérét költségvetési és privát támogatások biztosítják. Ezenfelül a telephely-szolgáltatásokból származó bevételek gondoskodnak a működési költségek és a beruházási szükségletek fedezéséről.

⁵⁷ Spanish Social Entrepreneurship Immersion Programme (SEIP).

Big Potential: beruházási-készség-támogatási program, Egyesült Királyság

A Szerencsejáték Alap⁵⁸ és a Szociális Vállalkozási Szervezet⁵⁹ finanszírozási források biztosítására, üzleti fejlesztések támogatására, valamint a támogatott szervezetek láthatóságának növelése érdekében hozta létre.

Önkéntes, közösségi és szociális szervezetek és vállalkozások részére nyújt segítséget, hogy fejlesztési elképzeléseiket megvalósítsák, illetve költségvetési szerződési lehetőségeket nyerjenek el.

A szociális gazdaság területén tevékenykedő szervezetek nehezen jutnak fejlesztésfinanszírozási forrásokhoz, mivel gyakran nem rendelkeznek megfelelő pénzügyi ismeretekkel, illetve nem megfelelő az együttműködésük a tanácsadó szervezetekkel. A Szerencsejáték Alap által a Szociális Vállalkozási Szervezettel történt együttműködésben létrehozott Big Potential támogatási alap két csatornán keresztül segíti a támogatott szervezeteket és vállalkozásokat: a „Breakthrough” (induló) csatorna szakértői segítséggel a fejlesztési programok első fázisán keresztül nyújt támogatást, míg az „Advanced” (haladó) csatorna a szociális fejlesztésekben gyakorlott szervezetek és vállalkozások támogatását végzi.

A fejlesztési elképzelések gondos kiválasztásával a 246 támogatásért folyamodóból 128 induló szervezet, valamint 58 haladó vállalkozás közül 23 kapott támogatást 2016-ig. A támogatási programok megvalósításában 39, illetve 24 szakértő működött közre.

A program finanszírozása költségvetési forrásokból történt, habár a Szerencsejáték Alap által biztosított források a közpénzek kreatív bevonását jelentette a közösség cél elérése érdekében.

Partnerség a Szociális Vállalkozási Stratégia megvalósítására, Egyesült Királyság (Skócia)

A skót kormányzat, a Szociális Vállalkozási Szövetség (SENSCOT⁶⁰) és különböző szociális vállalkozások által 2011-ben létrehozott partnerség, amely a tevékenységükkel összefüggő politika alakítására, az üzleti fejlesztések, a finanszírozási forrásokhoz és a piaci lehetőségekhez való hozzáférés támogatására jött létre.

A partnerség tevékenysége keretében informálja és támogatja a szociális gazdaság szereplőit a vállalkozási profiljuk fejlesztése érdekében, gondoskodik szerepük felismeréséről a helyi közösségek és a kormányzati célok megvalósításában, fejleszti a tagság és a partnerszervezetek együttműködési készségét és kapacitását. Megteremti a szociális gazdaság szereplőinek egységes fellépését – helyi és nemzeti szinten – a szektorra vonatkozó politika alakítása érdekében. Informálja tagságát a finanszírozási lehetőségekről, és a vállalkozási tudás és tapasztalat megosztására szolgáló fórumokat rendez. Politikai kerekasztal-beszélgetéseket szervez a politikai szereplőkkel és érdekhordozókkal való kapcsolat ápolására. Parlamenti kezdeményezések és beadványok készítését koordinálja, havi rendszerességgel elektronikus hírlevelet ad ki. Kapcsolatot ápol a nyomtatott és az elektronikus média képviselőivel a szociális szervezetek és vállalkozások tevékenységének promóciója érdekében.

⁵⁸ Big Lottery Fund.

⁵⁹ Social Investment Business (SIB).

⁶⁰ Social Entrepreneurs Network of Scotland – közhasznú társaság formában működő szervezet a szociális gazdaság szereplői hálózatának megteremtésére és működtetésére.

Tanácsadást végez tagsága részére helyszíni látogatások keretében, valamint honlap, hírlevél formájában. Ösztönzi az együttműködést az üzleti és szociális vállalkozások, valamint a helyi önkormányzati és a központi kormányzati szervezetek között.

A partnerség megteremtésével érzékelhetően nőtt a szociális gazdaság szereplőinek elfogadottsága és láthatósága, ami a különböző együttműködési formákból eredő szinergiát eredményezett.

A partnerség alapvetően költségvetési források segítségével fejtette ki aktivitását, bár az együttműködéshez és közös fellépéshez kapcsolódó kiadások egy része feltehetőleg a partnerségben részt vevő szervezetek és vállalkozások forrásaira is igényt tartott.

Partnerség a piaci hozzáférés megteremtésére, Dánia

A Specialisterne⁶¹ vállalkozás a Specialisterne Alapítvány⁶² (SPF) és az SAP⁶³ által létrehozott helyi, nemzeti és nemzetek feletti jelleggel működő partnerség, amely autista személyek részére biztosít képzési és oktatási szolgáltatásokat, s biztosít munkaerőpiaci hozzáférési lehetőségeket.

A dán Thorkil Sonne saját autista gyermekének nevelése kapcsán dolgozta ki fejlesztési programját, amely Specialisterne (Specialisták) néven nemzetközi védjeggyel biztosított védeltséget élvez. Az alapítvány rendelkezik a védjeggyel kapcsolatos tulajdoni jogokkal, míg a Specialisterne szociális vállalkozás keretében – amelynek alkalmazottai zömében autista személyek – képzési, oktatási, értékelési és tanácsadási tevékenységet végeznek. A partnerségen belül az autista személyek speciális képességeinek kihasználásával azt a célt tűzték ki, hogy világszerte 1 millió munkahelyet teremtenek számukra, ennek érdekében jelenleg 12 országban helyi képviselői irodát tartanak fenn, s néhány további országban képviselő nélkül működnek együtt helyi szervezetekkel.

A számos érdekhordozóra kiterjedő partnerségi tevékenységük keretében coaching és mentoring, képzési és oktatási, tudásmegosztási és érzékenyítési feladatokat látnak el. Ennek keretében a munkaerőpiaci követelményekhez való kapcsolódás folyamatát támogatják, különösen az információtechnológiai szükségletekhez igazodóan.

Az SAP bekapcsolódásával a partnerségbe lehetővé vált az „Autizmus a munkahelyen program” implementálása egy nemzetközi nagyvállalat (az SAP) humán erőforrás-politikája átalakításának segítségével. Az SAP előzetes felmérés és értékelés keretében határozza meg a betöltendő munkahelyek körét, és válogatja ki a potenciális munkavállalói kontingenst. Ezt követően történik egy hathetes tanfolyami képzés keretében a munkahelyi és munkatársi együttműködési követelmények ismertetése, majd ennek eredményes elvégzését követően határozzák meg a betölthető vállalati pozíciókat, valamint ismertetik a jövőbeli lehetőségeket a munkahelyi pályázókkal.

A partnerség keretében 8 ország 12 SAP-irodájában több mint 100 autista személy részére biztosítottak foglalkoztatási lehetőséget.

⁶¹ Specialisterne – innovatív szociális vállalkozás.

⁶² Specialisterne Foundation (SPF).

⁶³ SAP – nemzetközi szoftervállalkozás.

A partnerség szociális elkötelezettségének innovatív formája mellett azzal is kitűnik, hogy finanszírozása alapvetően privát és üzleti tevékenységből generált forrásokból történik, közpénzek bevonása az egyes érintett országok helyi szabályozásához igazodóan történik meg. Az SAP csatlakozása a partnerséghez az üzleti megfontolásokon túlmenően a vállalkozás társadalmi felelősségvállalási (CSR) programjának is köszönhető, ami természetesen nem mérsékli a kezdeményezés értékét.

Oktatási hálózat, több országra kiterjedően

A Fiatalok Teljesítménye – Európa⁶⁴ 40 európai országban működő tagszervezeteinek hálózatán keresztül fejti ki tevékenységét, amelynek keretében oktatási és képzési, coaching és mentoring szolgáltatásokat nyújt, ösztönzi a magán- és közszféra közötti partnerséget, valamint hálózatépítési és tudásmegosztási támogatást nyújt.

A 2001-ben indított kezdeményezést a fiatalok munkanélküliség növekedése, a vállalkozói ismeretek alacsony szintje, az újonnan induló startupvállalkozások kis száma indokolta, mivel különböző kutatások azt igazolták, hogy az iskolákban megszerzett vállalkozói ismeretek az érintett személyeknél az életpálya során magasabb szintű vállalkozási aktivitást eredményeznek.

Az oktatási tevékenység során súlyponti jelentőségű a problémamegoldás teammunka keretében, a vezetői kezdeményezés és a kreativitás fejlesztése, valamint az információ-elemzés, a projektmenedzsment, a költségvetés-tervezés és finanszírozás, a marketing és értékesítés módszertanának elsajátítása.

A szociális vállalkozási készségfejlesztés témájára két program fókuszál:

- Egy 360 napos program keretében a részt vevő hallgatók szociális minivállalkozási ötletet dolgoznak ki, s a JA Europe által szervezett versenyek keretében értékelik ezeket.
- Egy szociális innovációkra orientált program keretében a szociális vállalkozási ötleteket egy mentor által vezetett hallgatói team és az önkéntes vállalati szakértők segítségével értékelik, aminek során a meglévő szociális igényekhez illeszkedő vállalkozási megoldásokat dolgoznak ki az együttműködés során.

2014–2015-ben a JA Europe mintegy 3,5 millió hallgatót ért el, 117 ezer tanár-mentor és 164 ezer vállalati önkéntes szakértő bevonásával. A részt vevő hallgatók 78%-a valószínűsíti a későbbiekben vállalkozásindítási szándékát, és 86%-a vált érzékennyé a közösségében felmerülő szociális problémák iránt.

A szervezet finanszírozását 82%-ban magánforrásokból biztosítják, 14%-ban költségvetési forrásokat és működési bevételeket használnak fel, míg a tevékenységük EU-finanszírozása egyes projektekhez kötötten biztosított.

⁶⁴ Junior Achievement Europe (JA Europe) – A Junior Achievement Worldwide európai tagja. A vállalkozási készségek oktatására alapított szervezet mintegy 40 ország keretében fejti ki tevékenységét.

NESsT mint többelágazású támogatási struktúra, több országra kiterjedően

A nemzeti alapítású (1997), de nemzetközi hatókörű szervezet vállalkozásfejlesztési támogatás és finanszírozási források feltárása, valamint oktatás és egyéb képzés keretében piacorientált üzleti fejlesztéseket, lehetőségeket és hozzáférést biztosít ügyfélkörének.

A szervezet létrehozását az a tény indokolta, hogy a közép-európai országokat alacsony szintű szociális érzékenység jellemezte, ugyanakkor látható volt a készség új, piaci irányultságú megoldásokra a szociális vállalkozások fejlesztése területén.

A szervezet tevékenységi fókuszában áll a vállalkozások kapacitásfejlesztése workshopok, konferenciák és szemináriumok segítségével, amelynek során kiemelten foglalkoznak az üzleti tervezés és a fejlesztési készségek tökéletesítésével. Az együttműködő üzleti tanácsadó hálózat helyi és nemzetközi szakértők igénybevételével jótékonyági alapon kapcsolódik a szervezethez.

A szervezet pénzügyi támogatása visszerthes beruházási forrásokat nyújt, a kölcsönkhöz kapcsolódó garanciaszolgáltatások révén biztosítja harmadik fél becsatornázódását a forrásszerzésbe, ezenkívül segítséget nyújt egyéb partnerek felkutatásához, amelyek társfinanszírozóként kapcsolódhatnak a projektekhez.

A kifejtett társadalmi hatás mérésére értékelési módszereket dolgoz ki, s a célok és eszközök meghatározására alkalmas menedzsmenteljárások bevezetéséhez nyújt segítséget. Rendszeresen monitorozza a nyújtott teljesítményeket a szociális vállalkozások tevékenységéhez illeszkedő indikátorok segítségével.

A szervezet 2015. évi működése során 167 szociális vállalkozást támogatott, valamint 5300 vállalkozás 12 ezer vezető munkatársát képezte ki a vállalkozási és üzleti tervezés körében.

A szervezet működését 47%-ban alapítványi támogatásból, 32%-ban konzultációs bevételekből, 12%-ban vállalkozói adományokból, 5%-ban kormányzati és nemzetközi szervezetek támogatásából, illetve 4%-ban magánszemélyek adományaiból fedezi. A finanszírozási háttér sokszínűsége tanúskodik a szervezet működésének számos érdekhordozó számára hasznos működéséről.

Clann Credo-sikertörténetek

A Clann Credo szervezet Írország vezető szociális finanszírozó szervezete. Tevékenységét önkormányzati és közösségi szervezetek terén fejti ki, amelyek között megtalálhatók az önkéntes és a jótékonyági szervezetek, a sport- és ifjúsági szervezetek, a szociális gazdaság szervezetei és vállalkozói. A finanszírozott programok közösségi, szociális és környezetvédelmi jellegűek. A támogatás kedvező kamat- és törlesztési feltételekkel folyósított kölcsönök formájában történik. A kihelyezett kölcsönök a visszafizetést követően újabb kölcsönök kihelyezési forrásként erősítik a szociális szektort. Az alábbiakban a Clann Credo által támogatott sikeres programok rövid ismertetése és értékelése következik.⁶⁵

⁶⁵ Az egyes programok részletes ismertetése a Clann Credo honlapján megjelenített információk alapján történik: www.clanncredo.ie/casestudies.aspx?m=29&mi=213 (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)

Sixmilebride pályaudvar

Az 1850-ben épített pályaudvar 1963-ban bezárt, s 2010-ig használaton kívül volt. A történelmi épület hasznosítását a megyei tanács kezdeményezte. Mivel a körzeti cserkészcsapat fantáziát látott az épületben, pályázatot nyújtott be a hasznosításra, közösségi és tanácskozóhelyek, valamint mászófal létesítésére. A terv megvalósítását támogatta a helyi LEADER-közösség, a saját forrásokat támogatói akciók és a Clann Credo segítségével biztosították, amellyel a pénzügyi terheket több évre osztották szét.

Abbey kulturális és művészeti központ

Az épület 1959-ben moziként nyitotta meg kapuit, majd ennek bezárását követően a városi tanács tulajdonába került. 2005-től megváltozott kulturális és művészeti profillal nyitotta meg újra a kapuit, a környező települések lakosságának szolgálatában. A központ színház- és zeneteremként és a vizuális művészetek – köztük természetesen a film – bemutatóhelyként működik, de a zenei oktatás színhelyül is szolgál.

Abbeyshrule – „törekvő település” bizottsága

A mindössze 227 lakost számláló település az elmúlt években többször elnyerte a „törekvő települések megyéje” díjának⁶⁶ aranyérmét a település történeti-kulturális örökségének védelmével (a 18. századi költő és író, Oliver Goldsmith emlékének ápolása), valamint 2012-ben aranyérmet kapott az Entente Florale Europe 12 országra kiterjedő versenyén a településkép (virágosítás) alakításáért. 2012-ben az „Írország legtörekvőbb faluja” kitüntető címet nyerte el. A települési arculat alakítása, az életminőség javítása érdekében településszépítő bizottság működik, amely háromhetente ülésezik, s az erőforrások hasznosítása érdekében fejlesztési tervet valósít meg. A Clann Credo támogatással ismerte el a bizottság eredményes működését és elkötelezettségét.

Abbeytown/Abbeyview lakóegyesület

A lakóközösség egyesület formájában alakult a 80-as években. Tevékenysége kiterjed a zöldterületek gondozására, a lakókörnyezet tisztaságának és rendezettségének biztosítására, de az idősebb lakók ingatlanainak rendben tartására, festésére is. Jelentős mértékben támaszkodik az egyesület tagságának önkéntes tevékenységére is, az elért bevételekkel pedig eszközparkját fejleszti. 2007-ben az egyesület munkáját Mayo megye „Büszkeség tere”⁶⁷ címmel ismerte el.

⁶⁶ Tidy Towns County Award.

⁶⁷ Mayo's Pride of Place.

Adamstown Atlétikai Klub

Az 1954 óta tevékenykedő sportklub élvonalbeli versenyzők nevelésével foglalkozik, nemzetközi szintű sportolókat bocsátott ki gyaloglás, magasugrás és súlylökés sportágakban. A magas szintű, sikeres edzőmunka ingatlanokba, felszerelésekbe és humán erőforrásba történő beruházást feltételez, amelyet tartánpálya és dobókör kiépítésével biztosítottak. A klub 2015-ben határozta el a kültéri berendezések továbbfejlesztését, amelynek érdekében eredményesen pályázott a kormányzati sporttámogatási alaphoz. A támogatás elnyerésének feltétele a berendezések előzetes megvásárlása volt, amelyet a Clann Credo áthidaló kölcsöne biztosított.

Aisling Annacotty FC

Az 550 ifjúsági és felnőtt játékost 20 különféle korosztályú csapatban tömörítő futballklub Munster tartomány vezető labdarúgó klubja. Működéséhez a tevékenységéhez igazodó edzési és játéklehetőségeket kell teremtenie. Különleges nehézséget jelentett, hogy a tartósan nedves időjárás miatt a gyepes pályák hosszú időszakra használhatatlanná válnak, így nehézséget okozott a sportolási lehetőség biztosítása a téli időszakban. A FAI- és FIFA-előírásokat ki-elégítő, minden időszakban használható pályák megvalósítása elengedhetetlen a települési közösségben mélyen beágyazott egyesület színvonalas működéséhez.

Allihies rézbányászati múzeum

A településen 1812-ben megnyitott rézbánya az európai rézkohók vezető beszállítója volt a 19. század során, de 1884-ben bezárt, majd 1920-ban egy rövid időre szóló újranyitást követően véglegesen megszűnt a bányászati tevékenység. A bányászati üzemi és közösségi épületek (például a bányakolónia temploma) végleges pusztulását megakadályozandó, 1993-ban egy helyi szövetkezet alakult a renoválásra és a hasznosításra. A templomépület múzeumi célra hasznosították, amelyet kiegészítettek kiállítási és kávézó funkcióval, s a felújított épületegyüttes 2007-től látja el feladatát.

Amharclann kelta színház

Írorszában mindössze két ír nyelvű színház működik. A település színháza formálisan 1958-tól működik, de előzményei a múlt század elejének vándorszíntársulataihoz kötődnek. A színház nemcsak az ír nyelvű színjátszás otthona, s ezen keresztül a nemzeti identitás közösségképző színtere, hanem szerepet vállal az írók, a művészek és a zenészek tehetséggondozásában is. 2012-ben kezdődött az épület infrastruktúrájának több fázisú felújítása, a színpad, a nézőtér, a világítási rendszer és a tető, valamint 2016-ban egy emlékkert rekonstrukciójával. A menet közben felmerülő finanszírozási nehézségek miatt kapcsolódott be a Clann Credo a projekt hitelezésébe.

Ardara idősothton-egyesület

A Páli Szent Vince közösség tagjai a település idős lakói igényeinek kiszolgálását tűzték ki célul. A kiindulólé helyzetet az jelenti, hogy manapság sok idős ember él egyedül, a település földrajzilag távoli pontjain. A cél az idős emberek elszigeteltségének oldása, a közösségteremtés és az orvosi és egyéb szolgáltatások helyileg koncentrált biztosítása. Az egyesület az idősothtonban 29 lakóegységet, egy gondozási és egy közösségi teret valósított meg. A Clann Credo azért kapcsolódott be a projekt finanszírozásába, mert az fontos szociális célt valósít meg, a helyi közösség egésze profitál belőle, s hozzájárul a helyi gazdaság fejlődéséhez is. A közösségi tér egyéb közhasznú események megrendezésére is alkalmas.

Ashbourne Baseball Club

Az utóbbi években a sportpályák és -létesítmények fejlesztése jelentős lendületet vett Írországbán, így lehetőség kínálkozik „egzotikus” sportágak gyakorlására is. Írország területén 13 baseballcsapat működik, amelyek a nemzeti bajnokságon kívül szerepet játszanak a nemzetközi porondon is. Az egyesület a korszerű játékhely megteremtésével lehetőséget kapott arra, hogy nemzetközi mérkőzéseket és bajnokságokat is rendezhessenek. A projekt számos helyi és nemzeti adományozó áldozatvállalásával valósult meg, s a Clann Credo is részt vállalt a megvalósításban.

Askamore közösségi központ

A mintegy 500 háztartást tömörítő település a 70-es években helyi adományok segítségével vásárolt meg egy öreg iskolaépületet, amelyet közösségi központtá alakítottak át, ahol számos teremsport és egyéb csoport-összejövetelek rendezésére alkalmas helyiséget alakítottak ki. Az elmúlt években kiegészítették egy gyermekfoglalkoztató központtal is, ahol 10 alkalmazott mintegy 40 gyermek ellátásáról gondoskodik, majd egy információtechnológiai centrumot hoztak létre, ahol lehetőség nyílik a készségek fejlesztésére. A közösségi képességek fejlesztésén kívül a megszerzett tudás (internet- és Skype-használat) segíti az idős, magányos emberek életminőségének javítását.

Athboy íjászkлуб

A sporttevékenység közelebb hozza az embereket, segíti a köztük lévő társadalmi különbségek áthidalását, így integrációs és inkluzív (bevonó, összehozó) hatással rendelkezik. A 2009-ben alapított klub mintegy 60 aktív taggal rendelkezik, de a felszerelések hiánya akadályozta a további bővülést, amit a Clann Credo támogatásával egészítettek ki.

Aughnamullen sport-, szabadidő- és társadalmi fejlesztési egyesület

A sporttevékenységnek a társadalmi hasznosság mellett különös értéke, hogy elsődleges területe a közösségi önkéntes tevékenységnek. Bár a települési egyesület atlétikai ága erős volt, a többi sportágban a megfelelő helyszínek hiányában alacsony volt az aktivitás, s az egyéb közösségi tereknek is hiányát tapasztalták. A helyi atlétikai klub termének bővítésével testépítő helyiséget és találkozási pontot kívántak megvalósítani, amit a helyi protestáns közösség részvételével terveztek, különös fókusszal az ifjúság körében végzett közösségteremtő tevékenységre.

Avondhu Blackwater partnerség

A partnerség az Avandhu Blackwater térségben megvalósuló Vidékfejlesztési Program⁶⁸ és a Helyi Fejlesztési Szociális Bevonó Program⁶⁹ 2008. év során történő összevonásával keletkezett. A helyi LEADER-közösség segítségével és finanszírozásában megvalósított programok a helyi gazdaságfejlesztést szolgálták, a vállalkozási kezdeményezések támogatásával, a legfontosabb munkavállalási és vállalkozói készségek fejlesztésével. Ezenkívül törekedtek a társadalmi kirekesztés felszámolására, valamint a fenntartható fejlődés megvalósítására.

Ballaghaderreen közösségi park

Nem lehet eléggé hangsúlyozni a sportesemények és -szervezetek közösségteremtő erejét a vidéki településeken. Meghatározó hozzájárulása volt az elmúlt két évtizedben a héthektáros sporttelepnek a település sportéletéhez, amely futó-, futball- és krikettpályát foglalt magában. Legutóbbi kezdeményezésük egy klubház építésére irányult, amely további sportolási lehetőségek megteremtését célozta. Az ingatlan kialakítása lehetőséget teremt kisebb közösségi összejövetelek tartására, valamint gyermekfelügyeleti szolgáltatás indítására.

Ballinlough GFC

A gall futballklubot (GFC) 1897-ben alapították, és 180 taggal rendelkezik. A meglévő ingatlan világítással rendelkező sportpályát, öltözőt és egyéb közösségi helyiségeket tartalmaz. A helyi igényekhez igazodóan futó- és gyaloglópályát valósítottak meg, amelyet zömében az idősek és a gyermekeiket edzésre kísérő szülők használnak. A projekt a LEADER-program keretében valósult meg, a Clann Credo a projekt megvalósításához nélkülözhetetlen likviditási támogatást nyújtott. A helyi közösség erősítése hozzájárul ahhoz, hogy a klub által szervezett adománygyűjtő és táncrendezvények továbbra is sikeresek legyenek.

⁶⁸ Rural Development Programme (RDP).

⁶⁹ Local Development Social Inclusion Programme.

Ballybane Községi Centrum Kft.

Néhány éve épült a korszerű közösségi centrum, amely a tapasztalatok szerint modellszerűen járult hozzá a közösségi élet fejlesztéséhez. A kb. ezer négyzetméter (9000 négyzetláb) alapterületű létesítmény, amely a meglévő sportlétesítmény szomszédságában található, számos funkciót foglal magában: irodák, tanácskozótermek, tároló- és gyerekfelügyeleti terek. Az épületben helyeztek el számos állami ügynökségi ügyfélszolgálatot is, amelyek korábban különböző helyeken béreltek ingatlant, így a közszolgáltatások integrált, színvonalas hozzáférési lehetőségét is megteremtették.

Ballybunion tengeri és hegyi mentőszolgálat

A 32 önkéntes segítővel működő szolgálat 24 órás 365 napos készenlétben 1986-tól gondoskodik a helyi tengeri és hegyi mentésről, évente átlagosan 25 mentési alkalommal. A több mint 30 éves mentőhajó kiváltására bankhitelt kaptak, amelynek lehívása során lehívási nehézségek merültek fel, így a Clann Credo finanszírozási megoldása életmentő jellegű volt, s szilárd alapokra helyezte a mentőszolgálat tevékenységét.

Ballyfermot családsegítő központ

A családsegítő központ 21 év óta áll rendelkezésre a település minden korosztálya számára. A gyerekfelügyelettől a tanácsadásig, a munkaerő-átképzéstől a művészeti oktatásig számtalan tevékenységnek biztosít teret. Naponta több mint 120 teremfoglalási igényt bonyolítanak le.

Az 1953-tól üzemelő épület fűtési rendszere és szigetelése elavult volt, s nagy ráfordítást igényelt üzemeltetése. A Fenntartható Energia Ügynökség⁷⁰ engedélyezte a támogatást, de a fűtési idény kezdetére történő megvalósítást a Clann Credo által nyújtott pénzügyi segítség tette lehetővé.

Ballyhooley településfejlesztés

A településen 2009 óta számos fejlesztés valósult meg, a települési tanács, a sportegyesület és a teniszklub felújította a közösségi centrumot, megvalósította a játszótér és a többcéllú közösségi sportpályát, valamint a teniszklub épületét. A projekteket alapvetően helyi adakozásból valósították meg, támogatást kaptak a regionális önkormányzattól és a Tomar Trust jótékonyági egyesülettől, a projektek ütemes megvalósítását viszont a Clann Credo áthidaló pénzügyi segítsége biztosította.

⁷⁰ Sustainable Energy Authority (SEAI).

Banner Lakhatási Egyesület⁷¹

Az egyesület 2002 óta foglalkozik a Clare tartományban élő szellemi fogyatékosok lakhatási problémáinak megoldásával. Az egyesület személyre szóló megoldásokkal segíti a szellemi fogyatékosok önálló lakhatási lehetőséghez való juttatását, lehetőleg saját településükön. A 21 lakásból álló portfólióval rendelkező egyesület számára támogatást nyújtott a Clann Credo további két személy elhelyezésének megoldására.

Bawnboy dologház

A 19. században a dologház jelentette az elesett népesség egész életre szóló elhelyezésére szolgáló intézményt, s a településen volt az 1840 és 1854 között épített 163 dologház egyike, amely 1921-ig működött, bár 1981-ig különféle feladatoknak még továbbra is helyet biztosított. 2010-ben a helyi fejlesztési egyesület turisztikai attrakciókra történő használatát vette tervbe. A szándék találkozott a helyi közösség és szervezetek egyetértésével, így a helyi építészeti örökség a Clann Credo támogatásával újult meg.

Bee Park közösségi központ

A közösségi központ 15 évvel ezelőtt nötte ki korábbi elhelyezését, mivel nem volt tovább képes megfelelni az új igényeknek, és nem tudott új szolgáltatásokat befogadni. A fejlesztést a közösséggel történő részletes kommunikáció és adománygyűjtés előzte meg. A központ a korábban nem elérhető tornázási és ökölvívási lehetőségek mellett ifjúsági és egyéb összejövetei helyiségeket, 30 gyermek elhelyezésére szolgáló bölcsődét és egy közösségi rendezvényteret foglal magában. Az időközben felmerült, nem tervezett költségek nem tették volna lehetővé a fejlesztés teljes megvalósítását a Clann Credo pénzügyi támogatása nélkül.

Bellacragher vitorlásklub

A 2003-ban alapított vitorlásklub az „úszó osztályterem” megvalósításával vezető szerepet játszik a tengeri hajózási és navigálási képzésben, amely a Ballycroy település egyedülálló természeti adottságaival együtt lehetőséget nyújt tágabb látogatói kör vonzására is. A 65 tagot és 8 oktatót tömörítő klub intenzív tengeri képzést és gyakorlatot nyújt az érdeklődőknek. A Clann Credo az üzleti terv átfogó értékelésével és támogatásával bővítette tréning- és rádiós kapacitását, valamint fejlesztette az „úszó osztálytermet”.

⁷¹ Banner Housing Association (BHA).

*Blanchardstown nomád fejlesztési klub*⁷²

A szervezet helyi lakossági kezdeményezésre alakult. Feladata a település területén ideiglenesen tartózkodó – nomád, vagyis nem letelepedett – etnikai csoportok életkörülményeinek javítása, emberi jogainak érvényesítése, különös tekintettel a nők egyenjogúságára, a faji megkülönböztetés és az analfabetizmus felszámolására. Bár a szervezet közvetlen pénzügyi értéket nem hoz létre, tevékenysége elengedhetetlen a társadalmi béke és a jólét biztosításához. Három főállású alkalmazottal rendelkezik, akik 21 települési alkalmazottal együtt segítik a szervezet fejlesztő és oktató tevékenységét. Mivel a működés finanszírozása tartós gondot okozott, 2016-tól a Clann Credo támogatása teszi lehetővé tevékenységük folytatását.

Bluestack alapítvány

Az alapítvány egy korábban turisztikai célú ingatlant alakított át fogyatékos személyek gondozási centrumává. Az alapítvány 219 segítségre szoruló családdal áll kapcsolatban. A szolgáltatási kínálatukat a helyi közösséggel folytatott többfordulós konzultáció során alakították ki, amelyben többek között fizio-, beszéd- és zeneterápia, reflexológia, drámapedagógia és tanácsadás is szerepel. A szervezet működésének organikus fejlődését az elmúlt évtizedben adománygyűjtés biztosította, a gondozási centrum kialakításához és berendezéséhez a Clann Credo nyújtott hosszú lejáratú pénzügyi támogatást.

*Bonane Közösségi Szövetségi Társaság*⁷³

Az ország régészeti lelőhelyeinek magas települési koncentrációja miatt 2006-ban határozták el a Hagyományok Parkjának létesítését. A szociális vállalkozásként működő létesítmény tulajdonosa az önkormányzat. Az erődítménymaradványok egyedülálló nap- és holdjáráshoz történt tájolással rendelkeznek. A Hagyományok Parkja fontos szerepet kapott a helyi fejlesztésben. A park egy korábban bérelt erdős területen helyezkedik el, a turisztikai vonzerő növelése érdekében elhatározott fejlesztés viszont igényelte a terület megvásárlását, amelyet a Clann Credo támogatása tett lehetővé. A fejlesztés shop, kávézó és közösségi találkozó-helyiség létesítését integrálta.

*Bord Na Mona*⁷⁴

A Shannon tartomány nyugati részén, Oweninny és Bellacorick településeken üzemelő áramfejlesztő telep az 1960-as évektől hasznosítja az Írországon gazdagon tenyésztő tőzegmohát. A 2004-ben történt bezárásáig mintegy ötezer dolgozót alkalmazott, így a település tágabb környezetében az egymást követő generációk szinte mindegyike kapcsolatba került

⁷² Blanchardstown Traveller Development Club (BTDC).

⁷³ Bonane Community Cooperative Society.

⁷⁴ Bord Na Bona – energetikai vállalkozás, amely az ír tőzegmoha energetikai hasznosítását végzi.

a vállalkozással. 2009-ben a volt alkalmazottak egy csoportja vállalkozott arra, hogy összegyűjti a telep működésével kapcsolatos emlékeket és hagyományokat, s könyvet jelentettek meg, bízva abban, hogy a későbbiekben helyi múzeum és emlékhely is kialakítható lesz a településen. A Clann Credo hozzájárult ahhoz, hogy a kis régió társadalmi és kulturális élete ösztönzést kaphasson a projekt megvalósításán keresztül.

Brookpark üzleti központ

A West Cork tartomány szívében fekvő Dunmanway településen kulcsszerepet játszik az élelmiszer-gazdaság, amely a tágabb régió kulináris és gasztronómiai hagyományaira támaszkodik. A település vállalkozói hálózata⁷⁵ javaslatot terjesztett be egy olyan üzleti központ megvalósítására, ahol az élelmiszer-gazdaság szektorában tevékenykedő startupvállalkozások kaphatnak irodai, tárgyaló- és raktárhelyiségeket. A járási önkormányzat biztosította a zöldmezős beruházáshoz a telket, s az Ír Vállalkozói Szövetség mellett⁷⁶ részt vállalt a finanszírozásban is. Vállalta továbbá az alkalmazottak kiképzését is, amely alapvető jelentőségű a sikeres működés érdekében. A támogatásban részt vállalt a Clann Credo is, mivel a projekt elengedhetetlen a térségi foglalkoztatási és vállalkozási kapacitások bővítése érdekében.

Brownstown közösségi fejlesztés

A település tágabb környezetében hagyományosan űzött sport a hurling,⁷⁷ s mintegy 120 fő vesz részt a színjátszóklub tevékenységében, ennek ellenére a legutóbbi időkig nem rendelkezett sport- és egyéb tevékenységek űzésére, valamint összejövetelek tartására alkalmas közösségi térrel. A település aktív tagjai összefogtak egy valamennyi igényt kielégítő közösségi központ megvalósítása érdekében. A térségi fejlesztési központhoz benyújtott pályázatot elfogadták, a kiegészítő finanszírozást, valamint a cash-flow áthidaló jellegű biztosítását a Clann Credo vállalta magára, amelynek segítségével az építkezés befejezhetővé vált. A fejlesztés jóvoltából a színjátszók száma 50%-kal, a nézők száma 100%-kal nőtt. További új tevékenységeknek ad otthont a csarnok, amely minden korosztály számára nyitva áll. A megnövekedett aktivitás eredménye volt, hogy rendbe hozták az épület környékét és az ehhez vezető utakat is.

Caha központ

Az elszigetelt falusi térségben a települési kohézió fenntartása érdekében elengedhetetlen a közösségi centrumok működtetése. Adrigole településen 2004-től működik a közösségi

⁷⁵ Dunmanway Enterprise Network.

⁷⁶ Enterprise Ireland – kormányzati ügynökség a vállalkozások támogatására a nemzetközi piacra történő kilépés érdekében.

⁷⁷ Hurling – rögbiszerű ír népi sportág.

központ, amely kiszolgálja a környező települések igényeit is a szociális és családtámogatás területén. A központ biztosítja a különböző korosztályú férfi és női csoportok igényeit éppúgy, mint a gyerekek iskola utáni foglalkoztatását, valamint felügyeletét. A központ bővülő tevékenységi köréhez kért támogatást a Clann Credótól. A projekt tanulmányozását és értékelését követően – figyelemmel annak kiemelkedő társadalmi hasznára – egyértelmű volt ennek a pénzben nehezen kifejezhető értékű kérésnek a teljesítése.

Cahir park AFC⁷⁸

A sportegyesület nemcsak egyszerű – minden korosztályt befogadó – futballklub, hanem különleges programot megvalósító szervezet is, ahol a 6 és 16 év közötti sérült gyermekek testnevelésével is foglalkoznak. Az egyesület ingatlana az iskolai testnevelést és a közösségi összefüggési igényeket is szolgálja. A korábban egy helyi földbirtokos tulajdonában és támogatásával működő régi épületet 1961-ben lebontották, majd a területet az önkormányzat megvásárolta, s az évek során versenypályát, gyakorlópályát és műanyag pályát alakított ki rajta. A Cahir parkban kialakított új műanyag pálya 2017. évi megvalósításához a Clann Credo áthidaló pénzügyi segítséget nyújtott.

Camp önkormányzati társaság

A Camp települési önkormányzat és társasága 1983 óta fáradhatatlanul bővíti a települési lehetőségeket és szolgáltatásokat. Községi csarnok, játszótér, gyermekfelügyeleti központ, sportpályák és a régi iskola szolgálja ki a lakossági igényeket. 2014-ben az önkormányzati társaság valamennyi korosztály használatára szóló műanyag pályát valósított meg. A támogatást egyéb sport- és területfejlesztő szervezetek biztosították, míg a Clann Credo az átmeneti áthidaló finanszírozást vállalta, így egy olyan kérelmet támogatott, amelyet az üzleti bankok lesöpörtek volna az asztalukról.

Castledaly játszótér

Westmeath település közössége eredményes lakossági adománygyűjtő tevékenységet folytatott a gyermekjátszótér költségeinek fedezése érdekében. Támogatást kaptak a helyi LEADER-szervezettől, valamint a Kelta Atlétikai Szervezet⁷⁹ városi klubjától is a beruházás befejezéséhez és fenntartási költségeihez is. A beruházás ütemezése során pénzügyi és ütemezési nehézségek támadtak, amelyeknek áthidalása a Clann Credo szerepvállalásával oldódott meg. Mivel a településen magas a fiatalok és az 5 éves kor alatti lakosság aránya, a megvalósult létesítmény jelentősen hozzájárult a helyi szociális infrastruktúrához, s ezáltal vonzóvá tette a települést a letelepülni vágyó fiatalok számára.

⁷⁸ AFC – Atlétikai és futballklub.

⁷⁹ GAA – Gaelic Athletic Association.

Charleville közösségi sportkomplexum

A sportkomplexum kiépítése – amely fedett és esti világítással rendelkező sportpályákat foglal magában – 2012-ben kezdődött, és 2015-ben zárult le. A program fő támogatása a vidékfejlesztési programból származott, amelyhez hozzájárulást nyújtott a megyei önkormányzat is. A Clann Credo biztosította a megvalósításhoz szükséges likviditást, valamint hosszú lejáratú hitellel is segítette azt. A komplexum használata nem korlátozódik a helyiekre, azt a tágabb térség lakossága is látogatja. A létesítmények bérbeadásából származó bevételek biztosítják a hitel visszafizetésének forrásait. E projekt megvalósítása is igazolja, hogy a projektek sikere szempontjából döntő jelentőségűek a pénzügyi akadályok, ezek elhárítását követően a helyi kezdeményezések képesek eredményesen elérni a kitűzött céljaikat.

Clár Ír lakhatási centrum

A Clár ICH⁸⁰ alapítására 2000-ben azért került sor, hogy lakhatási lehetőséget biztosítson idős, sérült, valamint az emigrációból hazájukba visszatérő embereknek.

A Clann Credo által biztosított hitel segítségével 25 speciálisan kialakított otthon készült el idős és sérült emberek számára. A szervezet ezenkívül aktivitást mutatott a szociális lakhatási lehetőségek biztosításában, valamint egyéb közösségi szolgáltatásokban is: közlekedés, lakásszigetelés, társasági szolgáltatás időseknek, gyermekfelügyelet, helyi vállalkozásfejlesztés.

2010-ben a megyei önkormányzat segítségével további 36 szociális lakás építésére vállalkoztak, s korábbi kedvező tapasztalataik alapján ismét a Clann Credóhoz fordultak a pénzügyi lebonyolítási támogatásért, amely tízéves lejáratú – üzleti alapon nem elérhető – hitel folyósítását hagyta jóvá a projekt befejezéséhez.

Clare hozzáférhető közlekedési lehetőségek⁸¹

A szervezet nem egyszerűen arra vállalkozott, hogy vidéki viszonyok közötti közlekedési lehetőségeket teremtsen, hanem a közlekedési nehézségekkel küzdő személyekre koncentrált: idősek, sérültek és mentális problémákkal élő személyek. A szervezet 1990-ben a megye keleti területén alakult meg, de hamarosan kiterjesztette tevékenységét a megye teljes területére. Mára 17 személy foglalkoztatása mellett havonta mintegy 2500 regisztrált felhasználóval rendelkezik, akik havonta körülbelül 3000 utat bonyolítanak le. A tevékenység bővítéséhez két – speciális kialakítású – buszra volt szükségük, amelyeket a Clann Credo annak érdekében biztosított számukra, hogy a mobilitási nehézségekkel küzdő lakosság is hozzáférhessen az alapvető szolgáltatásokhoz, s ennek segítségével pótlólagos foglalkoztatási lehetőségek is megvalósuljanak.

⁸⁰ ICH – Irish Centre for Housing.

⁸¹ CAT – Clare Accessible Transport.

Clarecastle fejlesztési társaság

Clarecastle történelmi városa az utóbbi évtizedben gyors fejlődésnek indult. A lakásépítéssel nem tartott lépést a település bővüléséhez elengedhetetlen kiegészítő létesítmények létrehozása. A fejlesztési társaság megalapításának célja a hatezer fős település fejlesztési szükségleteinek meghatározása és megvalósítása. A fiatal családok magas részaránya miatt egy játszótér kialakítása elengedhetetlennek tűnt. A szükséges területet 21 éves bérletre kapták, a korszerű játszóteret a LEADER-program finanszírozta, amelyet a Clann Credo támogatott.

*Comharchumann Arrain Mhor*⁸²

A helyi közösség számára kulcsfontosságú szolgáltatásokat kínáló szervezet 2001-ben jött létre. A szolgáltatások a gyermekfelügyelettől a továbbképzési programokig, valamint a sport-, színjátszó és koncerttevékenységekig terjednek. A helyi jóllét és életminőség kulcsfontozójának a sportot tekintik, amelynek keretében a vitorlázás, a kajakozás és más vízi sportok mellett szerepet kap a torna, a túrázás, a kertészkedés és egyéb kültéri tevékenységek is. A létesítmények fejlesztése során előtérbe került a sportszarnok felújítása, valamint hozzáférhetőségének biztosítása sérült személyek számára, a helyi lakosság és a turisztikai célú látogatók számára is.

*Comharchumann Forbatha Ionad Deirbhile Eachléim Teo*⁸³

Az 1996-ban alakult szövetkezet által fenntartott emlékhely kiépítése kis lépésekben történt. Látogatóközpont, kávézó, útfelújítás és egy új játszótér kialakítása voltak ezek a lépések.

A hagyományápolás keretében szorgalmazták a kelta nyelv használatát a térségben. Utóbbi vállalkozásuk a helyi közösségi központban található létesítményük korszerűsítése, amellyel egy hagyományőrző központ indítását célozták meg. A 60 éves közösségi centrum alapvető hiányosságokkal küszködött, többek között korszerű fűtési rendszer kiépítését igényelte. A Clann Credo felé közvetített támogatási igény tartalmazta a projekt értékelését is. Mivel a környéken hasonló célú közösségi központ nincs, a projekt keretében tanterem, mozgatható színpad, zuhanyozó és irodahelyiség valósult meg, ami a közösségi tevékenységek széles körére teszi alkalmassá a létesítményt.

⁸² Arranmore Island Development and Employment Co-op – Arranmore sziget fejlesztési és foglalkoztatási szövetkezet.

⁸³ 90 taggal rendelkező helyi közösségfejlesztő szövetkezet, amely a 19. század második felében Észak-Amerikába kivándorolt írek emlékhelyét ápolja.

Cong közösségi központ

A település turisztikai szempontból ideális helyzetben, a sziget két legnagyobb tava között terül el. A festői szépségű városkában található Ashford kastélya is. A település élénk társadalmi életet él, színjátszó társulattal, tánc- és egyéb oktatással, jóga- és pilateskurzusokkal, valamint horgászklubbal rendelkezik. A rendelkezésre álló létesítmények nem fedik le teljes mértékben a lakossági igényeket, így számos csoport az iskola ingatlanát használja. Egy új közösségi centrum megteremtése érdekében a szükséges telek biztosítása megtörtént, a helyi adománygyűjtés beindult, s a települési önkormányzat vállalta a projekt lebonyolítását, amely lehetővé teszi az új szolgáltatások iránti igények kielégítését. A keletkező többletfelületen megvalósulhat a napközi-szolgáltatás, valamint egyéb szociális funkciók is, mivel teljesen felszerelt konyhát is tartalmaz a létesítmény.

Copper Coast geopark

A létesítmény egyike a világ geológiai örökségét ápoló 53 hivatalosan elismert globális jelentőségű helynek. A geoparkok az UNESCO támogatásával jöttek létre. Európában 32 geopark működik, ebből 2 Írországbán. A Copper Coast geopark 25 kilométer hosszban húzódik a tengerpart mellett, és a régió 460 millió éves geológiai történetéről tanúskodik. A fő látványosság a 19. században folytatott rézbányászathoz kötődik, de neolitikus dolmenek, vaskori erődök, prekeresztény áldozókövek és középkori templomok is találhatóak itt. A geoparkban a 2004. évi alapítása óta oktatási tevékenység, hagyományápolás, turisztikai hasznosítás történik, de számos publikáció is született a környék geológiai és természeti értékeiről.

Daisyhouse menedékház

Az 1989-ben alapított menedékház hajléktalan drogfüggők számára biztosít nyugodt környezetet, hogy megkezdhessék életük fokozatos újraépítését. A Clann Credo által nyújtott támogatás biztosítja azokat a feltételeket, amelyek szükségesek a tanácsadást és utcai mentést magában foglaló tevékenységük folytatásához.

Drogheda ifjúsági fejlesztési szolgálat

Az önkéntességi alapon és önkormányzati támogatással működő szervezet 1993. évi alapításától kezdődően felvállalja az ifjúság szolgálatát a településen és vonzáskörzetében. A rendelkezésre álló létesítmény bővítésével kívánta megoldani az ifjúsági információs szolgálat, illetve az egészségügyi szolgálat keretében az ifjúsági kávézó és könyvtár iránti igényt. A 2013-ban megvalósult terv biztosította az ifjúság számára a biztonságos, drogmentes találkozási lehetőséget, a számítógépes hozzáférést, valamint különféle művészeti és szabadidős tevékenységek folytatását.

Dungarvan cserkészcsapat

A település nagy létszámú fiatalságnak ad otthont, így a számukra rendelkezésre álló létesítmények kulcsfontosságúak. A cserkészlet csaknem fél évszázada meghatározó jelentőségű a szabadidős elfoglaltságok között, amelyek közül a legfontosabbak a vízi sportok. A cserkészcsapat mintegy 100 aktív taggal rendelkezik, s nemrég egy cserkészcsarnokot hozott létre a városban. Eszközeiket 20 kajakkal és evezős csónakkal, valamint mellényekkel és egyéb kapcsolódó eszközökkel bővítették.

East Clare közösségi szövetkezet

Az East Clare megyét elérő gazdasági válság 2008-ban számos vállalkozás megszűnéséhez vezetett, de Scariff városban kedvező hatást gyakorolt a helyi kezdeményezésekre, amelyek fő mozgatója az East Clare közösségi szövetkezet volt. A szövetkezet a helyi kávézó és a közösségi kertek fenntartója, valamint támogatja a kertészeti kulturális és kulináris képzést. Ezenkívül működteti a családi tanácsadó szolgálatot, illetve helyet biztosít sport- és kulturális rendezvényeknek. A szervezet hároméves programot indított létesítményei energiaellátásának természeti erőforrásokra támaszkodó megújítására, valamint a helyi vállalkozások és a turisztikai vonzerő fejlesztésére. A projekt egy vállalkozási és oktatási célú konyha kialakítását célozta, amely az alapvető képességek oktatására és a helyi konyhaművészetre alapozott vállalkozások indítására jött létre.

East Meath United

A 40 ezer lakosnak otthont adó térségben sok házat építettek az utóbbi években, de a kiszolgáló létesítmények létrehozása elmaradt. Az 1999-ben alapított futballklub küzd a térségi lakossági igények kielégítésével. A klub 2008-ban új helyszínt választott Laytownban, ahol új pályákat építettek a gyorsan gyarapodó létszámú tagságnak. 20 csapatot és 300 személyes akadémiát működtetnek 4–7 éves gyermekek számára. Jelenleg 5 különböző ligában, minden korcsoportban versenyeznek. Sikereik ellenére létük veszélyeztetett volt, mivel a tulajdonos pénzügyi nehézségei miatt értékesíteni akarta az ingatlanokat. A hosszú távú fennmaradás érdekében támogatásgyűjtés indult.

Epilepsziásokat támogató alapítvány

A világban körülbelül 50 millió epilepsziás él, betegségük nem gyógyítható, csak ellenőrzés alatt tartható. A betegek társadalmi aktivitása és foglalkoztatási esélyei csökkennek, s számuk csak Írországbán 40 ezerre tehető. Az itt említett alapítvány életvezetési támogatást nyújt a betegeknek, s gondoskodik a betegség tudatosításáról a tágabb közösségben. Az alapítvány Malahide településen 300 kert kialakítását végezte el. Ezek egy része a betegek foglalkoztatására és képzésére szolgál, míg a fennmaradókat bérbe adják, ezzel biztosítva

az alaptevékenység hosszú távú finanszírozhatóságát. A projekt társadalmi és gazdasági haszna egyértelmű volt, így a Clann Credo pénzügyi támogatása biztosította a közösségi kertek 2012. évi terv szerinti megnyitását.

Equal Ireland

A szervezet 2006. évi alapításától foglalkozik képzési tevékenységgel azok körében, akik fiatalokkorban nem rendelkeztek tanulási lehetőséggel, de később szeretnék képességeiket fejleszteni. A különleges képzési koncepciót a Galway Egyetem felnőttképzési intézete dolgozta ki és akkreditáltatta. A képzések üzleti és közösségfejlesztés, illetve szociális gazdaság és vezetés területekre összpontosítanak. A szervezet létét és tevékenységének folytatását veszélyeztette, hogy a korábban otthont nyújtó Galway Központ értékesítése miatt a kilakoltatás fenyegette őket. Bár a szervezet számára felajánlották a használt ingatlan megvásárlásának lehetőségét, saját forrás hiányában erre nem voltak képesek.

Fumbally Exchange

A Dublinban 2010-ben alapított szervezetet azért hozták létre, hogy az építési és a rokon szakmákban tevékenykedő embereknek lehetőséget biztosítson ötleteik megosztására, erőforrásaik és képességeik közös használatára. A nonprofit alapon működő szervezet részt vállal a városi rehabilitáció problémáinak megoldásában, s ezáltal hozzájárul a közösségek életének gazdagításához, az épített és élő környezet regenerálásához. A szervezet hamarosan kinőtte eredeti elhelyezését, így a Clann Credóhoz fordult annak érdekében, hogy új elhelyezésével továbbfejleszthesse szolgáltatásait.

A Clann Credo által támogatott projektek összetételének elemzése

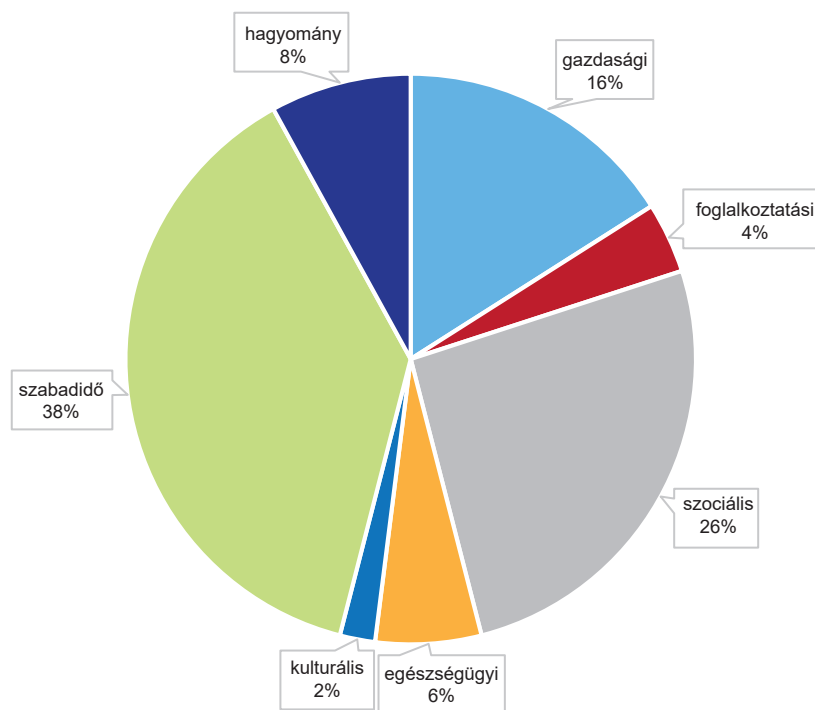
A Clann Credo pénzügyi szolgáltató szervezet által finanszírozott, illetve támogatott projektek⁸⁴ összetételének általam végzett elemzése (2. számú melléklet) arról nyújt információt, hogy az 50, véletlenszerűen (az érintett települések alfabetikus listájában feltüntetett projektek sorrendje szerint) kiválasztott projekt alapján a profitorientált és nonprofit szervezetek, valamint az önkormányzati testületek együttműködése milyen területekre terjed ki. A projektcélok összetételének ismerete egyrészt felvilágosítást nyújt arról, hogy az érintett területek lakossága milyen szolgáltatások iránti keresletet támaszt, illetve ezek kielégítése – piaci megoldások hiányában – milyen közszolgáltatás-kínálatot eredményez, illetve hogyan tudnak ezen közszolgáltatások nyújtásába egyéb szervezetek bekapcsolódni, akár profitérdekeik megvalósítása során, akár ettől eltérő célok követése útján.

A projektek tartalmának, célkitűzéseinek, eszközeiknek és forrásainak megismerése során számos értékes, újszerű, továbbgondolásra érdemes megoldással találkozhatunk. Különösen tanulságos lehet annak átgondolása, milyen célok érdekében lehet az önkéntesség

⁸⁴ Community Loan Success Stories.

és az adományozás iránti igényt felkelteni, akár a szolgáltatásokkal közvetlenül érintett lakosságra, akár a közvetlen érintettséggel nem rendelkező, de a megoldásokat támogatni kész populációra vonatkoztathatóan.

A vizsgált projektek cél szerinti besorolását tartalmazó táblázatot – méretének nagysága miatt – a mellékletben helyeztem el.

9. ábra

Clann Credo-sikertörténetek cél szerinti megoszlása

Forrás: a szerző szerkesztése

A projektek cél szerinti egyértelmű besorolása esetenként nem volt lehetséges. A gazdaságfejlesztési célú projektek foglalkoztatási hatása számos esetben párhuzamosan jelentkezik, s ez az állítás bizonyára fordítottn is érvényes. A szabadidős projektek közül több sportegyesület keretében valósul meg, ahol a fejlesztés versenysport-erősítő jellege dominál, miközben szinte mindenhol figyeltek a létesítmények szabadidő eltöltésére kifejtett lehetséges hatásával, így a sportcélú projekteket is a szabadidős projektek közé sorolták be. A szabadidő tartalmassá eltöltésére irányuló projektek egyben jelentős közösségteremtő hatással is rendelkeznek, így ezek elkülönítése sem volt egyértelmű, s a projektek besorolása végül is személyes értékítéletet is tükröz. Ennek ellenére is törekedtem a besorolás objektivitását megőrizni, s az itt bemutatott eredmények – a minta összetételének esetlegessége ellenére is – alkalmasak lehetnek következtetések levonására.

A tapasztalatok magyarországi hasznosíthatóságát némiképp megkérdőjelezheti az a tény, hogy a vizsgált projektek egy magas jövedelmi szintű jóléti társadalom problémáira adott válasznak tekinthetők. Bár a jóléti társadalmak gazdaságát is megtépázta a mögöttünk hagyott két évtized gazdasági visszaesése, a nyugat-európai társadalmak sűrűn szőtt szociális hálójá miatt a lakosság gondjai sok esetben távol állnak a pusztító túlélésért küzdő magyarországi vidéki térségek lakosságának problémáitól. Ennek ellenére is az európai társadalmakban – nem utolsósorban az utóbbi évtizedekben érzékelhető – életmód- és életszínvonalbeli konvergencia hatására számos probléma – ha eltérő intenzitással és némi késéssel is – hasonló módon jelentkezik. Elegendő, ha az előregedő társadalmakra, a vidéki társadalmak kohéziójának az urbanizációs folyamat miatti megroppanására, a fiatal generációk társadalmi beilleszkedési zavaraira, a szenvedélybetegségek terjedésére gondolunk, így a nyugat-európai problémakezelési tapasztalatok elemzése elengedhetetlen jó gyakorlataik eredményes adaptálásához.

A Clann Credo ötven sikertörténetének meghatározó része (38%) a szabadidő színvonalas eltöltéséhez kapcsolódik, sportlétesítmények, illetve korábban más célra használt ingatlanok ki- és átalakítását célozzák. Mivel ezek a tevékenységek általában a helyi közösségek egyes csoportjainak közösségi aktivitásához kapcsolódnak, a helyi jólét kiemelkedő tényezőjének tekinthetők. Erősíti a települési kötődést, ezáltal elengedhetetlen a civil társadalom erősítéséhez, ami jelentős feltétele a civil szerveződésnek, ezek szervezeti formálódásának. Ezeknek a céloknak a megvalósításához a helyi társadalom gyakran adománygyűjtéssel kapcsolódik be.

A sikertörténetek 26%-a szociális célt valósít meg. Ez általában valamilyen generációs jelleget ölt (idősgondozás, gyermekfelügyelet stb.), de ezek között szerepel a különféle társadalmi peremcsoportok speciális igényeinek kiszolgálása is. Az ilyen típusú szociális érzékenység megjelenésében nagy szerepet játszik a helyi lakosság önkéntes tevékenysége is.

A gazdasági és foglalkoztatási célú projektek együttesen a Clann Credo-sikertörténetek 20%-át érintik. Ezek a projektek gyakran nem valósulnának meg kezdeti, profitcélokat nem követő hozzájárulások nélkül, de hosszú távú fenntarthatóságuk azáltal is biztosított, hogy a kedvezményezettek, illetve a megvalósító szervezetek gazdasági aktivitásához, foglalkoztatásához biztosít feltételeket, illetve közvetlen foglalkoztatási lehetőségeket teremtenek.

A többi feltüntetett célkitűzés (hagyományőrző, egészségügyi és kulturális) a sikeres projektek 2–8%-át teszik ki, így marginálisnak, bár az adott helyi közösség vagy társadalmi réteg szempontjából meghatározónak tekinthetők.

Sajnálatos tény, hogy a Clann Credo – bár állami forrásokból biztosított alapként – alapvetően visszatérítendő támogatást nyújt, így érdekelt a projekt támogatások megtérülésében, és ezért a pénzügyi és társadalmi hozamok elemzését tartalmazó társadalmi-gazdasági-üzleti terv alapján nyújtja ezeket, a sikertörténetek ismertetése során csak a projekteredmények verbális jellemzésére tért ki, így a projektek számszerűsített jellemzői csak korlátozottan voltak megismerhetők. A projektek részletes értékelésére – amelynek során megkísérlem ezek eredményeit egy szintetikus mutatóban összefoglalni – a módszertan ismertetését követően a következő alfejezetben kerül sor.

Az önkormányzatok és a nonprofit szektor közötti együttműködés jó gyakorlatainak értékelése⁸⁵

„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” kutatási program keretében a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Önkormányzati Kutatóintézete által szervezett konferencia előadói többek között arra a kérdésre keresték a választ, hogy milyen módszerekkel értékelhetők az önkormányzati jó gyakorlatok, illetve hogyan biztosítható az érdeklődő szervezetek számára ezeknek a jó gyakorlatoknak a megismerése, valamint miként biztosítható az esetleges bevezetéssel kapcsolatos támogatás hozzáférhetősége.

A konferencia során workshop formában nyílt lehetőség az „Önkormányzati jó gyakorlat szolgáltatási rendszer” című⁸⁶ bevezető előadás feldolgozására. Az előadás keretében sor került a terjesztésre érdemes jó gyakorlatok fogalmának és ennek meghatározó elemeinek ismertetésére. Az átadásra alkalmas jó gyakorlatoknak azok tekinthetők, amelyek eredményesek és tanulságosak, intézményesített alkalmazásuk lehetséges, s olyan megoldásokat tartalmaznak, amelyek megismerhetők és objektív értékelésre alkalmasak.

Az önkormányzati jó gyakorlatok hozzáférhetőségét indokolt egy – jövőben kiépítendő – szolgáltatási rendszer keretében biztosítani. Az előadó szerint e rendszer létrehozását központi feladatvállalás, illetve önszerveződési keretek között lehet elképzelni. Ennek során a központi megoldás a közigazgatás, míg az önszerveződő megoldás az önkormányzati szövetségek keretében történő kiépítést jelentené. Bár az előadó az önszerveződő lehetőségek között nem említette, megfontolást érdemel a szolgáltatási rendszer létrehozása és üzemeltetése üzleti alapon is, hiszen már ma is számtalan üzleti szolgáltató kapcsolódik az önkormányzati feladatellátás rendszeréhez. Példaként említhető az állami és európai fejlesztési források megszerzésével és lebonyolításával kapcsolatos pályázati szakértők, jogi és számviteli-pénzügyi támogatást nyújtó vállalkozások széles köre, amelyek közvetlen profitérdekeltségük miatt is érdekeltek lehetnek ebben. Ezenfelül a jó gyakorlatok terjedésével kapcsolatos közvetlen, számszerűsítható előnyök, illetve társadalmi profitok is fedezetet nyújthatnak arra, hogy a szolgáltatási rendszer igénybevételéhez a jó gyakorlatok átvételében érdekelt érintett önkormányzatok hozzájáruljanak, akár eseti díjazás, akár előfizetés formájában.

A szolgáltatási rendszer hatékony működésének alapvető feltétele a jó gyakorlatok leírásának egységes szempontrendszere. Erre vonatkozóan Gáspár⁸⁷ az alábbi szempontokat nevesítette:

- célok és célközönség;
- relevancia és inkluzivitás;
- megoldás és innovativitás;
- illeszkedés és elfogadás (partnerség);
- eredményesség és hatásosság;
- erőforrások és hatékonyság;
- átláthatóság és megosztás;

⁸⁵ Az értékelési szempontok alkalmazását „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” projekt keretében az NKE–ÖKI által 2018. 05. 23-án rendezett műhelybeszélgetésen elhangzott előadás inspirálta, az ötletet ezúttal köszönöm, az összegyűjtött jó gyakorlatokra történő alkalmazás viszont a saját tevékenységem eredménye. Lásd GÁSPÁR 2018.

⁸⁶ GÁSPÁR 2018.

⁸⁷ GÁSPÁR 2018.

- fenntarthatóság hosszabb távon;
- megismételhetőség és átadhatóság;
- tanulságok és kockázatok.

Az önkormányzati joggyakorlat-szolgáltatási rendszer alapvető erőforrása természetesen az egységes szempontok alapján leírt jó gyakorlat. Az átvételben érdekelt szervezet a bevezetést megelőzően azonban tájékozódni kíván arról is, milyen környezetben valósult ez meg, így szükséges biztosítani az alkalmazó mintahelyekkel kapcsolatos információkat is. A szolgáltatási rendszer akkor tudja az információs igényeket kielégíteni, ha képes a jó gyakorlatok egyedi megismerhetőségén felül az értékelés és összehasonlítás több szempontú hozzáférhetőségét adatbázis formájában is biztosítani. A jó gyakorlatok sikeres átvételének folyamatában biztosítani kell azt is, hogy az eltérő felkészültségű önkormányzatok támogatást kaphassanak az adaptálással kapcsolatosan felmerülő problémák leküzdéséhez, így egy támogató szakértői hálózat fenntartása is szükséges. A jó gyakorlatok bevezetésén túl szükségszerű az alkalmazás folyamatában is a partneri kapcsolattartás, hogy a működés során felmerülő problémák kezelhetőségével kapcsolatos tapasztalatok megoszthatók legyenek. A hazai partnerségi hálózatok mellett indokolt a nemzetközi kapcsolatrendszer ápolása is, hiszen a jó gyakorlatok egy része szükségszerűen külföldi megoldások hazai átvételét jelenti, s a hazai gyakorlat nemzetközi ismertségének és elismerésének biztosításában egy jól működő szolgáltatási rendszer fontos szerepet játszhat.

Az előadásban hangsúlyosan jelent meg annak igénye, hogy a jó gyakorlatok értékelése során egységes, számszerűsíthető szempontok érvényesüljenek. A tanulmány előző fejezetében ismertetett jó gyakorlatok értékelését így ennek a szempontrendszernek az adaptálásával végzem el (3. melléklet). Az alábbi szempontokat – amelyek pozitív és negatív érvényesülését a zárójelben szereplő fogalmak érzékeltetik – három érték hozzárendelésével (+1; 0; –1) minősítettem, majd a hét értékelési szempontonál adott érték átlagával jellemeztem az adott jó gyakorlatot. Így egy –1 és +1 közé eső érték jellemzi az egyes jó gyakorlatokat, ami eligazítást adhat a potenciális alkalmazóknak a jó gyakorlat átvételének érdemességéről is:⁸⁸

- sikeresség (sikertörténet – kudarc történet);
- egyediség (általánosítható – sajátos);
- újdonság (eredeti – reprodukció);
- érettség (bevált – próbálkozás);
- igazoltság (értékelt – felmutatott);
- gyakorlatiasság (gyakorlati – elméleti);
- intézményesség (szolgáltatás – gyakorlat).

A Clann Credo sikertörténeteinek értékelése során – mivel az összeállítás kizárólag sikerként értékelt projekteket tartalmazott – valamennyi projekt +1 értéket kapott. A tömör összefoglalók alapján nem volt lehetőség arra, hogy a siker fokozatát is meghatározzam, így valamennyi projekt egységes besorolást kapott. A többi szempont szerinti értékelésnél az elvárt átlagos értéktől (zéró) való eltérés alapján történt a konkrét érték hozzárendelése.

⁸⁸ Az előadás 5 fokozatú skálán történő értékelést javasolt. Egy ténylegesen megvalósuló szolgáltatási rendszerben ez az értékelési mód árnyaltabb értékelést tesz lehetővé, e tanulmány azonban nem célozza a jó gyakorlatok tényleges átvételét megalapozó számítást, ezért ennek keretében nem indokolt az 5 fokozatú skála alkalmazása.

Valamennyi projekt esetében a megvalósult létesítmény/szolgáltatás egészét értékeltém, függetlenül attól, hogy a konkrét projekt esetleg csak egy meglévő kapacitás fejlesztésére, bővítésére, kiegészítésére vonatkozott.

Az „egyediség” kritériuma szerinti besorolásnál azok a projektek kaptak „sajátos” (–1) értéket, amelyek speciális adottság megléte miatt egy konkrét helyhez, szervezethez kötődnek.

Az „újdonság” kritériumához kapcsolódó pozitív értéket (+1) nemcsak a gyökeresen új, hanem az újszerű, kreatív megközelítést alkalmazó projektek is megkapták.

Az „érettség” kritériumának alkalmazása során – mivel a megvalósítástól eltelt idő nem volt minden esetben meghatározható – valamennyi projekt átlagos (zéró) értéket kapott, s mivel egyetlen elméleti megközelítést alkalmazó projekt sem akadt, a „gyakorlatiasság” kritériumánál is ezt az elvet követtem.

Az „igazoltság” kritériumánál az átlagot meghaladó (+1) értéket azokhoz a projektekhez rendelttem hozzá, amelyeknél a beszámolókból az eredmények külső elismerése megtörtént.

Az „intézményesültség” kritériumánál azok a projektek értek el átlagon felüli értéket, ahol a létrejött kapacitás rendszeres szolgáltatásokat biztosított, így az érintettek szempontjából társadalmi hozammal rendelkezett. A későbbi fenntarthatóság szempontjából ez meghatározó jellegű, hiszen ezekhez a szolgáltatásokhoz adott esetben részben piaci, részben adományjellegű bevételek is társíthatók lehetnek.

Az egyes kritériumokhoz hozzárendelt értékek alapján alakult ki a projektek figyelemreméltóságát értékelő indexszám. Ennek alapján 32 projekt (64%) kapott átlagon felüli besorolást, s ezek közül 4 projekt, a megvalósított projektek 8%-a kiválóra (0,6 érték) volt értékelhető.

Az egyes kritériumok esetében kialakult átlagos értékek a minta (az elemzésbe bevont 50 projekt) összetételéről adnak eligazítást. A projektek mintegy harmada (36%) hordozott általánosítható tapasztalatokat, illetve rendelkezett újdonságértékkel, míg több mint háromnegyed részük rendszeres szolgáltatásokat biztosított. A projektek külső értékeltsége nem mutatott kiemelkedő értéket, mindössze három esetben történt meg. Ez részben annak is köszönhető, hogy a projektek alapvetően egy-egy helyi közösség érdekeihez kapcsolódtak, így csak a közvetlenül kapcsolódó érdekhordozók számára hordoztak jelentést.

A Clann Credo sikertörténeteinek több szempontú kvantitatív értékelése során alkalmazott módszertan segítségével a projektek előzetes értékelését lehet elvégezni. Szükséges lehet ennek további finomítása is, így az értékelés eredményeinek bemutatásával mindössze arra kívántam rámutatni, hogy a társadalmi haszonnal rendelkező projektek értékelése során is célszerű a hozamok értékelése, valamint az ezek eléréséhez szükséges társadalmi-gazdasági erőforrások felmérése is.

A Gönci járás önkormányzati együttműködési tapasztalatainak és lehetőségeinek bemutatása a térségi nonprofit szervezetekkel

A Gönci járás társadalmi-gazdasági jellemzőinek bemutatása

A Gönci járás Magyarország északkeleti részén, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található. Területe a 2012. évben 550 ezer km², népsűrűsége 34 fő/km² volt. Történetileg Abaúj, illetve Abaúj-Torna vármegyék része volt, s az állandó járásszékhely 1886. évi kijelölését követően

székhelye Abaújszántó volt, amely település a 20. század végére fokozatosan elveszítette kiemelkedő jelentőségét, így a járások 2013. évi újraszervezését követően a székhely Gönc városba került. A járás településeinek zöme ezt megelőzően az Abaúj-Hegyközi kistérséghez tartozott.

A járás települései lakosságszámának alakulását az alábbi táblázat mutatja.

18. táblázat

A Gönci járás települései lakosságszámának alakulása 2015–2017 között

Terület	Mutatók			2017/2015, %
	Népesség száma január 1-jén, fő			
	Időszak			
	2015. év	2016. év	2017. év	
Abaújalpár	66	59	52	78,8
Abaújkér	631	609	610	96,7
Abaújszántó	3 062	3 021	3 000	98,0
Abaújvár	250	256	251	100,4
Arka	54	52	53	98,1
Baskó	181	170	158	87,3
Boldogkőújfalu	576	581	587	101,9
Boldogkőváralja	1 119	1 111	1 107	98,9
Felsődobsza	937	940	945	100,9
Fony	320	317	302	94,4
Gibárt	318	321	320	100,6
Gönc	2 051	2 053	2 012	98,1
Göncruszka	643	667	670	104,2
Hejce	232	213	199	85,8
Hernádbúd	133	128	121	91,0
Hernádcéce	212	201	201	94,8
Hernádszurdok	159	153	151	95,0
Hidasnémeti	1 165	1 124	1 114	95,6
Kéked	178	171	150	84,3
Korlát	312	301	296	94,9
Mogyoróska	83	80	73	88,0
Pányok	59	59	56	94,9
Pere	340	340	335	98,5
Regéc	76	79	75	98,7
Sima	31	29	28	90,3
Telkibánya	549	542	524	95,4
Tornyosnémeti	393	399	404	102,8
Vilmány	1 460	1 467	1 488	101,9
Vizsoly	830	848	848	102,2
Zsujta	152	151	147	96,7
Összesen	16 572	16 442	16 277	98,2

Forrás: KSH

Megállapítható, hogy a járás az aprófalvas észak-magyarországi régió településeire jellemző demográfiai adottságokkal rendelkezik. A járás 30 települése közül mindössze öt (5) település lakosságszáma van ezer fő felett, s a járási székhely, Gönc lakosainak száma is csak alig haladja meg a kétezer főt. A járás legnépesebb települése háromezer lakossal egyébként Abaújszántó. A város mintegy hat évszázados mezővárosi múlttal rendelkezik. Gazdasági jelentősége történelmileg elsősorban a szőlőtermeléshez és a nemzetközi borkereskedelemhez kötötte, de ennek jelentősége az utóbbi időben elhalványodott, s a járási székhely funkciót a térséghez tartozó települések által kedvezőbben megközelíthető Gönc kapta meg.

A települések lakosságszáma enyhén visszaeső, három év alatt 1,8%-os csökkenést mutat, ami elsősorban a néhány száz fős lélekszámmal rendelkező kistelepüléseken jelentkezik, de nyolc településnél a lakosságszám enyhe emelkedése tapasztalható. A népességalakulási tendenciák részletes feltárása nem történt meg, de a csökkenő lakosságszám okai az előre-gedő népességre és a munkaalkalmak hiányára visszavezethető elvándorlásban kereshetők, míg a növekvő lakosságszámban szerepet játszhat a cigány lakosság átlagosnál magasabb termékenységi mutatói mellett az államhatár közelsége és az alacsony ingatlanárak hatása is, mivel a kedvező közlekedési kapcsolatokkal rendelkező településeken megfigyelhető a szlovákiai munkavállalók letelepedése és ingázása is a határon túlra.

A népesség korösszetételének változását a következő táblázat szemlélteti.

19. táblázat

A Gönci járás népességének korösszetétele 2015–2017 között

	Korcsoport				
	Mindösszesen korcsoport	0–14 éves	15–39 éves	40–59 éves	60–X éves
Időszak	Népesség száma január 1-jén, fő	Népesség száma január 1-jén, fő	Népesség száma január 1-jén, fő	Népesség száma január 1-jén, fő	Népesség száma január 1-jén, fő
2015. év	16 572	2 903	5 624	4 537	3 508
2016. év	16 442	2 884	5 548	4 515	3 495
2017. év	16 277	2 861	5 445	4 467	3 504

Forrás: KSH

Bár az egyes települések vonatkozásában a KSH tájékoztatási adatbázisa⁸⁹ nem szolgáltatja a korösszetételre vonatkozó adatokat, az összesített adatok alapján is megállapítható, hogy a járás lakosságának korösszetétele nem tekinthető kedvezőtlennek. Míg a 60 éven felüli lakosság aránya 2017-ben a teljes lakosságon belül 21,5%-os volt, addig a 14 év alatti lakosság részaránya ezt megközelítve 17,6%-os értéket mutat. Így a 15 és 59 év közötti munkaképes korosztályok aránya alig marad el a 61%-tól. (A 2011. évi magyarországi népszámlálás adatai szerint 9 937 628 fő lakónépesség és a 0–14 éves kor közöttiek 1 447 659 fő értéke figyelembevételével a 14 év alatti lakosság részaránya 14,6% volt.)

⁸⁹ Elérhető: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/index.jsp> (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)

A népesség korösszetétele és a településszerkezet elaprózottsága azonban azt is valószínűsíti, hogy a települési önkormányzatoknak mind a még, mind a már nem munkaképes korú lakosság részéről igényelt közszolgáltatások széles körének biztosításával meg kell küzdeniük. E feladat színvonalas megoldása – különösen a kis népességű települések önkormányzatai számára – a profitorientált és nonprofit szervezetek bevonása nélkül csaknem megoldhatatlan. A térség településeinek általános problémáját a rendszerváltozást követő évtizedekben elsősorban a munkaalkalmak hiánya, a foglalkoztatási nehézségek okozták. Ugyanakkor a 2011-től általánossá vált közmunkaprogramok a munkanélküliség társadalmi hatását némileg enyhítették, s az utóbbi időszakban tapasztalható munkaerőhiány akár meg is szüntethetné az elhelyezkedési gondokat, de a térségi elérhetőségi, megközelíthetőségi jellemzők és a közlekedési-ingázási lehetőségek szükségessége helyi szinten továbbra is korlátozza ezeket a lehetőségeket (20. táblázat).

A foglalkoztatási statisztika KSH által publikált legfrissebb településszintű adatai a tájékoztatási adatbázis alapján a 2016. évre vonatkoznak, amelyek még nem tartalmazhatják az esetlegesen jelentkező kedvező tendenciákat.

20. táblázat

A Gönci járás foglalkoztatási helyzete 2016-ban

Terület	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen, fő	180 napon túli nyilvántartott álláskeresők száma összesen, fő
Gönci járás	1 374	723
Abaújalpár	6	4
Abaújkér	39	15
Abaújszántó	208	122
Abaújvár	22	13
Arka	2	1
Baskó	8	6
Boldogkőújfalu	88	55
Boldogkővára	61	35
Felsődobsza	71	24
Fony	36	21
Gibárt	8	5
Gönc	180	103
Göncruszka	48	23
Hejce	13	8
Hernádbúd	15	10
Hernádcéce	26	15
Hernádszurdok	15	3
Hidasnémeti	60	40
Kéked	12	7
Korlát	25	17
Mogyoróska	2	2
Pányok	4	2
Pere	18	9

Terület	Nyilvántartott álláskeresők száma összesen, fő	180 napon túli nyilvántartott álláskeresők száma összesen, fő
Regéc	3	2
Sima	1	n. a.
Telkibánya	38	26
Tornyosnémeti	30	20
Vilmány	219	69
Vizsoly	96	53
Zsujta	20	13

Forrás: KSH

A foglalkoztatási adatokat tartalmazó 20. táblázatból látható, hogy az összességben 2748 állást keresőből 1446 fő 180 napon túli munkanélküli, ami kiemelkedően magas, 52,6%-os értéket jelent. Feltételezhető, hogy e személyek számára – akik esetleg alacsony képzettségük miatt csak a munkaerőpiac alsó szegmenseiben tudnak munkát vállalni – az esetleges munkaerőpiaci fellendülés sem hoz megoldást. Így továbbra is tartósan rászorulhatnak a lakóhelyükön hozzáférhető szociális szolgáltatásokra, illetve fokozott képzési-átképzési igényrel léphetnek fel, hogy a megváltozott követelményeknek megfelelhessenek, és újból visszatérhessenek a munka világába.

A Gönci járás önkormányzatai nonprofit szervezetekkel történő együttműködési gyakorlatának értékelése a kérdőíves megkérdezés eredményei alapján

A jelen kutatás rendelkezésére álló pénzügyi és időbeli keretek között nem kínálkozott lehetőség arra, hogy az önkormányzatok és a profitorientált, valamint a nonprofit szektor közötti együttműködési formákat és ezek működési tapasztalatait átfogóan feltárjuk. Ennek ellenére igény mutatkozott arra, hogy a nemzetközi és hazai szakirodalmi forrásokból megismert tapasztalatok elemzése mellett a magyarországi gyakorlat – ha vázlatosan is – megismerhető legyen. A jelen kutatásban részt vevő Sivák József címzetes egyetemi docens⁹⁰ – hazai és nemzetközi gazdaságszervező és egyetemi oktatói munkahelyi tapasztalatait is hasznosítva – jelenleg egy észak-magyarországi kistélepülés (Pányok) társadalmi megbízatású választott polgármestereként tevékenykedik. A kistélepülések gazdasági-társadalmi jóllétére vonatkozó kutatásainak és tapasztalatainak összefoglalása jelen kutatás keretében készült összefoglaló beszámolójából ismerhető meg.⁹¹ Így lehetőség nyílt arra, hogy az általa közvetlenül elérhető Gönci járás, illetve Telkibánya körjegyzőség polgármesterei körében kérdőívvel segített interjúk tapasztalatai alapján a kutatás témájához kapcsolódó hazai gyakorlat feldolgozható legyen. A kérdőív mintája az 1. számú mellékletben⁹² található.

⁹⁰ Dr. Sivák József (Budapesti Gazdasági Egyetem).

⁹¹ Sivák 2018.

⁹² Kérdőív a települési önkormányzatok gazdaság- és társadalomszervező tevékenységéről.

A kérdőívben olyan kérdések szerepeltek, amelyek a kitöltők helyismerete alapján megválaszolhatók, így szükségképpen nem alkalmasak a valóság adatszerű megismerésére, inkább a települési önkormányzat feladatellátása kapcsán jelentkező trendek, tendenciák feltérképezését célozták. A kérdőíves megkérdezés a nagyobb lélekszámú településeken személyesen lefolytatott interjúk alapján, más településeken pedig a kérdőívek alapján begyűjtött információk rögzítése segítségével történt. A kérdőívek kitöltése 11 önkormányzat esetében járt sikerrel. Ezeken a településeken a járás lakosságának 43%-a él, illetve a járás területén működő nonprofit szervezetek 49,2%-a működik.

21. táblázat

A Gönci járás kérdőíves vizsgálatban részt vevő települései

Település	Népesség a 2017. év végén	Nonprofit szervezetek száma, db
Boldogkőújfalu	587	3
Boldogkőváralja	1 107	13
Fony	302	11
Gönc	2 012	10
Hejce	199	3
Hidasnémeti	1 114	7
Kéked	150	2
Mogyoróska	73	0
Regéc	75	2
Telkibánya	524	7
Vízoly	848	5
Összesen	6 991	63
Járas összesen	16 277	128
Vizsgált hányad	43,0%	49,2%

Forrás: KSH

A kérdőívre adott válaszokat az alábbi táblázat adatai⁹³ tartalmazzák.

22. táblázat

A Gönci járás egyes településeinek vállalkozási és civil aktivitása

Terület	Vállalkozás	Civil szervezet	Civil tagság	Kiszervezett tevékenység	Nemzetiség	Szerep-kör	Civil tevékenység
Boldogkőújfalu	v	e, egy	t		r	3	sz, tü
Boldogkőváralja	v+	e, a, sz, egy, i	t+		r, ru	1	sza, o, h
Fony	v–	sz, egy	t–	h		1, 2	sza, tü
Gönc	v+	e, a, sz, egy	t+	eü	r	1, 2, 3	sza, h, tü

⁹³ Vállalkozási tevékenység: v+ = átlagon felüli, v = átlagos, v– = átlagon aluli. Civil szervezet: e = egyesület, a = alapítvány, sz = szövetkezet, egy = egyház, i = informális. Civil tagság: t+ = átlagon felüli, t = átlagos, t– = átlagon aluli. Kiszervezett tevékenység: eü = egészségügy, sz = szociális, h = hagyományápolás. Nemzetiségi önkormányzat: r = roma, ru = ruszin. Szerepkör: 1 = munkahely, 2 = segélyezett, 3 = alvó település, 4 = turizmus. Civil tevékenység: sz = szociális, eü = egészségügy, o = oktatás, sza = szabadidős, tü = településüzemeltetés.

Terület	Vállalkozás	Civil szervezet	Civil tagság	Kiszervezett tevékenység	Nemzetiség	Szerep-kör	Civil tevékenység
Hejce	v–	e, a, sz, i	t–	h		1, 2, 3	sz, k
Hidasnémeti	v+	e, a, sz, egy, i	t+		r	1	o, sza, h, tü
Kéked	v–	e, a, egy	t			2	sza
Mogyoróska	v	e, a, egy	t	sza		2	sza
Regéc	v–	e, a, sz	t–			1, 2	sz, h
Telkibánya	v+	e, a, egy, i	t	eü, sz		1, 2, 3, 4	sza, h
Vízsolly	v+	e, a, sz, egy, i	t+	h	r	1, 2	sz

Forrás: a szerző szerkesztése

Tekintettel arra, hogy a kérdőíven a vállalkozások, a civil szervezetek számosságára, tagságuk, illetve vonzáskörükbe tartozó személyek számára vonatkozó kérdések csak tól–ig értékeket tartalmaznak, ezért csak ezek nagyságrendjére vonatkozóan keletkezhetnek információk. Ezt a megközelítést az indokolta, hogy – különösen a nagyobb lakosságszámú településeken – a polgármesterek nem is rendelkezhetnek pontos információkkal arról, hogy a különféle civil szervezetek mekkora tagsággal, szimpatizánsi körrel rendelkeznek. Így az összesítés során a válaszok alapján a vállalkozási, illetve civil aktivitás átlagos, átlagon felüli, illetve átlagon aluli aktivitását érzékeltettük. Ennek alapján megállapítható volt, hogy mind a vállalkozási, mind a civil aktivitás alapvetően a települési lakosság számához igazodik.

A civil szervezeti formák sokszínűsége szintén a civil aktivitás nagyságrendjének függvénye. Az egyes válaszadók eltérő szemlélete, illetve informáltsága azonban feltehetőleg befolyásolta a válaszok pontosságát. A magasabb szervezetségi szintű civil szervezetek, az egyesületek (10 településen), az alapítványok (9 településen) és a szociális szövetkezetek (6 településen) tevékenysége a helyi polgármesterek közvetlen látókörében vannak, így feltehetőleg teljes számban szerepelnek a válaszadásban. Az alacsonyabb szervezetségi szintű egyházi szervezetek csak 9 településen és az informális civil szervezetek mindössze 5 településen jelennek meg a válaszokban, ami arra utal, hogy kevésbé kerülnek a közfigyelembe, bár a helyi közösségi összetartozás szempontból – különösen a kistelepüléseken – alapvető jelentőségűek. Az egyházi szervezetek hiánya egyes településeken azzal is indokolható lehet, hogy a válaszadó a helyben lakó egyházi személy hiánya miatt nem jelezte az egyházi szervezet jelenlétét a településen, holott vallásgyakorló lakossági kör feltehetőleg minden településen létezik. Az informális civil körök nélküli település szintén nehezen elképzelhető. Ezek – ha nem is helyi népdalkör, táncsoport formájában – az emberi együttélés valamilyen társas formájában nagy valószínűséggel mindenütt jelen vannak.

A kérdőívek kiértékelése alapján azonban látható, hogy az önkormányzati feladatellátásban való közreműködés nem jellemző sem a vállalkozói szférára, sem a civil szervezetekre. Az egészségügyi ellátás (házi orvosi, illetve ügyeleti szolgálat) két esetben megjelenik a válaszokban, ezenfelül a hagyományápolást, illetve házi segítségnyújtást (egy település esetén, amely kistérségi társulás formájában több település lakói számára nyújt ellátást) tüntették fel. A hagyományápolás terén történő együttműködés mindössze az éves falunap, illetve néhány kirándulás egyházi szervezetekkel közös megszervezését jelenti.

Az önkormányzati és nonprofit szféra közötti együttműködés szerény intenzitása ellenére a civil szervezetek a legtöbb település esetében több területen működnek. Hidasnémeti

esetében 4 területen, Boldogkőváralja, Gönc településen 3 területen, míg a többi településen egy-két tevékenységre terjed ki az aktivitásuk. A legfontosabb szerepet a szabadidős civil szervezetek (7 településen) töltik be, ezt követik a hagyományápolásra (5 településen), illetve a szociális és településüzemeltetési feladatokra koncentrááló (4-4 településen) civil szervezetek. A civil szervezetek szerepvállalásának sokszínűsége nem feltétlenül jár együtt a település egyéb területeken tapasztalható aktivitásával, sokkal inkább kiegészítő jellegűnek tűnik. A körjegyzőségi székhely településén – ahol az önkormányzat feladatellátó képessége erős – a civil tevékenységek hagyományörző és szabadidős jellegűek, míg más településeken szociális és településüzemeltetői feladatokra is kiterjednek. Ugyanakkor a kistelepüléseken az esetleg szerényebb szintű önkormányzati aktivitás ellenére sem alakul ki intenzívebb civil tevékenység, hiszen sem a lakosság száma, sem esetleges szociális összetétele nem teszi lehetővé erősebb civil szerveződések működését, kialakulását. Mutatja ezt a nemzetiségi önkormányzatok jelenléte is. A térség szinte minden településén jelen lévő cigány lakosság ellenére csak öt település polgármestere jelezte nemzetiségi önkormányzat működését.

Összességében megállapítható, hogy a kérdőíves megkérdezés eredményei alkalmasak arra, hogy a térség önkormányzatai, valamint a vállalkozói és nonprofit szféra együttműködésének jelenlegi helyzetére vonatkozó tapasztalatok alapján vázlatos képet alkosunk a jövőbeli kihívásokról és feladatokról. A jelenlegi ismereteink alapján kibontakozó helyzet azonban további pontosításra szorul. A települések gazdasági-társadalmi mutatóira vonatkozó – statisztikai adatgyűjtés rendszerében rendelkezésre álló – adatokat szükséges célirányosan összegyűjteni és elemezni. A jelen kérdőíves megkérdezés tapasztalatainak kiértékelése alapján a vállalkozói és nonprofit szféra közreműködése az önkormányzati feladatellátásban nem vizsgálható kizárólag az önkormányzati vezetők tapasztalatai és benyomásai alapján. A teljesebb kép kialakítása érdekében szükséges a térségben székhellyel, illetve telephellyel rendelkező civil szervezeteket is megkeresni, hogy megismerhessük tevékenységüket és motivációjukat a helyi jólét biztosításában. Ez például a gönci kistérség vonatkozásában nem jelent teljesíthetetlen feladatot, hiszen a civil szervezetek száma 128. A térség önkormányzatai előtt álló feladatok és a helyben keletkező és felhasználható vállalkozói, személyes és önkormányzati jövedelmek szerény szintje miatt a térségi szereplők feltehetőleg igénylik a vállalkozói és civil szféra intenzívebb bevonását a helyi jólét megteremtésébe.

Összefoglaló gondolatok

A Nemzeti Közzszolgálati Egyetem „Jó kormányzást megalapozó közzszolgálat-fejlesztés” kutatási programja keretében megvalósult kutatás jelen beszámolója a szociális gazdaság nemzetközi jó gyakorlatainak a hazai önkormányzati szférában történő alkalmazhatóságának feltárási igényével készült.

A bevezetőben felvázolt kutatási súlypontok, amelyek a szociális gazdaság jelenlegi helyzetének és jövőbeli fejlődési tendenciáinak elemzésére, a nemzetközi jó gyakorlatok összegyűjtésére és értékelésére irányultak, kiegészültek egy speciális gazdasági-társadalmi helyzetben lévő magyarországi kistérség önkormányzati vezetői körében végzett kérdőíves megkérdezés eredményeinek ismertetésével.

Bár az egyes fejezetek tartalmazzák a felvetett kérdések részletes megválaszolását, szükségesnek tűnik a kutatási beszámoló főbb megállapításainak összefoglalása, a leszűrhető következtetések, ajánlások tömör formában történő megfogalmazása is.

- A szociális gazdaság területén folyó jelenlegi kutatások eredményeinek áttekintése arra enged következtetni, hogy a szociális gazdaság a modern vegyes gazdaság megkerülhetetlen szektorát jelenti, tevékenysége elengedhetetlen a gazdaság- és társadalomfejlődés jelenlegi eredményeinek fenntartásához. Ez a pozitív szerep egyrészt a szektor értéktermelő tevékenységéhez, másrészt foglalkoztatási képességéhez kapcsolódik, de nem elhanyagolható súlyt képvisel az adományozás és az önkéntesség tényezője sem, amely egyrészt olyan erőforrásokat állít szolgáltatba, amelyek a profitorientált és a költségvetési szektor számára nem lennének elérhetők, másrészt erősíti a társadalmi kapcsolatrendszert, aminek szintén alapvető szerepet tulajdonítanak a jóléti társadalom működése szempontjából.
- A szociális gazdaság fejlettségi szintje jelenlegi ismereteink és a nemzetközi összehasonlító statisztikai vizsgálatok alapján kötődik a gazdasági és társadalmi fejlettségi szinthez, azzal szoros, pozitív kapcsolatot mutat. Bár az oksági kapcsolat iránya a szociális gazdaság fejlettsége és az általános gazdasági és társadalmi fejlettség között nem állapítható meg, az átmeneti gazdaságok számára a szociális gazdaság fejlődésének ösztönzése a fejlett országokhoz történő felzárkózás egyik lehetséges útját jelentheti.
- A magyarországi nonprofit szektor – amely a szociális gazdaság szektoránál szűkebb, de a szociális gazdaság szektorát nagyrészt lefedi – KSH által publikált statisztikai adatai alátámasztják a fenti hipotézist, hiszen a magyarországi civil szektor elsősorban az urbanizált, városi térségekben fejti ki tevékenységét, s érvényesíti pozitív gazdasági és foglalkoztatási hatását. Ez a tény megerősíti azt a feltételezést, hogy a szociális gazdaság szektorának erősítése egyrészt hozzájárulhat a vidéki térségek gazdasági-társadalmi felemelkedéséhez, másrészt megoldást nyújthat azokra a problémákra is, amelyek ezekben az erőforrás-korlátos, jövedelmi és foglalkoztatási deficittel rendelkező térségekben halmozottan jelentkeznek.
- Jelen kutatás súlypontját képezte a szociális gazdaság jó gyakorlatainak összegyűjtése és értékelése. Ennek során elsősorban az OECD által összegyűjtött és ajánlott jó gyakorlatokra támaszkodtam. Az OECD által ajánlott gyakorlatok közül részletesen bemutatásra került az írországi Clann Credo pénzügyi szolgáltató szervezet működése, amelynek során 50 véletlenszerűen kiválasztott – alapvetően helyi fejlesztésekre és problémamegoldásra orientált – projekt bemutatását végeztem el, majd ezek alapján javaslatot tettem – a projekt keretében ez év során megvalósult workshopon bemutatott módszertan⁹⁴ alapján – egy több szempontú, kvantitatív eredményre vezető értékelési módszer kialakítására és alkalmazására.
- A jelen kutatás a szakirodalmi megállapításoknak és ezek publikált adatainak elemzésére irányuló jellegén túlmenően kiemelt jelentőséget tulajdonított a hazai önkormányzati gyakorlat megismerésének is, bár átfogó terepkutatás lefolytatására a kutatás keretei nem adtak lehetőséget. Ennek ellenére is megvalósult a civil szervezetek önkormányzati feladatellátásba történő bekapcsolódási formáinak

⁹⁴ GÁSPÁR 2018.

feltérképezése a gönci kistérség településeinek körében. Megállapítást nyert, hogy a civil szervezetekkel való önkormányzati együttműködés marginális jellegű, holott a kistérségben jelentős számú – részben az önkormányzati feladatkörhöz kapcsolódó tevékenységgel rendelkező – civil szervezet is működik. Célszerű lenne a jelen vagy egy későbbi kutatás keretében a megkezdett terepmunka folytatása, amelynek során a kistérség civil szervezeteire vonatkozóan lenne felmérhető, milyen feltételek mellett tudnának bekapcsolódni az önkormányzati feladatellátás rendszerébe. A kutatás keretében megismert és értékelt nemzetközi jó gyakorlatok tanulsága e lehetőség megragadását kézenfekvővé, s a civil szervezetek tevékenységének integrálását a gazdaság- és társadalomfejlesztés folyamatába elengedhetlenné teszik.

Felhasznált irodalom

- Clann Credo (é. n.): *Clann Credo Community Loan Finance*. Elérhető: www.clanncredo.ie/casestudies.aspx?m=29&mi=213 (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)
- EESC/CIRIEC (2008): *The Social Economy in the European Union*. Brussels, European Economic and Social Committee.
- EESC/CIRIEC (2012): *The Social Economy in the European Union*. Brussels, European Economic and Social Committee.
- EESC/CIRIEC (2016): *Recent Evolutions of the Social Economy in the European Union*. Brussels, European Economic and Social Committee.
- European Union (é. n.): *ARIADNE projekt to train Managers in the Social Economy*. Elérhető: www.social-economy-training.eu/ (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)
- GÁSPÁR Mátyás (2018): *Önkormányzati jó gyakorlat szolgáltatási rendszer*. Elektronikus kézirat.
- Johns Hopkins University (é. n.): *Comparative Nonprofit Sector Project (CNP)*. Elérhető: <http://ccss.jhu.edu/research-projects/comparative-nonprofit-sector-project/> (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)
- KSH (2018): *Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2016. Adattár*. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- OECD (2017): *Boosting Social Enterprise – Good Practise Compendium*. Paris, OECD Publishing.
- PEARCE, John (2009): *Social Economy: Engaging as a third system?* In ASH, Amin: *The Social Economy*. London – New York, ZED Books. 22–33.
- SALAMON, Lester M. – ANHEIER, Helmut K. (1992): *In Search of the Nonprofit Sector I: The Questions and Definitions*. Baltimore, John Hopkins University Institute for Policy Studies. (The Johns Hopkins Nonprofit Sector Project, Working Paper Nr. 2.)
- SALAMON, Lester M. – ANHEIER, Helmut K. (1996): *The International Classification of Nonprofit Organisations: ICNPO-Revision 1, 1996*. Baltimore, John Hopkins University. Elérhető: https://asauk.org.uk/wp-content/uploads/2018/02/CNP_WP19_1996.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)
- SALAMON, Lester M. et al. (1999): *Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector*. Baltimore, MD, The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies. Elérhető: <http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2011/08/Global-Civil-Society-I.pdf> (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)
- SALAMON, Lester M. et al. (2004): *Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector. Volume Two*. Bloomfield, CT, Kumarian Press. Elérhető: http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2011/08/Global_Civil_Society_2_TOC.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)

- SALAMON, Lester M. – SOKOWSKI, S. Wojciech – HADDOCK, Megan A. – TICE, Helen S. (2013): *The State of Global Civil Society and Volunteering: Latest findings from the implementation of the UN Nonprofit Handbook*. Baltimore, Johns Hopkins Center for Civil Society Studies. (Working Paper No. 49.) Elérhető: http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2013/04/JHU_Global-Civil-Society-Volunteering_FINAL_3.2013.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)
- SIVÁK József (2018): *Az önkormányzatok társadalom- és gazdaságszervező tevékenysége (különös tekintettel a helyi jólét alakítására)*. Kézirat.
- The World Bank (é. n.): *Indicators*. Elérhető: <https://data.worldbank.org/indicator> (A letöltés dátuma: 2018. 04. 11.)
- United Nations (2003): *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*. New York, United Nations. (Series F. No. 91.)

Vákát oldal

Mellékletek

1. melléklet

Kérdőívminta

KÉRDŐÍV

a települési önkormányzatok gazdaság- és társadalomszervező tevékenységéről

A település megnevezése:

Működnek-e nemzetiségi önkormányzatok a településen?

Véleménye szerint településének szerepkörét az alábbi meghatározások közül melyik jellemzi leginkább:

1. A helyben élő lakosság jellemzően helyi munkahelyeken, illetve közmunkából szerzi jövedelmeit.
2. A helyben élő lakosság jellemzően nyugdíjból, szociális transzferekből szerzi jövedelmeit.
3. A helyben élő lakosság jövedelmeit más településen szerzi meg.
4. A helyben élő lakosság mellett jelentős a turista- és üdülőforgalom.
5.

Melyek azok a kötelező és önként vállalt önkormányzati feladatok, amelyek a település lakóinak életkörülményeit leginkább befolyásolják:

1.
2.
3.
4.

Melyek azok a legfontosabb kötelező és önként vállalt önkormányzati feladatok, amelyek ellátását az önkormányzat vállalkozókkal, illetve civil szervezetekkel együttműködés keretében biztosítja? A megnevezés mellett az együttműködés rövid összefoglalása is szükséges!

1.
2.
3.

Hogyan értesült a közvélemény a feladatok kiszervezéséről? Hogyan fogadják és értékelik a lakossági visszajelzéseket a feladatellátás megvalósulásáról?

Milyen ágazatban működnek a településen székhellyel vagy telephellyel rendelkező vállalkozások? Ezek hozzávetőleges száma: (1), (2–5), (5–)

1. mezőgazdaság	(1), (2–5), (5–)
2. ipari tevékenység	(1), (2–5), (5–)
3. kereskedelem	(1), (2–5), (5–)
4. vendéglátás	(1), (2–5), (5–)
5. szálláshely-szolgáltatás	(1), (2–5), (5–)
6. szolgáltatás	(1), (2–5), (5–)
7.	

Milyen civil szervezetek működnek a településen? Ezek hozzávetőleges száma:

1. egyesület	(1), (2–5), (5–)
2. alapítvány	(1), (2–5), (5–)
3. szociális szövetkezet	(1), (2–5), (5–)
4. egyház	(1), (2–5), (5–)
5. informális közösség (népdalkör, tánccsoport, hagyományápolók stb.)	

Hány tag, szimpatizáns vesz részt a civil szervezetek munkájában? (1–10), (11–50), (50–)

1. egyesület	(1–10), (11–50), (50–)
2. alapítvány	(1–10), (11–50), (50–)
3. szociális szövetkezet	(1–10), (11–50), (50–)
4. egyház	(1–10), (11–50), (50–)
5. informális közösség (népdalkör, tánccsoport, hagyományápolók stb.)	(1–10), (11–50), (50–)

Milyen területen működnek a civil szervezetek?

1. egészségügy
2. oktatás
3. szociális (idősgondozás, hajléktalanellátás stb.)
4. sport, szabadidős
5. hagyományápolás
6. településrendezés, környezetvédelem

Értékelje a települési önkormányzat és a települési vállalkozások és civil szervezetek együttműködésének megvalósult formáit!

Lát-e lehetőséget az együttműködés bővítésére, melyek lehetnek ezek konkrét területei és formái?

Melyek azok a jogszabályi, pénzügyi, szervezési, helyi erőforrási feltételek, amelyek az együttműködés fejlesztéséhez hozzájárulhatnának?

Milyen formában vonják be a helyi közvéleményt a feladatellátás jövőbeni formáinak kialakításához? Biztosítanak-e lehetőséget a lakosság véleményének megismerésére?

Dátum:

Aláírás:

2. melléklet

Clann Credo-sikertörténetek cél szerinti megoszlása

	Megnevezés	Cél						
		gazdasági	foglalkoztatási	szociális	egészségügyi	kulturális	szabadidő	hagyomány
1	Sixmilebride pályaudvar						x	
2	Abbey kulturális és művészeti központ						x	
3	Abbeyshrule „törekvő település” bizottsága							x
4	Abbeystown/Abbeyview lakóegyesület			x				
5	Adamstown Atlétikai Klub						x	
6	Aisling Annacotty FC						x	
7	Allihies rézbányászati múzeum							x
8	Amharclann kelta színház					x		
9	Ardara idősothton-egyesület			x				
10	Ashbourne Baseball Club						x	
11	Askamore közösségi központ			x				
12	Athboy íjászkлуб						x	
13	Aughnamullen egyesület						x	
14	Avondhu Blackwater partnerség	x						
15	Ballagherreen közösségi park						x	
16	Ballinlough GFC						x	
17	Ballybane közösségi centrum Kft.			x				
18	Ballybunion mentőszolgálat				x			
19	Ballyfermot családsegítő központ			x				
20	Ballyhooly településfejlesztés						x	
21	Banner Lakhatási Egyesület			x				
22	Bawnboy dologház	x						
23	Bee Park közösségi központ			x				
24	Bellacragher vitorlásklub						x	
25	Blanchardstown nomád fejlesztési klub			x				
26	Bluestack alapítvány			x				
27	Bonane Községi Szövetségi Társaság							x
28	Bord Na Mona							x
29	Brookpark üzleti központ	x						
30	Brownstown közösségi fejlesztés						x	
31	Caha központ			x				
32	Cahir park AFC						x	
33	Camp önkormányzati társaság						x	
34	Castledaly játszótér						x	
35	Charleville közösségi sportkomplexum						x	

	Megnevezés	Cél						
		gazdasági	foglalkoztatási	szociális	egészségügyi	kulturális	szabadidő	hagyomány
36	Clár Ír lakhatási centrum			x				
37	Clare közlekedési lehetőségek		x					
38	Clarecastle fejlesztési társaság						x	
39	Comharchumann szövetkezet	x						
40	Comharchumann emlékhely	x						
41	Cong közösségi központ			x				
42	Copper Coast geopark	x						
43	Daisyhouse menedékház				x			
44	Drogheda ifjúsági fejlesztési szolgálat			x				
45	Dungarvan cserkészcsapat						x	
46	East Clare közösségi szövetkezet	x						
47	East Meath United						x	
48	Epilepsziásokat támogató alapítvány				x			
49	Equal Ireland		x					
50	Fumbally Exchange	x						
	Összesen	8	2	13	3	1	19	4

3. melléklet

Clann Credo-sikertörténetek kiértékelése

	Megnevezés	Sikeresség	Egyediség	Újdonság	Érettség	Igazoltság	Gyakorlatiasság	Intézményesség	Átlag	Kiválóság
1	Sixmilebride pályaudvar	1	1	1	0	0	0	0	0,4	x
2	Abbey kulturális és művészeti központ	1	1	0	0	0	0	0	0,3	
3	Abbeyshrule „törekvő település” bizottsága	1	-1	1	0	0	0	0	0,1	
4	Abbeystown/Abbeyview lakóegyesület	1	-1	0	0	1	0	0	0,1	
5	Adamstown Atlétikai Klub	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
6	Aisling Annacotty FC	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
7	Allihies rézbányászati múzeum	1	-1	1	0	0	0	0	0,1	
8	Amharclann kelta színház	1	-1	1	0	0	0	0	0,1	
9	Ardara időszotthon-egyesület	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
10	Ashbourne Baseball Club	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
11	Askamore közösségi központ	1	-1	0	0	0	0	1	0,1	
12	Athboy íjászkлуб	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
13	Aughnamullen egyesület	1	0	0	0	0	0	1	0,3	
14	Avondhu Blackwater partnerség	1	1	1	0	0	0	0	0,4	x
15	Ballagherreen közösségi park	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
16	Ballinlough GFC	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
17	Ballybane közösségi centrum Kft.	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
18	Ballyunion mentőszolgálat	1	-1	1	0	0	0	1	0,3	
19	Ballyfermot családsegítő központ	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
20	Ballyhooly településfejlesztés	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
21	Banner Lakhatási Egyesület	1	1	1	0	0	0	1	0,6	x
22	Bawnboy dologház	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
23	Bee Park közösségi központ	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
24	Bellacragher vitorlásklub	1	-1	0	0	0	0	1	0,1	
25	Blanchardstown nomád fejlesztési klub	1	-1	1	0	0	0	1	0,3	
26	Bluestack alapítvány	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
27	Bonane Községi Szövetségi Társaság	1	-1	1	0	0	0	0	0,1	
28	Bord Na Mona	1	-1	1	0	0	0	0	0,1	
29	Brookpark üzleti központ	1	1	1	0	0	0	0	0,4	x
30	Brownstown közösségi fejlesztés	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
31	Caha központ	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
32	Cahir park AFC	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
33	Camp önkormányzati társaság	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
34	Castledaly játszótér	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x

	Megnevezés	Sikeresség	Egyediség	Újdonság	Érettség	Igazoltság	Gyakorlatiasság	Intézményesség	Átlag	Kiválóság
35	Charleville közösségi sportkomplexum	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
36	Clár Ír lakhatási centrum	1	1	1	0	0	0	1	0,6	x
37	Clare közlekedési lehetőségek	1	1	1	0	0	0	1	0,6	x
38	Clarecastle fejlesztési társaság	1	0	0	0	0	0	0	0,1	
39	Comharchumann szövetkezet	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
40	Comharchumann emlékhely	1	-1	1	0	0	0	1	0,3	
41	Cong közösségi központ	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
42	Copper Coast geopark	1	-1	1	0	1	0	0	0,3	
43	Daisyhouse menedékház	1	-1	1	0	0	0	1	0,3	
44	Drogheda ifjúsági fejlesztési szolgálat	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
45	Dungarvan cserkészcsapat	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
46	East Clare közösségi szövetkezet	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
47	East Meath United	1	1	0	0	0	0	1	0,4	x
48	Epilepsziásokat támogató alapítvány	1	-1	1	0	0	0	1	0,3	
49	Equal Ireland	1	1	0	0	1	0	1	0,6	x
50	Fumbally Exchange	1	-1	1	0	0	0	1	0,3	
	Összesen	1,00	0,36	0,36	0,00	0,06	0,00	0,76	0,36	32